

T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

**PEYAMİ SAFA’NIN “YALNIZIZ”ROMANINDA
SÖZ DİZİMİ İNCELEMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Dilek ATLIHAN

VAN – 2008

T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

**PEYAMİ SAFA’NIN “YALNIZIZ”ROMANINDA
SÖZ DİZİMİ İNCELEMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Dilek ATLIHAN

Danışman

Yrd. Doç. Dr .Veysi SEVİNÇLİ

VAN – 2008

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı **ANABİLİM DALI**,
TÜRK DİLİ **BİLİM DALI**'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan :.....
Üye (Danışman) :.....
Üye :.....
Üye :.....
Üye :.....

ONAY: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../2008

.....

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER	I
ÖNSÖZ	V
GİRİŞ.....	1
1. PEYAMİ SAFA.....	4
1.1 HAYATI	4
1.2. EDEBİ KİŞİLİĞİ	5
1.2.1. ESERLERİ.....	6
2. “YALNIZIZ” ROMANI.....	7
2.1. ROMANIN KONUSU.....	7
2.2. ROMANDA DİL VE ÜSLUP.....	9
3. CÜMLE TÜRLERİ.....	11
3.1. ÖĞELERİN DİZLİŞİNE GÖRE CÜMLELER.....	11
3.1.1 KURALLI CÜMLELER.....	11
3.1.2. DEVRİK CÜMLELER.....	13
3.1.3 KESİK CÜMLELER.....	16
3.1.4. AYRAÇ CÜMLELERİ.....	17
3.2. YAPILARINA GÖRE CÜMLELER.....	20
3.2.1. İÇİNDE TEK YARGI BULUNAN CÜMLELER.....	21
3.2.1.1. Basit Yapıda Kurulan İsim Cümleleri.....	21
3.2.1.2. Basit Yapıda Kurulan Fiil Cümleleri.....	22
3.2.2. İÇİNDE BİRDEN FAZLA YARGI BULUNAN CÜMLELER.....	23
3.2.2.1 SIRALICÜMLELER.....	23
3.2.2.1.1. Bağımsız Sıralı Cümleler.....	25
3.2.2.1.2.Bağımlı Sıralı Cümleler.....	26
3.2.2.2. BİRLEŞİK CÜMLELER.....	28
3.2.2.2.1. Şart Cümleleri.....	28
3.2.2.2.2. Ki’li Birleşik Cümleler.....	30
.....3.2.2.2.3.Kaynaşık Cümleler.....	33
3.2.2.3. GİRİŞİK CÜMLELER... ..	35
3.2.2.3.1. Eylemlikli Girişik Cümleler.....	36
3.2.2.3.2. Ortaçlı Girişik Cümleler.....	37

3.2.2.3.3.Ulaçlı Girişik Cümleler.....	38
3.2.2.4. BAĞLI CÜMLELER.....	39
3.3. ANLAMLARINA GÖRE CÜMLELER.....	42
3.3.1. OLUMLU CÜMLE.....	42
3.3.1.1. Olumlu isim Cümleleri.....	43
3.3.1.2. Olumlu Fiil Cümleleri.....	43
3.3.2. OLUMSUZ CÜMLE.....	44
3.3.2.1.Olumsuz İsim Cümleleri.....	44
3.3.2.2. Olumsuz Fiil Cümleleri.....	45
3.3.3. BİÇİMCE OLUMLU ANLAMCA OLUMSUZ CÜMLELER.....	46
3.3.4. BİÇİMCE OLUMSUZ ANLAMCA OLUMLU CÜMLELER.....	47
3.3.5. SORU CÜMLELERİ.....	47
3.3.6. EMİR CÜMLELERİ.....	49
3.3.7. ŞART CÜMLELERİ.....	50
3.3.8. İSTEK CÜMLELERİ.....	51
3.3.9. ÜNLEM CÜMLELERİ.....	51
3.4.YÜKLEMLERİNE GÖRE CÜMLELER.....	53
3.4.1. İSİM CÜMLELERİ.....	53
3.4.2. FİİL CÜMLELERİ.....	55
4. CÜMLENİN ÖĞELERİ.....	59
4.1. YÜKLEM.....	59
4.1.1. EYLEMDEN YÜKLEM.....	59
4.1.2. İSİMDEN YÜKLEM.....	65
4.1.2.1. Tek Kelimeden Oluşan İsimden Yüklem.....	66
4.1.2.2. Kelime Gruplarına Dayalı İsimden Yüklem.....	67
4.1.2.3. Yüklemden İbarete Cümleler.....	69
4.2. ÖZNE.....	69
4.2.1. Tek kelimeden Oluşan Özneler.....	69
4.2.2. Kelime Grubundan Oluşan Özneler.....	71
4.2.3. Şahıs Eklerinden Özne.....	76
4.3. TÜMLEÇ.....	77
4.3.1. NESNE.....	77

4.3.1.1 YAPILARINA GÖRE NESNE TÜRLERİ.....	77
4.3.1.1.1. Belirtili Nesne.....	77
4.3.1.1.2. Belirtisiz Nesne.....	79
4.3.1.2. KELİME GRUBUNDAN OLUŞAN NESNELER.....	80
4.3.2. DOLAYLI TÜMLEÇ.....	87
4.3.2.1. YAPILARINA GÖRE DOLAYLI TÜMLEÇ TÜRLERİ.....	87
4.3.2.1.1. Yönelme Tümleçleri.....	87
4.3.2.1.2. Bulunma Tümleçleri.....	89
4.3.2.1.3. Çıkma Tümleçleri.....	90
4.3.2.2. KELİME GRUBUNDAN OLUŞAN DOLAYLI TÜMLEÇLER...	91
4.3.3. BELİRTEÇ TÜMLECİ.....	96
4.3.3.1. TÜRLERİ BAKIMINDAN BELİRTEÇ TÜMLEÇLERİ.....	96
4.3.3.1.1. Miktar Belirteç Tümleçleri.....	97
4.3.3.1.2. Yer – Yön Belirteç Tümleçleri.....	97
4.3.3.1.3. Soru Belirteç Tümleçleri.....	98
4.3.3.1.4. Zaman Belirteç Tümleçleri.....	98
4.3.3.1.5. Durum Belirteç Tümleçleri.....	100
4.3.3.2. KELİME GRUBUNDAN OLUŞAN BELİRTEÇ TÜMLECİ.....	102
5. KELİME GRUPLARI.....	104
5.1. SIFAT TAMLAMALARI.....	107
5.1.1. Unsurları Tek Kelime Olan Sıfat Tamlamaları	107
5.1.2. Unsurları Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları.....	108
5.2. İSİM TAMLAMALARI.....	111
5.2.1. Unsurları Tek Kelime Olan İsim Tamlamaları	112
5.2.2. Unsurları Kelime Grubu Olan İsim Tamlamaları.....	113
5.3. BAĞLAÇ GRUBU.....	115
5.3.1. Yapısı Bakımından Bağlaç Grubu.....	115
5.3.1.1. “ve” Bağlacı ile Kurulan Bağlaç Grubu.....	115
5.3.1.2. “ile” Bağlacı ile Kurulan Bağlaç Grubu.....	117
5.3.1.3. “yahut” Bağlacı ile Kurulan Bağlaç Grubu.....	117
5.3.1.4. “ne.....ne” Bağlacı ile Kurulan Bağlaç Grubu.....	117
5.3.1.5. “fakat” Bağlacı ile Kurulan Bağlaç Grubu.....	118

5.3.1.6. “veya” Bağlacı ile Kurulan Bağlaç Grubu.....	118
5.3.1.7. “de” Bağlacı ile Kurulan Bağlaç Grubu.....	119
5.3.2. Bağlaç ile Başlayan Cümleler.....	119
5.4. BİRLEŞİK FİİL GRUBU.....	120
5.4.1. İsim + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiiller.....	120
5.4.2. Kurallı Birleşik Fiiller.....	121
5.4.3. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller.....	122
5.5. EDAT GRUBU.....	123
5.5.1. Edat Grubu Türleri.....	123
5.5.1.1.”gibi” Edatı ile Kurulan Kelime Grubu.....	123
5.5.1.2. ”bile” Edatı ile Kurulan Kelime Grubu.....	124
5.5.1.3. ”için” Edatı ile Kurulan Kelime Grubu.....	125
5.5.1.4. ”kadar” Edatı ile Kurulan Kelime Grubu.....	126
5.5.1.5. ”beri” Edatı ile Kurulan Kelime Grubu.....	127
5.5.1.6. ”ile” Edatı ile Kurulan Kelime Grubu.....	127
5.5.1.5. ”evvel” Edatı ile Kurulan Kelime Grubu.....	128
5.5.1.5. ”-e doğru” Edatı ile Kurulan Kelime Grubu.....	129
5.5.1.5. ”-e göre” Edatı ile Kurulan Kelime Grubu.....	130
5.6. İSİM – FİİL GRUBU.....	130
5.7. SIFAT – FİİL GRUBU.....	133
5.8. ZARF – FİİL GRUBU.....	137
5.9. UNVAN GRUBU.....	143
5.10.TEKRAR GRUBU	144
SONUÇ.....	146
KAYNAKLAR.....	150
ÖZET	151

ÖNSÖZ

Cumhuriyet dönemi yazarlarımızdan olan Peyami Safa, Türk edebiyatında romancılığıyla tanınmış, romanlarında Türkçe'nin bütün imkanlarından faydalanarak bu alandaki ustalığını kanıtlamış, önemli bir isimdir. Çalışmamızda Peyami Safa'nın "Yalnızız" romanı söz dizimi yönünden incelenmiştir.

Çalışmamızın amacı, ses bilgisi (fonoloji) ve biçim bilgisi (morfoloji) ile ilgili çalışmalara oranla daha az ilgi gören sözdizimi çalışmalarına bir katkıda bulunmak; ayrıca Safa'nın en olgun eserlerinden olduğunu düşündüğümüz "Yalnızız" adlı romanın dil yapısı ve özelliklerini tespit etmektir. Böylece yaptığımız bu incelemenin Türk Dili'nin söz dizimi üzerine çalışma yapanlara faydalı olacağı düşüncesindeyiz.

Tezin hazırlanmasında ve amacına ulaşmasında, ayrıca eser seçiminde, kıymetli önerilerinden yararlandığım değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Veysi SEVİNÇLİ'ye teşekkür ederim.

Dilek ATLIHAN

VAN-2008

GİRİŞ

A) ARAŞTIRMANIN AMACI

Sözcüklerin cümle içindeki sıralanış biçimlerini, görevlerini ve cümlelerin yapısını inceleyen dil bilgisi dalına “Söz dizimi” (Sentaks) denir. Söz dizimi bir dilin cümle yapısını, sözcüklerin düzenlenmesini sağlayan, her sözcüğe bir görev yükleyen ve bu sözcükler arasında kurulmuş ilişkileri belirleyen kurallar bütünüdür. Noam Chomsky söz dizimini şu şekilde tanımlamıştır: *“Söz dizimi, özel dillerde cümlelerin kurulmasını sağlayan ilkelerin ve süreçlerin incelenmesidir. Belli bir dilin söz dizimsel incelenmesi konusu, bir dilbilgisinin kurulmasıdır; bu dilbilgisi, çözümlenen dilin cümlelerini üreten bir çeşit düzenek olarak kabul edilebilir.”*¹

Bu tanımdan yola çıkarak incelediğimiz romanın dil yapısını gözler önüne sermek için, kullanılan dilin yapısı, anlamı, öğelerin dizilişi, cümlelerdeki yüklemelerin türleri, kelime grupları, cümlelerin öğeleri tespit edilmiştir. Bu gayretimiz, söz dizimi kavramının, roman içerisinde ne şekilde ya da hangi boyutta olduğunu göstermektedir.

Söz dizimi üzerine ülkemizde yapılan çalışmalar incelendiğinde cümle yapısıyla ilgili olarak net bir tanıma ulaşılamadığı görülmektedir. Örneğin girişik ve iç cümlelerin, birleşik cümle içinde mi yoksa birleşik cümle gibi ayrı bir tür olarak mı ele alınması gerektiği üzerine görüş birliği bulunmamaktadır. Ki’li cümlelerin tasnifinde de farklı iki terimle karşılaşmaktayız: Bağlı ve birleşik cümle. Kesik, ayraç, kurallı ve devrik cümlelerin de tasniflerinde farklı görüşler bulunmaktadır. Sıralı cümlelerin tanımı ve sınıflandırılmaları konusunda ise tartışmalar vardır.

Yüksek lisans tezi olarak Peyami Safa’nın “Yalnızız” romanının söz dizimi üzerine bir çalışma hedeflenmiştir. Peyami Safa, yakın dönem Türk Edebiyatı’nın

¹ Noam Chomsky, “Sözdizimsel Yapılar”, Mehmet Rifat, 20. Yüzyılda Dilbilim ve Gösterge Bilim Kuramları (Temel Metinler 2), (Çev. Mehmet Rifat), Om, 2. Baskı, İstanbul 2000, s.170.

önemli şahsiyetlerinden biridir. Yazarımız çok zengin bir dil ve üsluba sahiptir. Tahlile oldukça önem veren Safa'nın okuyucusunu derinden etkileyen cümlelerindeki dilbilgisel yapı üzerinde durmak ve derinleşmek gerektiğini düşünmekteyiz.

Bu tez hazırlanırken “Yalnızız” romanının söz dizimi incelenerek, romana hakim cümle yapısı, cümle unsurları, sık tekrarlanan ifadeler, kelime grupları ve aralarındaki ilişkilerin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Böylece yazarın romandaki kısa ama etkileyici cümleleri hakkında söz dizimi yönünden kesin yargılara ulaşılabacaktır.

B) ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Dil bilgisi bir dili; ses bilgisi, köken bilgisi, şekil bilgisi, anlam bilgisi ve söz dizimi (cümle bilgisi) yönlerinden inceler. Dil bir sistemse bu sistemin temel unsurunun da cümledir. Dil içinde, son derece önemli bir konumda bulunan söz dizimi, basit bir dizim işlemi değildir. Anlatılmak istenen duyguların, düşüncelerin, olayların yazılı ve sözlü olarak, dilin kurallarına uygun bir şekilde ifadesini bulması gerekir. Bu nedenle doğal konuşucunun cümleler üretmesi sırasında yapılan işlem, kelimelerin art arda dizilmesi değildir. Kullanılan kelimelerin sözlük anlamının bilinmesi, eklerin işlevlerinin kavranılması, duygu ve düşüncelerin düzgün ve sağlam cümlelerle ifade edilmesi gerekir. Bunların yanı sıra cümleyi oluşturan kelimelerin söz içinde kazandığı anlam kavranılmadan, yargısız bir anlatım birimi olan kelime grupları bilinmeden, cümleyi oluşturan asıl ve yardımcı unsurlar arasındaki ilişkinin nasıl kurulduğu öğrenilmeden iyi bir cümle kurulması oldukça güçtür. Söz dizimi çalışmalarının, konuşulan, yaşayan dillerin incelenmesinde, etkin biçimde öğrenilmesinde ve öğretilmesinde büyük fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Türk dili araştırmalarında, ses bilgisi ve yapı bilgisiyle ilgili çalışmalara oranla, söz diziminin aynı ilgiyi görmediği göz önünde bulundurulduğunda belirlenen tez çalışmasının ileride bu konuda yapılacak yeni çalışmalara fayda sağlayacağı inancındayız.

C) YÖNTEM

Söz dizimi çalışmalarının hazırlanmasında hangi yöntemin kullanılacağı, nasıl bir yol izleneceği konusunda henüz bir görüş birliği bulunmamaktadır. Bu durum söz diziminin öğretilmesinde ve incelenmesinde bazı güçlükleri de beraberinde getirmektedir. *“Dilbilimcinin malzemesi şüphesiz dildir. Dil ise, genelde kabul edildiği gibi iki yöntem ile bir inceleme tabanı durumuna getirilebilir. İlki, üretilmiş cümlelerin, yani sözlü ya da yazılı metinleri toplayıp bir bütünlük oluşturmaktır. İkincisi ise, anadili konuşucunun sezgilerine başvurmaktır.”*²

Çalışmamızda söz dizimi incelemesi yapılırken öncelikle konu ile ilgili dilbilgisi ve diğer kaynak kitaplar taranmıştır. Daha sonra romanı oluşturan sözcüklerden ziyade, kullanılan dil örgüsünü ağırlıklı şekilde temsil edecek örnek cümleler seçilerek bu cümleler arasındaki söz dizimi ilişkisi incelenmiştir. Söz dizimi ile ilgili bu çalışma yazarın hayatı, edebi kişiliği ve Yalnızız romanının söz dizimi olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümde Safa'nın hayatı ve edebi kişiliği, çeşitli kaynaklardan yola çıkılarak verilmiştir. Söz dizimi bölümünde ise önce cümle yapısı (öğelerin dizilişine, yapısına, anlamına ve yüklemine göre), ardından cümlenin öğeleri (özne, yüklem, nesne, tümleş) ve son olarak da kelime grupları ile bu grupların cümle içindeki görevleri ele alınmıştır. Söz konusu başlıklar altında örneklendirmeler yapılmış ve çalışmanın sonunda bu örneklerden hareketle genel yargılara varılmıştır.

Söz dizimi inceleme bölümünde örnekler cümleler sıralanırken, roman içinde bulundukları sayfa ve satır numaraları, cümle sonundaki parantezler içinde verilmiştir. Numaralandırmada “Yalnızız” romanının Ötüken yayınlarından çıkan, 2000 yılında yayımlanan 14. baskısı kullanılmıştır.

² Nadir Engin Uzun, *Ana Çizgileriyle Evrensel Dilbilgisi ve Türkçe*, Multilingual, 1. Baskı, İstanbul, 2000, s.9.

1. PEYAMİ SAFA

1.1 HAYATI

1899 yılında İstanbul’da doğan Peyami Safa, Servet-i Fünun dönemi şairlerinden İsmail Safa’nın oğludur. Sivas’a sürgüne gönderilen babasının, orada ölmesi üzerine iki yaşında yetim kaldı. Babasız büyümenin yanı sıra, sekiz dokuz yaşlarında yakalandığı bir kemik hastalığı nedeniyle 17 yaşına kadar, bu hastalığın sıkıntılarını çekti. Sonradan bu günlerini Dokuzuncu Hariciye Koğuşu adlı romanında dile getirdi.

Hastalık ve savaşın yol açtığı maddî zorluklar nedeniyle lise öğrenimini sürdüremedi. Bir yandan çalışırken bir yandan da kendini yetiştiren Peyami Safa, açılan bir sınavı kazanarak Posta Telgraf Nezareti’ne girdi. Birinci Dünya Savaşı’nın başlamasına kadar orada çalıştı (1914). Daha sonra Boğaziçi’ndeki Rehber-i İttihat Mektebi’nde öğretmenlik yapmaya başladı. Dört yıl çalıştığı bu okulda, kendi çabasıyla Fransızcasını oldukça ilerletti. Edebiyat, felsefe, tarih, psikoloji, alanlarında o yaş için olağanüstü sayılacak bilgiler edindi. Ağabeyi İlhami Safa’nın isteği üzerine öğretmenlikten ayrıldı (1918).

Ağabeyi ile birlikte çıkardıkları “Yirminci Asır” adlı akşam gazetesinde “Asrın Hikâyeleri” başlığı altında yazdığı öykülerle gazetecilik yaşamı başlamış oldu. İmzasız yazdığı bu öykülerin beğenilmesi üzerine adını kullanmaya başladı. Peyami Safa, 1960’lı yıllara kadar bir çok gazete ve dergide yazdı. Geçim amacıyla yazdığı sıradan yapıtlarında “Server Bedii” imzasını kullandı. Bu isimle yazdığı “Cingöz Recai” polisiye dizisi ve “Cumbadan Rumbaya” romanı büyük ilgi topladı. Kültür Haftası (15 Ocak-3 Haziran 1936; 21 sayı) ve Türk Düşüncesi (Aralık 1953-Nisan 1960, 63 sayı) isimli dergileri çıkardı. Sanat, edebiyat, felsefe, psikoloji, sosyoloji gibi değişik alanlarda yazdığı yazılarla çok yönlü bir yazar olarak tanındı.

Vatani görevini yapmakta iken ölen oğlu Merve'nin ölümü üzerine büyük sarsıntı geçiren Peyami Safa, iki üç ay sonra İstanbul'da öldü.(15 Haziran 1961)

1.2. EDEBİ KİŞİLİĞİ

Cumhuriyet dönemi yazarlarından olan Peyami Safa'nın en belirgin özelliği kendini yetiştirmiş, kültürlü bir yazar olmasıdır. Estetik ve sosyal bilimlerin hemen her kolunda bilgi ve görüş sahibidir. Özellikle tıp, sosyoloji ve psikoloji bilgisi bu bilimlerin uzmanlarının seviyesindedir.

Peyami Safa, basınımda fikir yazılarıyla olduğu kadar sert polemikleriyle de tanınmış bir yazardır. Kendi görüşlerini ve bilhassa milletimizin manevi değerlerini inançla, bilgi ve şiddetle savunmuştur.

Bunlar arasında en ünlüleri Nâzım Hikmet, Nurullah Ataç, Sabiha ve Zekeriya Sertel ve Aziz Nesin'le yaptığı kalem kavgalarıdır.

Hemen bütün romanlarında bir mesele ortaya atmıştır. Özellikle Türk toplumundaki Doğu-Batı çekişmelerini ve bunların çözüm tarzlarını; I.ve II. Dünya savaşlarının getirdiği buhranları, ruh-madde, akıl-his-inanç-inançsızlık konularını tartışmıştır. Romancı, bu meseleler karşısında kesin bir taraf tutmaz. Hepsini bazı tartışmalar halinde önümüze serer. Romanlarından birine “Bir Tereddüdün Romanı” adını vermiştir. Aslında bütün romanlarına bu isim konulabilir, çünkü tereddütler, şüpheler, yarım inançlar, kararsızlıklar bazı tipler etrafında toplanmaktadır. Romanlarında Peyami Safa'nın görüşü şahıslardan biri tarafından temsil edilir. Peyami Safa, bir hastanın psikolojisini anlattığı otobiyografik romanı Dokuzuncu Hariciye Koğuşu'nu (1931) Nazım Hikmet'e ithaf etmiştir. Bu roman hariç 1922-1939 yılları arasında yazdığı Sözde Kızlar (1923), Mahşer (1924), Şimşek (1928), Fatih-Harbiye (1931) ve Biz İnsanlar (1959) adlı romanlarında Doğu-Batı sorununu karakterlerde somutlaştırarak işlemiştir. Safa, bu romanlarında, ruh hallerini çözümlemeye, kurguda, dilinin kıvraklığında, anlatım tekniklerindeki denemelerde başarılı olmuştur. Ancak romanlarında düşünceyi öne çıkarması dolayısıyla eleştiriler

almıştır. Safa'nın gerçekçi roman çizgisi Matmazel Noraliya'nın Koltuğu (1949) ile mistisizme yönelmiştir. En son romanı Biz İnsanlar'ı 1959'da yazmıştır. Yazarımızın kronolojik sıraya göre eserlerini aşağıda görebiliriz:

1.2.1 ESERLERİ:

Romanları:

Sözde Kızlar (1923), Şimşek (1923), Mahşer (1924), Bir Akşamdı (1924), Bir Genç Kız Kalbinin Cürmü, (1925), Canan (1925), Dokuzuncu Hariciye Koğuşu (1930), Fatih-Harbiye (1931), Atilla (1931), Bir Tereddüdün Romanı (1933), Matmazel Noraliya'nın Koltuğu (1948), Yalnızız (1951), Biz İnsanlar (1959)'dır.

Hikayeleri:

Bir Genç (1921), Gençliğimiz (1922), Siyah Beyaz Hikayeler (1923), İstanbul Hikayeleri (1923), Aşk Oyunları (1924), Süngülerin Gölgesinde (1924), Ateş Böcekleri (1925)

Oyun:

Gün Doğuyor

İnceleme ve Denemeleri:

Türk İnkılâbına Bakışlar (1938), Büyük Avrupa Anketi (1938), Felsefî Buhran (1939), Millet ve İnsan (1943), Mahutlar (1959), Mistisizm (1961), Nasyonalizm (1961), Sosyalizm (1961), Doğu-Batı Sentezi (1963), Sanat- Edebiyat-Tenkid (1970), Osmanlıca-Türkçe- Uydurmaca (1970), Sosyalizm-Marksizim- Komünizm (1971), Din-İnkılâp-İrtica (1971), Kadın-Aşk-Aile (1973), Yazarlar-Sanatçılar-Meşhurlar (1976), Eğitim-Gençlik-Üniversite (1976), 20. Asır- Avrupa ve Biz (1976).

Ders Kitapları:

Cumhuriyet Mekteplerine Millet Alfabetesi (1929), Cumhuriyet Mekteplerine Alfabe (1929), Cumhuriyet Mekteplerine Kıraat (I-IV, 1929), Yeni Talebe Mektupları (1930), Büyük Mektup Numuneleri (1932), Türk Grameri (1941), Dil Bilgisi (1942), Fransız Grameri (1942), Türkçe İzahlı Fransız Grameri (1948).

2. “YALNIZIZ” ROMANI

Çalışmamıza konu olan bu roman üç bölümden meydana gelmektedir. Eserin Ötüken Yayınları’ndan çıkan on dördüncü baskısı, 365 sayfadan oluşmaktadır. Eserin ilk baskısı 1951 yılında Nebioğlu yayıncılık tarafından yapılmıştır.

“Yalnızız” yoğun psikolojik tahlillerin yanı sıra, sosyal meselelerin de ele alındığı bir romandır. Manevi değerlerin zayıflaması sonucunda insanın kaybettiği ruhunu madde de bulamayacağı, gerçek manevi ve kutsal değerlerinden uzak olanların, korkunç bir yalnızlık bunalımı içinde çaresizliğe düşüp eninde sonunda hüsrana uğrayacağı anlatılmaktadır. Mekan ve olaylar sınırlıdır. Romanda hayata sunulan teklifler bütün insanlık içindir.

2.1. ROMANIN KONUSU

Samim, kardeşleri Mefharet ve Besim, yeğenleri yani Mefharet’in çocukları Selmin ve Aydın ile birlikte babadan kalma köşkte yaşamaktadır. Samim, orta yaşta, kendine has fikirleri olan bir insandır. Bu fikirlerini Simeranya adını verdiği ütopyasında idealize etmektedir. Birinci bölümde bu köşk ve köşkte olup bitenler anlatılarak asıl olaya geçiş yapılmaktadır. Romanın asıl öyküsü toplum değerlerine ters bir yaşam tarzı olan Meral ve ondan daha düşkün bir yaşam seçen annesi Necile’nin farklı zamanlarda karşılarına çıkan Samim’le olan maceralarıdır.

Mefharet, asık suratlı, asabi, septik bir kadındır. Selmin’in nişanlısı Ferhat’ı ırkçı temellere dayanan bir tartışma sırasında evden kovar. Bu durum Selmin’le

annesinin arasını açar. Güçlü bir iradeye sahip, soğukkanlı, bir kız olan Selmin, annesinden intikam almak için hamilelik belirtileri üzerine bir oyun tertipler. Roman Selmin'in "hamilelik yalanı" ile başlar. Annesi ve bütün ömrünü zevklerinin peşinde geçiren küçük dayısı Besim, başlangıçta, büyük dayısı Samim'den hamile kaldığı kuşkusuna kapılırlar. Gizlice Samim'in odasına girerek, tuttuğu notlardan bir ipucu bulmaya çalışırlar, ancak yanıldıklarını anlarlar. Daha sonra evlerine arada bir gelip karnını doyuran "aç adam" Haydar'dan hamile olduğunu söyleyen Selmin, annesi Mefhret'e sinir krizleri geçirtir. Ancak bu yalanı uydurmasının kendince geçerli bir sebebi vardır. Büyüdüğünü, kararlarına saygı duyulması gerektiğini anlatabilmek için böyle bir yalana baş vurmuştur. Bunu nişanlısı Ferhad'ı isteyip istemediğinin ve evden kovmak hakkının kendisine ait olduğunu ev halkına özellikle annesine ispat etmek için yapmıştır. Romanın yaklaşık üçte birini kaplayan birinci bölümde, Aydın'ın hastalığı, "aç adam" Haydar'ın yasa dışı faaliyetleri, ailenin büyük babası zannedilen Kavalalı Mehmet Ali Paşa anlatılan diğer olaylardır.

Yalnızız romanı Samim'in romanıdır, diyebiliriz. İkinci bölüm Samim ve Meral üzerine kurulmuştur. Meral, Ferhat'ın kız kardeşi, Samim'in gençlik yıllarında flörtü olan Necile'nin de kızıdır. Yaşadığı hayattan memnun olmayan, alafranga bir kızdır. Annesinden ve babasından dinlediği fakat bir türlü gidemediği Paris hikayeleriyle büyüyen Meral, son üç aydan beri değişmektedir. Her genç kız gibi çevrenin tesirine oldukça kapılan Meral'deki değişme Samim'de büyük bir huzursuzluk yaratmıştır. Samim Meral'i gerçekten seven bir aşiktir. Kendisinden yirmi sekiz yaş küçük olan bu kız için adeta bir kurtarıcıdır. Samim romanda son derece önemli bir karakterdir. Zekasından korkulan, müthiş bir adamdır. Meral'i kurtarmak için bütün içtenliğiyle mücadele eder. Ne var ki aşifte Feriha'nın ve zamanın baştan çıkarışlarına karşı Meral'i koruyamaz.

Son bölümde Meral'in söylediği yalanlardan yaptığı çıkarımlarla bataklığa sürüklendiğinden şüpheleri olan Samim, bir tesadüf sonucu gerçeği Besim'den öğrenince Meral ile olan ilişkisini bitirir.

İstanbul'da istediği gibi yaşayamadığı için en büyük hayali Paris'e gitmek olan Meral'e ne babasının serveti ne de ağabeyi Ferhat'ın öğütleri ve tehditleri fayda

eder. Ağabeysi Meral'in kötü şeyler yaptığından şüphelenmekte ve tehditleriyle gözünü korkutmaya çalışmaktadır. Meral'in Feriha ile Paris'e kaçacağından şüphelenen Ferhat onu odasına kilitler. Meral odasında intihar etmeyi düşünürken bir kaza sonucu yanarak ölür. Meral'in bıraktığı not romanda defalarca tekrarlanır: "Kendi kendimden nefretim çerçevelediği ve çirkinleştirdiği bir dünyada yalnızım." Kızının ölüm haberini alan Necile de ailesinden ayrı hizmetçisiyle yaşadığı babasından kalan köşkte bir kalp krizi sonucu ölür.

2.2. ROMANDA DİL ve ÜSLUP

Bir tahlil romancısı olan Peyami Safa, kişilere ve eşyaya psikolojik bir dikkatle bakar. Maddi, manevi ıstırap dolu hayatları, hasta beden ve ruhları, ahlak bunalımlarını, kişi-toplum çatışmalarını, vicdan azaplarını, günahları, işe yaramazlık, yalnızlık duygularını, önsezileri, ruh hastalıklarını anlatır. Bu saydığımız unsurların bir çoğunu incelediğimiz romanda bulmak mümkündür Yalnızız'da, yazarın diğer romanlarında olduğu gibi, zıt fikir, kavram ve kişilerin çatışması dikkat çeker.

Sanatçının, dili ve üslubu akıcıdır. Romanlarında temiz ve sade Türkçe kullanır. Türkçe'nin bütün imkanlarından faydalanarak, söylemek istediği karışık bir konuyu bile birkaç cümle ile ifade edebilmiştir. Bütün süslerden, gereksiz kelime oyunlarında uzak, anlaşılması kolay bir üslup kullanmaktadır.

Romanda geçen cümleler, şahısların sosyal, kültürel seviyesine ve mizaçlarına göredir. Samim düşünce adamıdır ve fikirlerini destelemek için düşünürlerin adını zikrederek alıntılar yapar. Cümleleri, özellikle Simeranya'yı anlattığı bölümlerde uzun, grift, anlam yönü zengin cümlelerdir. Sohbeti sosyolojik, felsefi, metafizik, tıp boyutlu olduğundan cümlelerinde bolca terim kullanır. Yalnız kalıp, olayları, şahısların davranışlarını ve kendini çözümlemeye çalıştığı bölümlerde iç monolog tekniği kullanılmıştır. Bu bölümlerde düşünce akışı hızlı olduğu için kısa cümleler tercih edilmiş, soru cümleleriyle olaylar ve davranışlar açıklanmaya çalışılmıştır. Samim'in ruh çözümlemeleri çok başarılıdır. Samim romanda Peyami Safa'nın görüşünü temsil eden şahsiyettir. Meral karakteri de kendisiyle sürekli

hesaplaşan tereddütlü bir tiptir. Odasına çekildiği zamanlarda ahlaka uygun olmayan davranışlarını tenkit eder, ancak isteklerine karşı gelemmez. Bu bölümler de iç monolog tekniği ile yazılmıştır. Yine roman dilinin bir başka özelliği Fransızca kelimelerin kullanımıdır. Bütün hayali Paris'te yaşamak olan ve Fransız mektebini bitiren Meral; Fransızca kelime ve cümlelerini kullanır. (Sais-je moi?, Mon Dieu!, Buva-Mödon, vs.)

Şahıslar, diyaloglarda günlük konuşma dilini kullanmaktadır. Karşılıklı konuşmalar aslına uygun tutulduğu için samimi bir üslup yaratılmış olur. Günlük konuşma dilinin kullanıldığı bölümlerde cümleler bu dilin özelliklerine uygun olarak kısa ve devrik cümle özelliklerini göstermektedir. Şahıslar çoğu zaman bu günlük dili kullanır. Ünlem cümlelerine duyguların yoğun olduğu, bir heyecanın etkisiyle ağızdan çıkan korkma, sevgi, şaşma, yardım isteme kızma, sevinç , çağırma, şaşma, gibi duyguların bulunduğu cümlelerde rastlanır. Romandaki soru cümleleri, genellikle cevap beklemeyen cevabı herkes tarafından bilinen cümlelerdir. Besim karakteri şahısların seviye ve kişiliklerine göre konuşturulduğu fikrini desteklemektedir. Hayatı sorgulayan, insanlık için çözümler arayan, hatta Simeranya adında ütöpik bir dünya yaratan Samim karakteri karşında Besim vardır. Besim karakterinin cümleleri alaylı, esprili, karşındakini ciddiye almayan tarzda ifadelerle doludur. Cümlelerine bakıldığında, aslında boş biri olmadığı anlaşılır. Ablası Mefharet'le konuştuğu bölümler günlük konuşma diline uygundur ama uzun, anlamın yoğun olduğu cümleler de kurar.

Eserde en çok basit cümle, bağlı cümle ve sıralı cümle kullanımına rastlanmaktadır. Basit cümleler günlük konuşmalarda ve hareketin ön planda olması istenen cümlelerde tercih edilirken, düşünce akışının bölünmesinin istenmediği, anlamın ön planda olduğu durumlarda genellikle öznelere ortak olan bağlı ve sıralı cümleler tercih edilmiştir.

Eserde betimlemelere sık rastlanmaz. Betimlemeleri ifade ederken başvurduğumuz sıfatlar da çok yaygın bir kullanıma sahip değildir. Romanın geneli

düşünüldüğünde durumları belirten zarfların ve ulaçların oldukça fazla kullanıldığı görülmektedir.

Yalnızız, okuyanı yormayan, rahat anlaşılabilen, kıvrak ve akıcı bir dile sahip, şahısların ruh çözümlemelerinin çokça yapıldığı bir tahlil romanıdır, diyebiliriz. (1. Peyami Safa, daha geniş bilgi için, bkz. Ayvazoğlu 1998, Paslı 1978, Erişim:[[http:// tr.wikipedia. org](http://tr.wikipedia.org)])

3. CÜMLE TÜRLERİ

3.1. ÖĞELERİN DİZİLİŞİNE GÖRE CÜMLELER

Türkçe'nin genel doğasına uygun cümle kalıbında yüklem sonda bulunur, diğer öğeler yüklemden önce gelir. Bazen bu diziliş değişebilir, yüklem sonda olmayabilir. Kimi araştırmacılar öğelerin dizilişine göre cümleleri kurallı ve devrik olmak üzere iki başlık altında incelerler. Bu tasnif yüklem cümle içerisindeki yerine bağlı bir tasniftir. Türkçe söz diziminde yüklemi olmayan, bir başka deyişle yüklemi düşüme uğramış cümleler ile içerisinde ara söz veya ara cümle bulunduran yargılı anlatımların da olduğu muhakkaktır. Bunun için Hikmet Dizdaroğlu' nun tasnifine bağlı alınarak Yalnızız' daki cümleler kurallı, devrik, kesik ve ayraç cümlesi olmak üzere dört başlıkta incelenmiştir.

3.1.1. KURALLI CÜMLELER

Türkçe'de cümlenin temel kuruluş yapısına uyan kurallı cümle ile ilgili dilcilerin yaklaşımları incelendiğinde yapılan tanımların birbirine çok yakın olduğu görülür. Bazı dilcilerimizin tanımı şöyledir:

Dizdaroğlu kurallı cümleyi; “*Yargı ögesi (yüklemi) sonda olan tümceye düz tümce denir.*”³ şeklinde tanımlar.

³ Hikmet Dizdaroğlu, *Tümce Bilgisi*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1976, s.248

Şimşek ise; “Yüklemi sonda bulunan tümceye düz tümce denir.”⁴ şeklinde diğer dilcilerin tanımına benzer bir tanım yapmaktadır.

Kurallı cümleler yüklemi sonda olan cümlelerdir. Dilimizin asıl cümle kalıbıdır.

Kurallı cümlelerde kelimeler önemlerine göre sıralanır. Yalnızız’ daki cümleler dizilişlerine göre incelendiğinde en çok kullanılan cümlelerin kurallı cümleler olduğu görülür. Bu cümleler kurallı fiil ve kurallı isim cümleleri olarak incelenmiştir.

Kurallı Fiil Cümleleri:

“Ben de intiharın tarzını *anlamıyorum.*” (347/27)

“Yüzü kıpkırmızı kesilen Mefharet Selmin’in kolundan *tuttu.*” (40/4)

“Niçin kendimi bu şüphelerden, kuruntulardan bir türlü *kurtaramıyorum.*” (72/1)

“Bu salonun eşyası yerli yerinde *duracak mıydı?*” (295/18)

“Yüzünün rengi yavaş yavaş yerine *geliyordu.*” (43/4)

“Kısa bir zaman *geçti.*” (70/27)

“Dolgun ve gevşek yanakları *sarkıyordu.*” (18/8)

“Animik merkezin Renginaz’ da olduğunu *anladı.*” (337/26)

“Kız da ellerini kabarık saçlarının içine daldırmış, dehşet içinde ona *bakıyordu.*” (315/15)

“On iki ile bir arasın da Sirkeci’de Murat’la garın önünde *buluşacağız.*” (70/34)

“Benden, bir hareket değilse bile bazı yeni temayülleri gizlediğini *hissediyorum.*” (196/14)

“Akşamdan beri yüz defa tınakladığı hafızasını tekrar *yokladı.*” (197/18)

“Demek bende hala nefret edebilen temiz bir taraf *kalmış.*” (231/18)”

“Besim sandalyesini ona doğru çevirerek *oturdu.*” (238/2)

“Eski krizlerini bildiğim için bir yenisine girmek üzere olduğunu *anladım.*” (282/15)

“Bir daha onun yüzüne *bakmadı.*” (288/2)

“Kalbi daha şiddetli *çarpıyordu.*” (292/7)

“Ferahlatıcı bir hayat *arıyordu.*” (293/16)

“Belki öfkeli bir konferans dinleyip *savuştururum.*” (165/32)

⁴ Rasim Şimşek, *Örneklerle Türkçe Sözdizimi*, 1. . Baskı, Trabzon, 1987, s.192

“Dün gece bu nüansı niçin *kaçırmıştım*?” (49/8)

“Sabah kadar bu oda da uykusuz *oturacak mıyım*?” (292/24)

“Radyo istasyonu haline *gelme*.” (43/20)

“Siz tek başınıza Haydar’ı zaptedebilir misiniz? diye *sordum*.” (95/2)

Kurallı İsim Cümleleri:

“Dünyada bundan daha sahici *aşk yoktur*.” (32/14)

“Onun gözünde biz *yokuz*.” (284/33)

“His münasebetlerinde, halkla bizim aramızdaki fark *budur*.” (343/30)

“Feriha ve o, ikisi de sevinç *içinde*.” (293/17)

“Hala buranın havasında biraz evvel ki münakaşanın karanlığı ve ağırlığı *vardı*.” (295/13)

“Dün sabah kahvaltıda yüzü *sapsarıydı*.” (13/23)

“Öteki hastalıklar bunun vücuttaki çeşit *görünüştür*.” (58/27)

“Kendi kendimden nefretim çercevelediği ve çirkinleştirdiği dünyada *yalnızım*.” (329/33)

“Çocuğun yüzü *solgundu*.” (31/22)

“Rüzgarlı bir sonbahar *akşamıydı*.” (156/27)

“Onu karnında taşıyan anne *çirkin*.” (158/25)

“Daha aşağı bir kademe *yoktur*.” (201/20)

“Ferhat veya başkası, bu gayeyi konkre bir hale getirmekten fazla rolü ve değeri olmayan sembolik bir *unsurdur*.” (244/20)

“Hakikatte bu senin kendinle *kavgandır*.” (244/28)

“Babamın sende hiç hatırası *yok mu*?” (81/23)

“Bazı hakikatler *vahşidir*.” (124/15)

3.1.2. DEVRİK CÜMLELER

Devrik cümleyle ilgili, dilcilerin birkaçının tanımlaması şöyledir:

Şimşek devrik cümleyi; “*Yüklemi sonda bulunmayan cümleye devrik tümce denir.*⁵” şeklinde tanımlamaktadır.

⁵ Şimşek, *a.g.e.*, s.194.

Dizdaroğlu ise: “Yüklemi sondan öne alınmış yargılı anlatıma devrik tümce denir.”⁶ şeklinde tanımlamaktadır.

Bu tanımlardan yola çıkılarak romanda devrik cümle örnekleri tespit edilmiştir.

Yapılan araştırmalar Göktürk metinlerinden bu yana bu cümle çeşidinin varlığını göstermektedir. Söyleyişe özellik kazandırmak, anlatımı güçlendirmek, monotonluktan kurtarmak için devrik cümle kullanılır. Günlük konuşmalarda, vurguya ve tonlamaya daha elverişli oldukları için devrik cümleler tercih edilir. ‘Yalnızız’ da kurallı cümlelere oranla daha az rastladığımız devrik cümleler devrik fiil cümleleri ve devrik isim cümleleri olarak incelenmiştir.

Devrik Fiil Cümleleri:

- “Hiç bir şey yapamazsın bana sen.” (292/36)
- “Böyle hadiselerin zehri kalır insanın içinde.” (192/19)
- “Sen içtin mi bu akşam?” (253/22)
- “İnsan istiyordu görmek.” (316/27)
- “Demektir ki, Feriha’ nın seviyesine düşebilir bu kız.” (223/18)
- “Birkaç günden beri çok değiştim ben.” (242/30)
- “Bir gece uykunda kanına girerim senin.” (40/27)
- “Bir yarım saat daha geçti galiba.” (97/15)
- “Daha evvel bende kavga etmiştim Ferhat’la.” (101/14)
- “Bizim suratımıza bakılmaz Emine.” (285/29)
- “Tabii öyle kolayca kabul edemem bu daveti.” (172/28)
- “İnsanın aile hayatı iş hayatına tesir eder bu memlekette.” (173/28)
- “Anası kederinden ölüyordu az daha.” (174/19)
- “Çünkü tılsımı bozuldu bu evde her şeyin.” (286/7)
- “Şu anda ne yapıyor kadıncağz?” (175/14)
- “Galiba giyiniyordu o.” (176/2)
- “Eh, hoşuma gidiyor biraz.” (235/11)
- “Bir şeyler yaşıyor geceleri.” (20/34)
- “Oturduk beraber gece.” (262/1)

⁶ Dizdaroğlu, a.g.e., s.250.

- “Bak Selmin yine *inmedi* sofraya.” (13/21)
 “Seni görmek *istiyordum* zaten.” (276/26)
 “Rüyamda *boğuluyordu* denizde.” (277/25)
 “Sen *geldin* bugün.” (277/27)
 “Ne zaman o kadar bol *konusabildin* onunla.” (101/3)
 “Haber *verdim* ona polisin beklediğini.” (100/5)

Devrik İsim Cümleleri:

- “Ton daha *kuvvetliydi* bu sefer.” (100/21)
 “Zaten kalbinden bir şikayeti *vardı* son senelerde.” (356/21)
 “Zehir *doluydu* gözleri.” (284/)
 “Ne işi *var* müdüriyette Feriha ile?” (284/3)
 “*Küçük değil* endişem.” (13/21)
 “Samim’den *daha trajik mahlusun* sen.” (16/6)
 “*Tuhaftır* bu isim meselesi.” (263/1)
 “Bende galiba biraz babam gibi *tembelim de* onu için belki.” (172/20)
 “Son günlerde aksiliği *var* üstünde.” (192/1)
 “Hele Boğaziçi’nin görünüşü ne *güzeldi* buralardan.” (193/25)
 “Besim dayım da, siz de *yoktunuz* o gün.” (102/2)
 “Hala tesiri *altındayım* hadisenin.” (319/6)
 “Nail Beycik *yoktu* o gün.” (359/35)
 “*Var* bir ismi onun”. (251/1)
 “Dün de rengi *bozuktu* onun.” (34/5)
 “Şimdi her şey *aydınlık* başımın içinde.” (251/14)
 “Çok *iyidir* maşallah.” (66/17)
 “Fakat benim *sevgilim değil* Ferhat.” (244/7)
 “O kadar basit değil, hala *meçhul* benim için.” (240/19)
 “Fakat bakınız sözleri bile ne kadar *çirkin* bu şeylerin.” (242/37)
 “En sevdiğim mektuplarından *biridir* onun.” (324/5)
 “Fakat eter gibi bir uçucu *şeydir* sır.” (235/29)
 “İsteyenler *varmış* onu.” (275/17)

3.1.3. KESİK CÜMLELER

Bu konuyla ilgili olarak dilciler arasında farklı yaklaşımlar mevcuttur.

Gencan, bu konuyu sözcük düşmesi, düşüklü anlatımlar şeklinde iki ayrı başlık altında inceler. “*Sözcük düşmesi: Anlatımda bir cümlenin herhangi bir veya tüm öğelerinin anlamı bozmayacak şekilde düşmesi. Düşüklü anlatım: Cümle değeri taşıyan kısa söz*”⁷ şeklinde kesik cümleyi tanımlar.

Hatipoğlu “kesik tümce”⁸ başlığı altında “*Genellikle yüklemi bazen de başka öğeleri söylenmeden kullanılan tümce*”⁹ şeklinde tanımını yapar.

Dizdaroğlu yukarıdaki tanımlardan çok farklı bir tanım getirmez. Kesik cümle için yapılan tanımlar aynıdır. Ancak Dizdaroğlu kesik cümleyi diğer araştırmacılar gibi yapılarına göre değil, kuruluşlarına göre cümle türleri¹⁰ içinde ele alır.

Biz de Dizdaroğlu’nun görüşünden hareketle kesik cümlelerin yapısı bakımından bir cümle türü oluşturmadığı düşüncesindeyiz. Çünkü kesik cümle bir cümlelerin yapısını etkileyecek yan cümle veya cümlecik gibi değil, yüklem veya herhangi bir öğenin kullanılıp kullanılmamasıyla ilgilidir. Bu nedenle kesik cümle öğelerin dizilişine göre cümleler başlığı altında incelenmiştir.

Yalnızız’da kesik cümlelere, diyaloglarda ve betimlemelerde rastlanmaktadır. Anlam, noktalama işaretleri ve vurgularla sağlanmıştır. Bu cümleler romanın diline canlılık kazandırmaktadır. Söz konusu eserde bu cümlelerin anlamı genellikle sonraki cümlelerde tamamlanmaktadır.

“Gördün mü Besim! Anladın mı şimdi?

-Hayır, hiç.” (45/19)

“Başkalarının da çocuklarını sevmez misiniz?

-Hiç, hiç.” (158/15)

“Kiminle geziyor şimdi?

-Süheyla, Nazire, Leman...” (249/39)

⁷ Tahir Nejat Gencan, *Dilbilgisi*, Türk Dil Kurumu, 3. Baskı, İstanbul, 1975, s.133-135.

⁸ Vecihe Hatipoğlu, *Türkçenin Sözdizimi*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1972, s.161.

⁹ a.g.e., s.161

¹⁰ Dizdaroğlu, a.g.e., s.274

“Hep evde miydin?

-*Hep,hep.*” (261/31)”

“Biliyor muydun o zaman?

-*Hayır.*” (129/22)

“*Fakat iki zaman arasında bir Meral var ki...*” (360/18)

“*Tabii dedi, sen o kadar üstüme yürüyorsun ki...*” (290/1)

“*Merak etme ilk defa yaptığım bir iş değil ki...*” (71/24)

“*Çizgilerinde gözleri bir rüya belirsizliğine götüren zarif bir...*” (357/27)

“*Halkın ağzında en müthiş küfrü düşün ‘kız kardeşini...*’ diye başlar.” (254/6)

“*Evet, Necile, yavrucuğum, ben seni...*” (359/24)”

“*Bir gün biriyle başka bir gün ötekiyle...*” (274/2)”

“*Günlük yemeklerimi bu sofradan başka nerde yersem...*” (296/7)”

“*Onunla sabaha kadar...*” (359/5)”

“*Şaşırdığımı belli etmeden bir elimi onun birkaç teli ağarmış, fakat hala parlak ve canlı sarı saçlarının içine daldırdım; istemediğim halde aşk anlarına mahsus o...*” (272/25)”

“*Her dedikoduya inanılmaz ama...Hanım...İşte...*” (273/28)”

“*Siz güzel bir kuşsunuz fakat...*” (241/32)”

“*Kesik kesik gürültüler...*” (362/25)”

“*Fakat emin ol ki, o da olmasa, Meral...*” (228/22)”

“*Şimdi bile şu Boğaziçi’ndeki hatıralar...*” (182/30)”

“*Ertesi sabah, aynı yerde, aynı mürekkep lekesi.*” (349/36)”

“*İki tablet üst üste.*” (312/33)”

3.1.4. AYRAÇ CÜMLELERİ

Dilciler, ayraç cümlesini oluşturan ara söz-ara cümle ile ilgili birbirine çok yakın tanımlar yapmaktadırlar.

Gencan: “Söze başladıktan sonra kimi kez *usa*, söylenmesi gereken bir düşünce geliverir ve tümcenin arasına girer. Konuşmada da, yazıda da rastlanan bu

*açıklayıcı sözler, içinde bulundukları tümcenin ögesi olmazlar. Tümce arasına giren ve öge olmayan sözlere ara önerme ya da ara söz denir.*¹¹” şeklinde tanımlar.

Hatipoğlu, “ara tümce¹²” başlığı altında şu tanımlamayı yapar: “*Birleşik veya yalın, sıralı tümcelerde, anlamı biraz daha açıklamak için araya giren ve gerektiğinde bağımsız kurulabilen tümceye ara tümce denir.*”¹³” şeklinde tanımlar.

Dizdaroğlu, ayraç cümlesi için şu tanımlamayı yapar: “*İçinde ara tümce ya da ara söz bulunan yargılı anlatıma ayraç tümcesi denir.*”¹⁴”

Dilcilerinin birçoğu ara söz ve ara cümleyi birlikte bir cümle türü olarak incelerken ve Hatipoğlu¹⁵ ara söze değinmeden ara cümleyi bir cümle türü olarak kabul eder.

Bize göre de ayraç cümlesi, herhangi bir cümlenin yapısını etkileyecek bir unsur olmaktan çok, bir cümlenin öğelerinin dizilişiyle ilgilidir. Bu yüzden ayraç cümleleri, öğelerin dizilişine göre cümleler başlığı altında incelenmiştir.

“Yalnızız” adlı romanda bulunan ayraç cümleleri incelenirken genel anlamda Hikmet Dizdaroğlu’nun tanımı esas alınmıştır.

“Eğer bir de küçük – lâfız itibariyle küçük – fikir ilave etmeme izin verirsen mütalâam şudur: Kes!” (237/24)

“Ayrılık – *en müthiş test* - bunu öğretecek bize.” (208 / 34)

“Fakat terk edilen tarafta ayrılıktan evvel ayrılma arzularının şiddetli oluşu ve ayrılıktan sonra bunların tam zıddı arzuların - *daha evvel varlığından hiç şüphe edilmeyen gizli kaynaklardan* – fışkırışı.” (209 / 6)

“İki saat fikirlerin kendisine değil, dibinde akan vahşi musikiye teslim oldum. Çünkü bu fikirler - *meselâ trajedinin, karanlık hayatı, kâinat enerjisini, dünyaları yaratan ve yok eden gizli kudreti sembollendiren, musikin ve coşkun sarhoşlukların tanrısı Diyonizos’la ışığın, hülyanın ve plastik şeklin tanrısı Apallon arasındaki çiftleşmeden doğduğu fikri* – cevherinde irca edilince basit bir ikilik tasavvurundan öteye geçmez.” (336 / 2)

¹¹ Gencan, *a.g.e.*, s.125.

¹² Hatipoğlu, *a.g.e.*, s.152.

¹³ *a.g.e.*, s.152.

¹⁴ Dizdaroğlu, *a.g.e.*, s.261.

¹⁵ Hatipoğlu, *a.g.e.*, s.152.

“Kadının şipşak – *enstantane demek istiyorum* – zekâsı kapalı ‘an’ ların dışında anlayış kabiliyetinden mahrum.” (111 / 2)

“İnsan bunu da gözüne alabilse önünde durulmaz. Fakat – *Samim’in gözüyle* – cemiyet var.” (321 / 17)

“Kendi fânî ve geçici benliğinin üstüne sıçramak, kendi kendini aşmak için yaptığı, bütün fedakârlıklar (*her türlü aşk ve kahramanlık*), varlaşma, hamlesinin devamıdır.” (153/15)

“Benim bütün zaafım aramızdaki – *enerji değil* - yaş farkının fazla olmasıdır.” (113 /15)

“Ben – *o kadar* – fena değilim, ‘kötü’ değilim.” (251/4)

“Hattâ kendi kendimizle mücadelemizde bile kendilerimiz – *Çünkü bak, ‘kendi’ var içimizde* – birbirine karşı yalnızdır.” (347/27)

“Bütün bu sessiz ve şekilsiz – *fakat biçimsiz değil!* – mücadelede en masum tip Necile’dir.” (113/30)

“Ferhad’dan evvel – *sonra da olsa olur* – hadiseyi benden duyması lazım.” (116/17)

“Lisede ben arkadaşlarımla – *o zamanki tâbirle* – hâleti ruhîyelerini anlamak merakında idim.” (120/18)

“Meral’in bu ihtiyatı da – *eğer söylediği doğru ise* – aklın aşka yenilmediğini göstermek bakımından, kalbe hitap eden bir mazeret değildi.” (197/3)

“Geniş kanepenin üstündeki battaniye orada – *herhalde Renginaz* olacak – birinin uzandığını gösteriyor.” (354/17)

“Meral ağabeysinin –*böyle giderse* – onu bayıltacak kadar zehirleşen sözlerini kesmek için sordu.” (253/20)

“Tahminen on gün kadar sonra – *çünkü bu deftere tarih koymuyorum* – bir boğaz gezmesinde ben bu havayı tekrar mırıldandığım zaman o, kendisinden hiç beklemediğim bir dikkatsizlikle bu his anını öldüren ehemmiyetsiz bir şey sormuş.” (51/3)

“Mefharet Selmin’le ilk defa münakaşa edip de bayıldığı gün ,evet, salonda gözlerini –*açar açmaz* – bana dikmişti.” (114/30)

“Feriha Paris’te bile –*bile değil bilhassa orada* – senin içindeki asi ‘ikinci’ yi gıdıklamağa muvaffak oluyor.” (145/12)

“Yahut bir ucu beş asır önceden, bir ucu bu günkü dünyadan, bir ucu memleketten, bir ucu –gittikçe daha küçüldüğü için telkin şansları artan – muhitinden yağın tesirler onun ruh köklerine işleyebilir ve bana davamı kaybettirebilir.” (112/17)

“Fakat dikkat et, bu ‘ikinci’ nin, sefil menşeiini – sefil, yani biyolojik ve hayvanî menşeiini birinciden gizlemek için kullandığı bir çok yüz örtüleri vardır.” (160/13)

“Samim’i de kışkırtır – O dünden hazır - ,babamı elimden alırlar.” (166/6)

3.2 YAPILARINA GÖRE CÜMLELER

Cümleinin ayırt edici temel niteliklerinden biri yapısından kaynaklanmaktadır. Yargıların sayısı ve bağlanış biçimleri cümleinin değişik biçimde yapılanmasını sağlamaktadır. Bu yüzden yapılarına göre cümleleri her dilci farklı şekillerde incelemiş ve farklı yaklaşımlar sergilemişlerdir.

Dilbilimci Hikmet Dizdaroğlu yapılarına göre cümleleri yalın ve birleşik cümle diye ikiye ayırmıştır. Sıralı cümleyi bağlanışlarına göre cümle türleri başlığı altında incelemiştir. Kesik, ayraç, kurallı ve devrik cümleleri ise kuruluşlarına göre cümle türleri başlıkları altında ele almıştır.¹⁶

Tahsin Banguoğlu yapılarına göre cümleleri; basit ve birleşik diye ikiye ayırmıştır.¹⁷

Nurettin Koç yapılarına göre cümleleri; kurallı, devrik ve kesik cümle diye üç başlık altında ele almıştır.¹⁸

Rasim Şimşek yapılarına göre cümleleri; yalın, bileşik, sıralı, ilgi, kesik, ara cümle diye altı başlık altında toplamıştır. Yüklemin yerine göre cümle başlığı altında cümleleri düz ve devrik olarak iki grupta tasnif etmiştir.¹⁹

Muharrem Ergin de yapılarına göre cümleleri; basit ve birleşik cümle diye ikiye ayırır.²⁰

¹⁶ Dizdaroğlu, *a.g.e.*, s.187-248.

¹⁷ Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, Baha Matbaası, 6. Baskı, Ankara, 1986, s.523.

¹⁸ Nurettin Koç, *Yeni Dilbilgisi*, İnkılap, 2. Baskı, İstanbul, 1996, s.530.

¹⁹ Şimşek, *a.g.e.*, s.244-245

²⁰ Muharrem Ergin, *Türk Dilbilgisi*, İstanbul, 1997, s.404.

Türkçe’de bir veya birden çok yargı aynı cümlede verilebilir. Bunun içindir ki biz ‘Yalnızız’ daki cümleleri yapılarına göre incelerken içinde tek yargı bulunan ve içinde birden çok yargı bulunduran cümleler olmak üzere belirledik.

3.2.1. İÇİNDE TEK YARGI BULUNAN CÜMLELER

Dilciler basit cümle için hemen hemen aynı yaklaşımla, aynı tanımlamaları yapmışlardır.

Bunlardan H. Dizdaroğlu basit cümleyi “*yalın tümce*²¹” başlığı altında inceleyerek “*Bir tek düşüncüyü, bir tek duyguyu yargıya bağlayan ve içinde tümcemsi, iç tümce, yan tümce bulunmayan bağımsız yargılı anlatım*²²” şeklinde tarif eder.

Vecihe Hatipoğlu ise; “*Bir tek çekimli eylemle kurulan tümce*²³” şeklinde basit cümlelerin tanımını yapar.

T. N. Gencan “*yalınç tümce*²⁴” başlığını kullanarak basit cümleyi şu şekilde tarif eder: “*Yalnız bir tek duyguyu, bir tek düşüncüyü, bir tek isteği, bir tek olayı, bir tek yargıyı anlatan söz dizisine denir.*²⁵”

Yukarıdaki tanımlardan hareketle basit cümlelerin tanımı şöyle yapılabilir: Türkçe’de isim veya fiil cinsinden bir yüklem bulunan, bir tek yargı taşıyan cümleye basit cümle denir.

Tek düşünce, tek durum ve tek duygu bildiren söz konusu yapılar ‘Yalnızız’da sıkça rastlanmaktadır. Bu tip cümleler, metne hareketlilik kazandırmıştır.

3.2.1.1. Basit Yapıda Kurulan İsim Cümleleri

“Daha aşağı bir kademe yoktur.” (200/20)

“Çerkez tavuğuna daha bir saat var.” (242/9)

“Anasıyım.” (77/24)

²¹ Dizdaroğlu, a.g.e., s.187.

²² a.g.e., s.187.

²³ Hatipoğlu, a.g.e. s.145.

²⁴ Gencan, a.g.e., s.114.

²⁵ a.g.e., s.114.

- “Her sıkıntı bir isyan *hazırlığıdır*.” (63/6)
- “Köşkün içi yedi kat yerin dibi gibi, *sessizdi*.” (79/7)
- “Mantıktaki zıtlık prensibi (principe de contradiction) *malum*.” (52/8)
- “Şimdiki kadar *güzel değildin*.” (359/26)
- “O zaman böyle ağır bir mesele de *yoktu*.” (40/22)
- “Çok fena, fena bir his, fena bir... his havası, fena bir buhran *içindeyim*.” (280/13)
- “Siyah benim için, resmiyetin, ciddiyetin, suniliğin, kasvetin, matem, karanlığın *rengidir*.” (234/5)
- “Bu musibet hastalığın panzehiri sıkı *perhiz*.” (283/10)
- “Renginaz basit bir Çerkez *kızıdır*.” (172/18)
- “Psikoz mikropu hastalıklardan daha *bulaşıcıdır*.” (338/10)
- “Bu kadın da o ressamın *durumundadır*.” (341/30)
- “Çalışanlar ve sermayeciler arasında kazanç farkları *nispetsizdir*.” (73/34)
- “Sol tarafımızdaki tarlanın dibinde ahırmsı bir kulübe *vardı*.” (157/7)
- “Tezatların *maskarası* o kız.” (236/20)

3.2.1.2. Basit Yapıda Kurulan Fiil Cümleleri

- “Dizleri birbirine *vuruyordu*.” (287/11)
- “Hiç değilse yarım saat *uyumalıyım*.” (363/15)
- “Meral zar zor bir yalan sadakası *verdi*.” (169/11)
- “*Söyletirim*.” (77/23)
- “Karanlıkta elini *uzattı*.” (314/16)
- “Hava meydanına *gelir mi* Ferhat?” (298/25)
- “Bir Orta Anadolu köyünde herkes kızcağızın başına *belâ kesilir*.” (14/34)
- “Cevap *alamadı*.” (353/26)
- “Samim Necile’nin yatak odasına doğru ağır ağır *yürüdü*.” (354/4)
- “Ay, vallahi *çıldırırım*.” (78/31)
- “Sevgili aşkıdan, aile aşkıdan, meslek aşkıdan, insanlık aşkıdan Allah aşkına kadar *gider*.” (154/16)
- “On iki ile bir arasında Sirkeci’ de Murat’la garın önünde *buluşacağız*.” (70/34)
- “Kısa bir zaman *geçti*.” (70/27)

“Ağır ağır orta kata *indi*.” (317/5)

“Dolgun ve gevşek yanakları *sarkıyordu*.” (18/8)

“Daha ziyade iş hayatındaki davranışlarına *bakılır*.” (36/37)

“Yüzünün rengi yavaş yavaş yerine *geliyordu*.” (43/4)

“Bir gece içinde bütün Renginaz, yalnız bu seste *kalmıştı*.” (365/26)

“Sen bir hayalin üstünde *uçuyorsun*.” (237/23)

“Ağabeyim merdivenleri ağır ağır *inmişti*.” (91/19)

“Ben senin her sözünde ve her hareketinde mutlaka fena bir mana *aramıyorum*.” (196/3)

“Mefharet bir gazete kağıdına tablaları *boşaltıyordu*.” (337/1)

3.2.2. İÇİNDE BİRDEN FAZLA YARGI BULUNAN CÜMLELER

Yalnızız’da, birden çok duygu ve düşüncüyü kapsayan, içerik bakımından zengin cümlelere çokça rastlanmaktadır. Bu tip cümlelerde ifade edilmek istenen duygu ve düşünceler, aralarında ilgi kurularak birbirine bağlanmıştır. Zihindeki düşünce akışını kesmemek, düşünceleri bir tek cümlede toplamak, anlatım güzelliğini ve bütünlüğünü sağlamak gibi nedenlerle bu tarz cümlelere ihtiyaç vardır. Yalnızız’ın genel yapısı dikkate alındığında birden fazla yargının kendi içinde birbirine bağlandığı cümlelerin sayısı ile basit yargılı cümlelerin sayısının birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. Söz konusu romandaki cümleler sıralı, birleşik, girişik ve bağlı cümleler olmak üzere incelenmiştir.

3.2.2.1. SIRALI CÜMLELER

Dilcilerimizin üzerinde birlik sağlayamadığı bir konudur.

Ergin, Türk Dilbilgisi adlı eserinde sıralı cümleye değinmeyerek yapıları bakımından cümleleri basit ve birleşik cümle olarak ikiye ayırmaktadır.²⁶

Dizdaroğlu sıralı cümleyi “*Bağımsız kuruluştaki birden çok yargılı anlatımda oluşan sıralı tümce*²⁷” şeklinde tanımlamaktadır.

²⁶ Ergin, *a.g.e.*, s.404.

²⁷ Dizdaroğlu, *a.g.e.*, s.253.

Gencan ise sıralı cümleleri bağımsız önermeler başlığı altında inceleyerek: *“Başlı başına bir tümce olduğu halde bir bağlaç ile ya da virgül, noktalı virgül gibi bir imle bir tümceye bağlananlara bağımsız önerme denir”²⁸* şeklinde tanım yaparak sıra ve bağlı önermeler diye iki grupta ele almaktadır.²⁹

Hatipoğlu³⁰ bağımlı ve bağımsız sıralı cümleleri tanımlarken, öğelerin ortak olup olmaması durumunu esas almıştır.

Dizdaroğlu ise öğeleri esas almamakta virgül ya da noktalı virgül ile bağlananlara bağımsız,³¹ bağlaçlarla bağlananlara da bağımlı sıralı cümle³² demektedir.

Banguoğlu, sıralı cümle için “tümleme birleşik cümle³³” başlığını kullanmakta ve “çeşitli anlam ilişkileri olan iki yargının bir bağlamla birleşerek meydana getirdikleri cümleler³⁴” olarak sıralı cümleyi tanımlamaktadır.

Rasim Şimşek ise “Örneklerle Türkçe Sözdizimi” adlı eserinde sıralı cümleyi şu şekilde tanımlar: *“Başlı başına yargı bildirir nitelikteki tümcelerin bağlanıp sıralanmasıyla oluşan yargılı anlatıma sıralı tümce denir.”³⁵* Bu tanım sonrası sıralı cümleleri bağımlı ve bağımsız olmak üzere iki grupta inceler. Şimşek bağımsız cümleleri açıklarken ve Hatipoğlu’ndan farklı olarak, bağımsız sıralı cümle oluşturan cümlelerin gizli özne ve açık özne gibi öğelerinin ortak olabileceğini belirtir.³⁶

Bütün bu tanım ve açıklamalar ışığında bize göre sıralı cümle tanımı şöyledir: Tek başına yargı bildiren cümlelerin bir anlam bütünlüğü içinde virgül ve noktalı virgülle birbirine bağlanarak sıralanmasından oluşan cümlelerdir.

Çalışmamızda virgül ve noktalı virgülle bağlanan cümleler sıralı, bağlaçlarla bağlanan cümleler ise bağlı cümle olarak incelenmiştir.

Örnekler incelendiğinde arka arkaya gerçekleşen durumlar ya da hareketler, ifadesini sıralı cümlelerde bulmuştur. Sıralı cümleler romana akıcılık ve süreklilik kazandırmıştır.

²⁸ Gencan, *a.g.e.*, s.115.

²⁹ *a.g.e.*, s.115.

³⁰ Hatipoğlu, *a.g.e.*, s.154-156.

³¹ Dizdaroğlu, *a.g.e.*, s.223

³² *a.g.e.*, s.233

³³ Banguoğlu, *a.g.e.*, s.548.

³⁴ *a.g.e.*, s.548.

³⁵ Şimşek, *a.g.e.*, s.292.

³⁶ *a.g.e.*, s.292-295.

Tek başına yargı bildiren cümlelerin bir anlam bütünlüğü içinde virgülle sıralanmasından oluşan sıralı cümleler, aralarında belirgin anlam bağlantısı bulunup bulunmadıklarına göre şu başlıklar altında incelenmiştir: Bağımlı sıralı cümle, bağımsız sıralı cümle.

3.2.2.1.1. Bağımsız Sıralı Cümleler

Bu cümleler kuruluş bakımından bağımsız cümlelerin sıralanmasıyla oluşur.

“Bu katta Necile’nin yatak odasından başka aranacak yer almadığı için hemen merdivene doğru yürüdüktan sonra durdu, başını kaldırarak etrafı dinledi.”

(355/23)

“Kapıya doğru gitti, dışarıya kulak verdi.” (292/2)

“Karışamazsın, gideceğim.” (293/15)

“Bir aralık parti hayatına girdi, kısa süren şöhret yaptı, birdenbire söndü.”(122/5)

“Gönlünü almak istedim, dinlemedi beni, çok kızdı.” (192/13)

“Gürültü çıkar, Ferhat uyanır.” (302 / 14)

“Dilin kemiği yok, söylüyorlar.”(273/31)

“Senin de hiç görünmeyen bir istihzan vardır, bilirim.” (234/10)

“Yüzü ekseriya bir cenaze davetlisi gibi kasvetlidir, daima bir felâket verir.” (58/18)

“Aslan gibi bir çocuğu doğrusu, Selmin’e hak verdim.” (94/16)

“Namık Meral’i evine yalnız kendisi götürmek istedi, kız kabul etmedi.” (234/14)

“Çok ıstırap çekiyor, görüyorsunuz.” (56/29)

“Zaten içinde çok az vardı, döküldü.”(80/34)

“Bırak şimdi telefonu, gel buraya.” (332/27)

“Evde yazı masama doğru yürüyordum, tam kenarında, yerde seccadenin üstünde yusuvarlak, bir mürekkep lekesi görür gibi oldum.” (349/32)

“Samim’in bir tek işareti üzerine, omuzlarından iki el bastırılmış gibi sandalyeye çökerek oturdu, mücadeleye takati olmayanların peşin teslim olmuş hali içinde omuzlarını aşağıya bıraktı.” (99/26)

“Şüphe ve tecessüsten ziyade öfkeye benzeyen bulanık bir hissin emri altında yürüdü, kapıyı vurdu.” (80/3)

“Hiçbir şey düşünemedi, karanlık bir sezginin verdiği merakla hemen küçük hanımın oda kapısına koştu.” (331/31)

“Mutfak kapısının önünde bahçede, mangal yakarken etekleri tutuşmuş, bağırmaya başlamış.” (344/23)

“Selmin’e de kızmıyorum, cephesi Ferhad’ın yanibaşıdır.”(109/1)

“Mektepte onu parasız okutacaktı, istemedi.” (54/13)

“Kız üç beş laf etti, ok gibi işledi.” (285/26)

“Aç adamın metresi kendi odasına kapanmıştı, yüzünü göremedik.” (87/8)

“Sırf bana inat için gitti, birisinin koynuna girdi.” (76/21)

İyi düşün : Çırpınmak ve çabalamak batmaktır, haykırmak boğulmaktır; sakın ol.” (89/4)

“Etajerin üstündeki telefona yaklaştı, numarayı çevirdi ve bekledi.” (356/31)

3.2.2.1.2. Bağımlı Sıralı Cümleler

Bu cümlelerde öğelerden en az biri ortaktır ve cümleler öğelerinin ortak oluşu kadar anlam ilgisiyle de birbirine bağlıdır. Tespit edilen cümlelerde daha çok öznenin ortak olduğu görülür.

“Bir saat evvel iki aspirin aldım, fayda etmedi.” (31/23)

“Necile beni dinlerken sigaranın birini söndürüp ötekini yakıyor, hiçbir şey sormuyordu.” (281/26)

“Samim kol saatine baktı ve hemen ayrılmak istiyormuş gibi doğruldu , derin bir nefes aldı, lüzumsuz bir şey söylemeye hazırlananların gevşekliğiyle biraz durdu.” (141/32)

“Hasibe’nin yerden lengeri alıp odadan çıkmasını, kapıyı kapamasını ve ayak seslerinin uzaklaşmasını bekledi.” (88/4)

“Samim, galiba bu suali işittiği veya sezdiği için dizlerinin üstündeki mecmuayı yere atarak sessiz ve süratli adımlarla yaklaşan Selmin’e baktı, düşündü ve cevap verdi.” (38/23)

“Meral artık neşesizdi, susuyordu.” (236/27)

“Yatağının kenarına oturmaya hazırlanan Ferhat bir yere dikildi, öfkesini çabuk savuşturduktan sonra dudağının ucunu bükerek başını sola attı.” (169/22)

“Selmin başını salladı, durdu, içini çekerek cevap verdi.” (101/12)

“Renginaz yürümek istemedi, kolunu çekti, dalgın gözlerini önüne eğerek sordu.” (308/8)

“Fakat Besim çok heyecanlıydı, ağabeysinin önünde, ayakta, ellerini sallayarak bir şeyler anlatıyordu.” (73/6)

“Renginaz bir elini ağır ağır uzattı, bardağı aldı, fakat eli havada, birden bire donmuş gibi kaldı.” (313/2)

“Samim başını biraz uzatmış, Aydın’ı süzüyordu.” (33/7)

“Necile pencereye doğru korkarak yürüdü, cama burnunu dayadı, bir avucunu gözlerine siper ederek dışarıya baktı.” (305/37)

“Necile onun bardağı tutan elini ağzına doğru itti, epey uğraştıktan sonra ilacı ona zorla içirdi.” (313/18)

“Biz onu demin komşularla yukarıya odasına taşıdık, yatağına yatırdık. (363/22)”

“İçinde hep demir gibi şeyler olduğu için ağırlaşan kutuyu evvela rafın önüne doğru çekti, sonra kendine doğru biraz devirdi, iki eliyle sımsıkı tutup aşağıya indirirken yerde müthiş bir şangırtı koptu.” (302/33)

“Renginaz yine kımıldamıyordu; Necile’nin kolunu tutmuş, onun vücudunu kendine siper ederek bahçe kapısına bakıyordu.” (309/24)

“Necile ona yaklaştı, başucunda durdu, kulak verdi.” (315/29)

“Koketriyi öldürmeyen bir aşkın kifayetsizliği anasını harap etti, kızını da bitirecek.” (26/2)

“Besim tekrar kapıya doğru yürüdü, döndü, fakat olduğu yerde durdu.” (340/36)

“Samim kızın karşısındaki koltuğa oturdu, onun gözlerini aradı, buluncaya kadar sustu.” (122/33)

“Meral çantayı elinden attı, ayaklarını yerden kesmeden yatağına yüzükoyun kendini bıraktı, iki eliyle saçlarını tuttu, çekti, çekti, yatağın örtüsünü ısırды, arkası üstü döndü, haykırmak istedi, sonra yüzükoyun döndü.” (303/16)

3.2.2.2. BİRLEŞİK CÜMLELER

Türk Dili'nde bazı cümleler, birden çok duygu ve düşünce ifade eder. Dilimizdeki zengin fiilimsi varlığı en geniş ve karışık ifadeleri daha basit anlatmamıza imkan vermektedir.

Dizdaroğlu'na göre birleşik cümle: *“Bir temel yargı ile bir ya da birden çok yan yargıdan oluşan; içinde bir temel tümce ile bir ya da birkaç tümcemsi, yan tümce, iç tümce bulunan yargılı anlatımdır.”*³⁷

Hatipoğlu birleşik cümleyi, *“Bir veya birkaç iç tümce, ara tümce, yan tümce ile bir temel tümceden kurulan tümce”*³⁸ şeklinde tarif etmektedir.

Gencan'a göre birleşik cümle: *“Tümleyen ve tümlenen önermelerden kurulmuş söz dizisi”*³⁹dir.

Bu tanımlardan anlaşıldığı gibi; Gencan, Dizdaroğlu, Hatipoğlu birleşik cümleyi tanımlarken, girişik ve iç cümleyi içine alacak şekilde tanımlamalar yapmışlardır. T. Banguoğlu⁴⁰ da birleşik cümle anlayışında bu dilcilerle aynı görüştedir.

M. Ergin “Türk Dilbilgisi” adlı eserinde girişik cümleye yer vermezken iç cümleyi birleşik cümle başlığı altında incelemektedir.⁴¹

Bu cümleler anlatımı kısa ve özlü bir duruma getirerek büyük bir kolaylık sağlarlar. Birleşik cümlelerdeki yan cümleler temel cümleye farklı yollarla bağlanır. Söz konusu romanda tespit ettiğimiz birleşik cümleler; Şart Cümleleri, Ki'li Birleşik ve Kaynaşık Cümleler olmak üzere üç başlıkta incelenmiştir.

3.2.2.2.1. Şart Cümleleri

Birleşik cümlelerde yan cümlelerin yüklemi şart kipi ve ya şart bileşik zamanla çekimlenmiş olup, anlam ya bir koşula bağlanmakta ya da dilek, istek, bildirmektedir. Yalnızız'da bu yapıdaki cümlelerin sayısı çok fazla değildir.

³⁷ Dizdaroğlu, *a.g.e.*, s.191.

³⁸ Hatipoğlu, *a.g.e.*, s.146.

³⁹ Gencan, *a.g.e.*, s.121.

⁴⁰ Banguoğlu, *a.g.e.*, s.546.

⁴¹ Ergin, *a.g.e.*, s. 404-406.

Yan Cümlesi Dilek Kipinin Basit Zamanıyla Kurulu Şart Cümlesi:

Bu tip cümle örneğine çok az sayıda rastlanmıştır.

“Arada bir Besim’in birden bire yükselen sesi *olmasa* Mefharet dalıp gidecekti.” (75/11)

“En iyi niyetle *yorumlasam* bile beni incitmemek için söylediğini farz edebileceğim bu his yalanı aşkı en korkulan emniyetsizlikten kurtarmıyordu.” (50/12)

“Bir çekişte sökeceğinden emin *olsa* cesaret eder.” (302/15)

“Yani eğer Meral’de istisnasız her erkeğe karşı afinitesinden doğan bir yaklaşma ihtiyacı *varsa* başka bir sebep aramaya lüzum kalmaz.” (240/22)

“Onu acısız kesip atmak kabil *olsa*, kalbimin, hayatımın da beraber yok olmasına razı olacağım adeta.” (323/28)

“Samim’in içine bu bakışın tercümesi şöyle doğdu; “Ah sen benim daha neler yaptığımı bir *bilsen*, böyle senin gözünün önünde öpülmeme çoktan razı olurdun.” (222/17)

Yan Cümlesi Dilek Kipinin Birleşik Zamanıyla Kurulu Şart Cümlesi:

Örnekler incelendiğinde şart kipinin hikâye zamanının kullanıldığı görülmektedir.

“Eğer Meral kendini öldürmek *istemeseydi* bir ay ve ya on beş sene sonra hastalanabilirdi.” (349/7)

“Selmin onunla *bozuşsaydı*, eve gelir gelmez ilk işi aynanın önüne geçip hünerli bir makyaj yapmak olurdu.” (338/23)

“Eğer bütün hayatım boyunca bana bu seriden vak’alar anlatanlar Renginaz gibi sapıklar ve Necile gibi isterikler *olsaydı*, yine bir saniye düşünmezdim.” (338/23)

“Kız kardeşim *olsaydın* kendine gelirdin.” (20/6)

“Ben senin yerinde *olsaydım* vaktiyle dünyaya bir av köpeği olarak geldiğimden şüphe ederdim.” (241/9)

“İki tarafta da arzuyu gurura hesap vermeye çağıran iç muhasebe anları *olmasaydı* kendi kendini yiyen aşkın işkenceleri ne kadar azalardı.” (22/21)

“Eğer, hayatımda ilk defa olarak, bir gece yarısı bana telefon eden buhranlı bir kadının ağzından bu hadisleri *duymasaydım* tıbbın işine karışan bir hüküm vermekten sakınırdım.” (338/20)

“Ben Galatasaray’da kafa patlatmadan evvel ağabeyim orasını keşfetmiş *olsaydı* tahsil belasından kurtulurdum.” (37/27)

“Sonra Meral vaktiyle Cihangir taraflarında bir evde oturmuş *olsaydı* çocukluk hatıralarına karışan böyle bir perspektifi Boğaziçi’yle beraber ona hatırlatan mazinin tesiri altında kalmış olabilirdi.” (197/3)

“Teşhisi *öğrenseydi* beyinde bir damar çatlayabilirdi.” (60/9)

“Yani Ferhad’ı *sevebilseydin* bu mücadele aşkı derhal sona erecekti.” (244/36)

“Ölümün sana, hele benim karşımda, bu gençliği vereceğini *bilseydin* Meral’den evvel intihar ederdin.” (357/19)

“Eğer bu hissin akşamdan beri içinde yaşadığı büyük sıkıntı ve dehşet anlarını artık öğütemeyecek hale gelen ruhunun onlardan kaçmak için yarattığı bir aldaniş olduğunu *bilmeseydi* kendinden iğrenecekti.” (337/35)

“Sakin *olsaydın* kendine gelirdin.” (20/6)

“Ne hissediyorsun yahu, abla, senin hissettiklerin hakikat *olsaydı*, bu ev felaketten felakete düşerdi.” (342/37)

Örneklerde de görüldüğü gibi koşul bildiren yan cümleler, temel cümlelerin anlamını tamamlamaktan çok onu belirginleştirmekte ya da daha açık bir şekilde ifade edersek anlamı bir şarta bağlayarak sınırlama görevi üstlenmektedir.

3.2.2.2.2. Ki’li Birleşik Cümleler

İki cümlelerin (-ki) bağlacıyla bağlanmasıyla oluşan cümlelerdir. Ki’li birleşik cümle Türkçe’nin cümle yapısına uygun değildir. Çünkü, Türkçe’de temel cümle sonda bulunur, yan cümle ya da yardımcı öğeler önce gelir. Ki’li birleşik cümlelerde ise, temel cümle başta, yan cümle sondadır. (-ki) bağlacı başta bulunan temel cümleyi, sondaki yan cümleye bağlar.

Leyla Karahan gibi bazı araştırmacılarımız “ki” bağlacıyla oluşturulmuş cümlelere “ki’li bağlı cümle⁴²” der. Ancak “ki” ile oluşturulan cümleler yan yargı bildirdiklerinden ve bu tür cümleler eylemsilerle de bildirilebileceğinden çalışmamızda, ki’li birleşik cümle başlığı altında incelenmiştir.

Ki’li birleşik cümleler, yan cümlesi fiil cümlesi olan, yan cümlesi isim cümlesi olan ve yan cümlesi de temel cümlesi de isim cümlesi olan ki’li birleşik cümleler başlıklarıyla örneklendirilmiştir.

Yan Cümlesi Fiil Cümlesi Olan Ki’li Birleşik Cümleler:

“Islık sesi birden bire o kadar yakınına *geldi ve şiddetlendi ki* Necile kulaklarını tıkadı.” (312/20)

“Eli o kadar *titriyordu ki* kadranı görebilmek için öteki eliyle bileğini tutmaya mecbur oldu.” (308/13)

“Samim birden bire o kadar *heyecanlandı ki* Besim’i telefonla arayıp ona dün geceki imalarının ciddi olup olmadığını sormayı bile düşündü.” (224/6)

“Bütün projelerini bana *bildirmelisin ki* rekabeti kabul veya mücadeleyi terk edeyim.” (215/4)

“Mefharet’in yuvarlak etli yüzü o kadar *şişiyor ve kızarıyordu ki* platin saçları ağarmış gibi görünüyordu.” (15/5)

“Hemen Meral’e telefon et ve ona *söyle ki*, bugün gelmesin.” (224 / 13)

“Seninle her insan arasında müşterek hakikat, şimdi içimde öyle bir parlayış *parlıyor ki*, defterim burada olsa bütün Simeranya’yı bir nefes boşalışı halinde yazabilirdim.” (363/31)

“Ağabeyim onun her şeyi öğrenmesinde mahzur görmemiş *olacak ki* hâdiseden bahsetmeye başladı.” (958/19)

“Bir tarifiyle o kadar *değişmişti ki* aramıza giren dört seneyi yedi sekiz misli uzatıyordu.” (271/25)

“On cilt kitap *yazmalısın ki* anlayayım.” (240/8)

⁴² Leyla Karahan, *Türkçede Sözdizimi-Cümle Tahlilleri*, Akçağ, 6. Baskı, Ankara, 1993, s.64-65.

“Bir tarifiyle de kendi kendine o kadar sadık *kalmıştı* ki ondan dün akşam ayrıldığıma hükmeder oldum.” (271/26)

“Yüzü sararmış *olacaktı ki* dayısı ona dikkatle bakarak sordu.” (59/16)

Bana mahsus, çok orijinal bir şerefle seni temin ederim ki abla, nişanlısıyla değil.” (20/2)

“*Biliyordum ki*, bu evin içinde hatta belki bu dünyada en anlayışlı dost benim için. (125/31)

“*Görüyorsun ki* ahlak münakaşasına girmeden, sırf tabiat planında bile namusun müdafaasını yapmak mümkündür.” (96/37)

“Simeranya’da yalan تمامیyle lüzumsuz bir hale gelmiştir, *anlaşılmıştır ki* bu, tabiatın ve hayatın içindeki zıtlıkları barıştırmayan insanın bir görünüş ahengi yaratmak için kutuplardan birini örtmek *ihtiyacıdır*.” (61/17)

“Fakat *hissediyorum ki* vardır o.” (250/34)

“*Samim’in dişleri birbirine o kadar geçmişti ki* çenesinde hafif bir ağrı vardı.” (250/34)

Yan Cümlesi İsim Cümlesi Olan Ki’li Birleşik Cümleler:

“*Ağzı o kadar kuruydu ki* bu cümleyi çok zor bitirebildi.” (312/12)

“*Vücudunda öyle bir hareket arzusu, bir agitation vardı ki* yatmak onu büsbütün fenalaştırıyordu.” (292/18)

“*İnce yüzünde gözlerinin altından yanaklarına doğru inen bir gölge vardı ki* dün geceyi uykusuz ve buhranlı geçirdiği zannını veriyordu.” (138/35)

“*Zihni o kadar karışık ki* yanına neler alabileceğini hemen akledemedi.” (294/36)

“*Birincisi diyalektik ve yahut onun tabirleriyle lastikli düşünme veya ruh hareketidir ki* bir uçtan ötekine ötekinden yine berikine gitmektedir.” (152/17)

“*Ne var ki* onların bu korkusu Ferhat’la Selmin’in evlenecekleri güne kadar sürer.” (113/37)

“*Bizim şimdiki dünyamızda iki nazariye ve tatbikat vardı ki* Simeranya’da yarınci dünya hekimliği esaslarını vücuda getirmiştir.” (62/30)

“*Uykuya teslim olur gibi, herhangi bir telkin altında kalmanın rahatlığına o kadar ihtiyacı vardı ki* hiçbir şey düşünmeden oğlunu haklı buldu.” (227/29)

“*Bir şeyler var* *senin halinde ki* beni kudurtuyor.” (253/33)

“Fakat ben sana bir şey daha söyleyeyim : *Hadisenin mutlaka başka bir meçhul tarafı daha vardır ki Selmin’in görüldüğü kadar iğrenç olmadığını sana günün birinde kabul ettirecektir.*” (89/36)

“*Parmaklarında öyle bir kin vardı ki elleri hanımının boğazına kadar çıksa onu boğabilirdi.*” (87/21)

“*Bazı anlarım var ki Ferhad’ı boğacağım geliyor.*” (242/23)

Yan Cümlesi ve Temel Cümlesi İsim Cümlesi Olan Ki’li Birleşik Cümleler:

Yalnızca iki cümle tespit edilmiştir.

“*Tabîdir ki imkân yoktur.*” (283/13)

“*Şu var ki, doğruluk özleyişi gibi bir mazeretin yerine bir yalan ikâme etmek, aşk ahlâkı bakımından, Meral’in şimdiye kadar söylediği ve bundan sonra söyleyebileceği bütün yalanları, Samim’in hiç değilse kendi vicdanına karşı tasvip etmek zorunda kalması demektir.*” (117/9)

3.2.2.2.3. Kaynaşık Cümleler

Yan yargısı iç cümleye dayalı cümlelerdir. Dizdaroğlu birleşik cümleler adı altında ele aldığı kaynaşık cümleleri “*Bir cümlede yan yargıyı taşıyan ad yada eylem tümceleri adlaştıkları için tek bir sözcük sayılırlar. Bu nedenle de bağımsız yargılı cümleler kurmayarak temel cümlenin bir ögesi olurlar.*” sözleri ile tanımlamaktadır.

Rasim Şimşek, Dizdaroğlu gibi iç cümleyi “kaynaşık birleşik cümle⁴³” başlığı altında ele alır.

Gencan, iç cümle konusunu ayrı bir tür olarak ele almadan “girişik cümle⁴⁴” başlığı altında incelemiştir.

Koç, iç cümleyi birleşik cümleden ayrı inceler.⁴⁵

Dilcilerimizin bu konuda da farklı yaklaşımlar sergilediği görülmektedir.

⁴³ a.g.e., s.277.

⁴⁴ Gencan, a.g.e., s.124.

⁴⁵ Koç, a.g.e., s.545.

Söz konusu romandaki kaynaşık cümleler, iç cümlesi fiil cümlesi olanlar ve iç cümlesi isim cümlesi olanlar olarak incelenmiş, çok fazla örneğine rastlanamamıştır.

İç Cümlesi Fiil Cümlesine Dayalı Olan Kaynaşık Cümleler:

- “Beni kendi sistemim içinde vuruyorsun ,dedim.” (97/11)
- “Sonra Mefharet bağırdı : ‘Şimdi ben de duyuyorum’, diye.” (318/36)
- “Sen telefon ettikten sonra herif gelmedi, dedi, ben gittim.” (248/11)
- “Zihnini yorma, dedim, fazla takıldın.” (235/10)
- “Ben ötekini söyletirim, dedi.” (30/35)
- “Ben düşündüm onu çok, dedi.” (61/17)
- “Bu sefer o anlaşılmaz şeyi ben de anlamıyorum, dedi.” (276/34)
- “Ben Arnavud’um işte anlıyor musun? Seninle anlaşmam” dedim.” (102/17)
- “Siz tek başınıza Haydar’ı zaptedebilir misiniz? diye sordum.” (95/2)
- “Bu gün de tereyağı yemeyiversinler, diyor.” (92/17)
- “Telefonda Necile ‘Vücudu tepeden tırnağa kadar simsiyah olmuş’ diyordu.” (351/18)
- “Ben sizin gibi düşünmüyorum dayı dedi.” (60/20)
- “Haydi kalk, dedi, şimdi aşağı inebiliriz.” (127/8)
- “Hamid de Makber’in önsözünde ‘Kederimin artması için sevinmek isterim’ der.” (132/33)
- “Avazım çıktığı kadar bağırmazsam ölürüm, dedi.” (86/29)
- “Bir uyku ilacı alayım, dedi.” (90/27)
- “Bir mendil ver, dedi.”(82/35)
- “Ben belki bir ay var, Meral’le sokağa çıkmadım, diyor Ferhat.” (266/6)

İç Cümlesi İsim Cümlesine Dayalı Olan Kaynaşık Cümleler:

Söz konusu romanda genellikle nesne görevinde kullanılmış ve örneğine az sayıda rastlanmıştır.

- “Bir şeyim yok” diyor şimdi.” (66/19)
- “Öyle adam değil, dedi.” (69/1)
- “Bir aralık durmuş : ‘Ah ne güzel’ demiş.” (50/30)

“Hiç ümit yok dedi yazık...”(359/1)

“Çünkü hâlâ ‘Hamamhane’de kâtiptim!’ demiş.” (36/6)

“Bu çok ihtiyarlamış bir şüphedir, dedi.” (238/33)

“Yok, dedim, düşündü ve gitti.” (294/33)

“Hem Selmin için kullandığı tâbirlere dikkat etmedin mi ? ‘Onun dayanılmaz cazibesi’, diyor.” (28/156)

“Varım yoğum istihzadır, demiş kimse o.” (234/9)

“Ha!...bir de şey dedim, ‘Ben ana tarafından da, baba tarafından da Kavalalı Ali Paşa’nın torunuyum’ dedim.” (102/21)

“Öyle değil, öyle değil” dedi.” (235/3)

3.2.2.3. GİRİŞİK CÜMLELER

Girişik cümleler temel ve yan yargılar üzerine kurulur. Bu yan yargılar eylemlilik, ortaç veya ulaçlarla temel cümleye bağlanır. Temel ve yan cümle ifadeleri bu cümlelerin bir çok kaynakta “birleşik cümle” başlığı altında ele alınmasının en önemli nedenidir. Bu konuda dilciler arasında tam birlik yoktur. Dilciler girişik ve iç cümlelerin birleşik cümle içinde mi, yoksa birleşik cümle gibi ayrı bir tür olarak mı ele alınması gerektiği üzerine farklı yaklaşımlar sergilemişlerdir.

Hatipoğlu, girişik cümle için şu tanımları yapar: “Bir temel tümce ile birlikte bir veya birkaç eylemsiden kurulan tümceye denir.”⁴⁶

Dizdaroğlu, ise girişik cümleyi şöyle tanımlar: “Bir temel tümce ile, özne, nesne, dolaylı tümleç, belirteç tümleci, ilgeç tümleci görevindeki bir yada birkaç tümcesiden oluşan bağımsız yargılı anlatıma girişik tümce denir.”⁴⁷ Bu tanımlama sonrası Dizdaroğlu, girişik cümleyi oluşturan eylemsilerin tamlayan ve belirten durumda olamayacaklarını savunur.⁴⁸

T. Banguoğlu, girişik cümleyi birleşik cümle içinde karmaşık birleşik cümle başlığı altında inceler.⁴⁹

Gencan da birleşik cümle içinde girişik cümleyi inceler.⁵⁰

⁴⁶ Hatipoğlu, *a.g.e.*, s.153.

⁴⁷ Dizdaroğlu, *a.g.e.*, s. 193.

⁴⁸ *a.g.e.*, s.195.

⁴⁹ Banguoğlu, *a.g.e.*, s.562.

Şimşek,⁵¹ girişik cümle anlayışında Gencan ile aynı görüştedirler.

Dilcilerin bu konudaki görüşlerini inceledikten sonra söz konusu eserdeki girişik cümleler, ayrı bir başlık olarak incelenmiştir.

3.2.2.3.1. Eylemlikli Girişik Cümle

Yalnızız'da eylemlikli cümlelere sıkça rastlamak mümkündür, ancak bunların cümle içinde olması o cümlenin girişik cümle sayılması için yeterli olmadığından ve bir cümlenin girişik sayılabilmesi için o cümledeki fiilimsinin tamlama içindeyse tamlanan, kelime grubu içindeyse bitim sözcüğü olması gerektiğinden sayısı çok fazla değildir.

Eylemlikler, özne, tümleç, ya da yüklem olarak cümlecik oluşturmaktadır.

Özne Görevinde Olan Eylemlikler:

“Yalnız dudaklarının etrafında, karnının içindeki başlangıçtan ziyade *annesini kudurtabilecek sinsi bir gülümseyiş* vardı.” (18/33)

“Hani, *sırrı saklarsam beni mükafatlandırmaya hazırmış gibi gizli bir gülüşü* de vardı.” (235/22)

“*Berberlik aldanişı veren, bu yalanın bir renk vesilesine inhisar ettiğinden emin olmak* mümkün değildi.” (50/14)

“Ondan bol ne var, fakat, *hemencecik, bu ana uygun bir vesile bulmak* zor.” (81/32)

Nesne Görevinde Olan Eylemlikler:

“Yalnız *onu haksız çıkarmak* isterdim.”(11/26)

“Sözle öfkemi alamayınca *bir hareket yapmak* isterim.” (324/6)

“*İntikam almak* istiyor.” (108/30)

“Şimdi *okumak* isterim *bir daha*.” (324/6)

“Mefharet Aydın'ı yoklamak için *odadan çıkmak* istiyordu.” (38/10)

“Besim'i *hemen görmek* istiyordu.” (222/20)

⁵⁰ Gencan, *a.g.e.*, s.127.

⁵¹ Şimşek, *a.g.e.*, s.253.

“Kızı bu saatte onun buraya gelişinin sebebini anlamak isteyen küçük düşürücü bakışlar yağırdıyordu.” (81/35)

“Çok istiyordu beni kazanmak.” (100/34)

“Meral gittikçe yorulan bir isyanla kapıyı yumruklamak istiyor.” (321/23)

Tümleç Görevinde Olan Eylemliler:

“Odadan içeriye girdiği zaman şıklığına hayret etmekten kendimi alamadım.” (275/25)

“Fakat eski dünyamızda köhne mektep telakkisi yaşamaya devam ediyor.” (37/8)

“Selmin burnundan sesli bir soluma halinde çıkan gizli bir gülüşle cevap verdi.” (101/4)

“Dolgun gözleri biraz ileride mavi bir pırıltının sallanışına takılmıştı.” (99/32)

“Ona hayattaki rolünü hatırlatmak için hemen en otoriter sesimle emir verdim.” (272/35)

“İki atın biri boşlukta uzun akisler yapan tiz, tatlı ve dinç bir sesle kişnemeğe başladı.” (156/33)

3.2.2.3.2. Ortaçlı Girişik Cümle

Ortaçlar eserde daha çok nesne görevinde kullanılmıştır. Örneğine fazla rastlayamadığımız cümleler aşağıda sıralanmıştır.

Nesne Görevinde Olan Ortaçlar:

“Animik merkezin Renginaz’ da olduğunu anladı”.(337/26)

“Bu hale razı olmakla layık olmanın tek manada birleştiğini anlıyor.” (321/28)

“Saklamaya çalıştığı şeyi ilan etmiş oluyordu.” (276/9)

“Aldanmış olabilirdim.” (112/17)

“İntiharından evvel yazdığı mektupta sükun ihtiyacının insana mezarın bütün dehşetini unutturduğunu yazmıştı kızcağız.” (323/5)

“O zaman küçük bir üzüntüyle savdığım bu detayı yanlış manalandırdığımı sanıyordum.” (51/9)

“Babasının hasta olduğu bir günde sinemadan geldiğini itiraf edemez.” (246/4)

“Meral bir sigara içmek istedi, fakat *çakmağında benzin olmadığını* düşündü.” (322/7)

3.2.2.3.3. Ulaçlı Girişik Cümle

Girişik cümlede ulaçlar, belirteç tümleci ya da bağlaç göreviyle cümlecikleri temel cümleye bağlarlar. İncelediğimiz romanda girişik cümle türlerinden ulaçlı girişik cümleye diğer girişik cümlelere göre daha sık rastlanmış olup örneklerde ulaçların belirteç tümleci olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

“*Mefharet verdiği cevabın manasızlığını anladığı için* hücumunu yeni delillerle tazelemek ihtiyacını duydu.” (81/11)

“Bu sual, *bir ânın boşluğunu dolduracak meşgaleyi aramaktan başlayarak* hayatın bütün meselelerin karşı en doğru ve canlı davranışın ne olabileceğini anlamak ihtiyacına kadar büyüyen bir endişeyi içine alırdı.” (264/27)

“*Elini saçlarına götürürken şapkasının başında olduğunu ilk defa hatırladı.*” (360/21)

“Yakındaki evlerden birinde el *çırparak* bir oyun havası söylüyorlardı.” (71/35)

“*Altı buçukta sinemadan çıkar çıkmaz* eve dönmeliydin.” (246/10)

“Uykuya çok benzediği halde uyumasına imkan vermeyen ve hislerinin dibini kemiren bir iç ezikliği *gittikçe* artıyordu.” (322/33)

“Samim *gözlerini Necile’den ayırmadan* bekledi.” (357/3)

“Renginaz *yine o sesi dinliyormuş gibi bir kulağını yukarı kaldırıp ağzını yarı açarak* durdu.” (306/23)

“*Besleme küçük hanımın yarım saat kadar evvel sokağa çıktığını* söyleyince ağabeyim kaşlarını çatı.” (97/27)

“Ferahladım biraz *senin sesini duyunca.*” (361/7)

“Hele bu istikametten *bakılınca* ne kadar benziyor Meral’e.” (357/4)

“Aç adam yemeğini *yerken* Hasibe’nin de bulaşık yıkadığını tahmin etti.” (70/3)

“*Şüpheli derken* yine bir ümidim var.” (11/5)

3. 2. 2. 4. BAĞLI CÜMLELER

Bağlama edatlarıyla birbirine bağlanmış cümlelerdir. Her biri bağımsız olan bu cümleler bağlama edatları olan “ve, veya, yahut, fakat, ama, lakin ne....ne, hem...hem.,vb.” edatlarıyla bağlanır ve cümleler arasında anlam ilişkisi kurulur. Bazı cümlelerin kipi ve şahısı aynı olabilir. Hatta bazı unsurları da ortak olabilir. Dilcilerin pek çoğunun sınıflandırmalarında bağlı cümleye yer vermedikleri, bağlı cümle yapısındaki cümleleri sıralı cümle başlığı altında inceledikleri görülmektedir. Ancak romandaki cümleler incelendiğinde çalışmamızda virgöl ve noktalı virgülle bağlanan cümlelerin sıralı; bağlama edatlarıyla bağlanan cümlelerin ise bağlı cümle başlıkları altında incelenmesinin daha uygun olacağı kanaatine varılmıştır. Söz konusu eserde “ve” ile “fakat” bağlacı diğer bağlaçlardan oldukça fazla kullanılmıştır. Yalnızız’da örneğine çokça rastladığımız bu cümle yapısı, roman diline süreklilik kazandırmıştır.

“Belki birkaç saniyedir, *fakat* saatler kadar uzar.” (46/21)

“Platonikten ne kastettiğini bilmiyorum,” *fakat* cinsi tabiatımızı aşağıda ve uzakta bırakan üstün manevi değerler sistemi içinde bir aşk olduğuna inanıyorum.” (38/26)

“Kulede yeşil ışıklar yandı ve *kısa* bir zaman içinde yelkenlimiz iskeleye yanaştı.” (44/3)

“İki gün uyudu ve uyandıramadılar.” (323/7)

“Gözleri karyolasına doğru kaydı ve yastığının beyazlığında, yorgun bakışları, geçmiş gecelerin derin uykularına hasret uyandıran bir sükun vaadi bulur gibi oldu.” (312/26)

“Ben itirafımın ilk cümlesini arıyor, *fakat* kendimi Renginaz’ın uyandırdığı garip hallerin tesirinden kurtaramıyordum.” (281/19)

“Onun, kendisinden istenen şeyi anlatmaya razı olduğu zaman aldığı poz derhal alaka uyandırır ve yarattığı sessizlik ortasında bütün dikkatleri toplardı.” (34/28)

Samim önden yürüdü ve Selmin onu takip etti.” (242/7)

“Ferhat bu küstahlığı bir anda ayağının altına almak için dikildi, *fakat* babası kızını hemen payladı”. (229/10)

“Bütün hisleri bir anda uyuştu ve alevler içinde kalan vücudun iniltiden sonra haykırıışları da kesildi.” (331/11)

- “Dizleri de titriyor ve şişe, kendisine doğru yatarak oynuyordu.” (330/24)
- “Hazine taşı ve çakmakla beraber eli de eteği de ıslandı.” (330/21)
- “Daha doğrusu bir haftadır bu kararı veriyor, *fakat* tatbik edemiyorum.” (23/14)
- “Budama vakti geldi ve diyarımızda kumrunun sesi işitiliyor.” (24/4)
- “Samim başını öne eğdi ve doktor sustu.” (358/27)
- “Eski Mısır’da ilim Allah’ın emirlerinden ibarettir ve rahiplerin elindeydi.” (154/27)
- “Kapı ağır ağır açıldı ve içeriye, sallanarak Besim girdi. (217/22)
- “Haksızdım ben, haksızdım, *ama* bu sefer de Ferhat ileri gitti.” (102/10)
- “İncir ağacı tomurcuklanıyor ve çiçeklenip rayiha veriyor.” (24/15)
- “Koridoru dolduran dumanlar içinde sendeleye sendeleye salona kadar gidebildi ve koltuğa çöktü.” (333/6)
- “Apartmanın merdivenlerini çıkarken kalbi o kadar çarpıyordu ki, durdu ve arkasını duvara dayadı.” (247/9)
- “Lambanın kenarındaki düğmeyi ararken bir çığlık kopardı ve elini çekerek bağırdı.” (314/17)
- “Ve bu esprisinin himayesinde odadan çıkarken, içeriye Hasibe girdi ve telaşlı bir sesle Samim’e haber verdi.” (342/25)
- “Besim de idrakinin önünü kapayan duvardan uzaklaşmak için, ısıklık çalıyor ve dolaşıyordu.” (98/9)
- “Ayağa kalktı ve gidip divana oturdu.” (274/30)
- “Vücudunun üst kısmı öne eğilmişti ve sancı çekiyor gibiydi.” (270/22)
- “Meral büyük bir cesaret hamlesiyle ayağa kalktı ve sesinin en tatlı tonuyla yalvardı.” (255/26)
- “Son zamanlardaki miskinliği ve isteksizliği ona yeni bir kan tahlili lazım olduğunu hissettiriyor, *fakat* buna da üşeniyordu.” (225/11)
- “Ferhat bu küstahlığı bir anda ayağının altına almak için dikildi, *fakat* babası hemen kızını payladı.” (229/10)
- “Otelde dudaklarını boyayan Feriha’nın rujunu çok beğenmemişti, *fakat* hediyeyle ima olmasın diye onu yakından görmek istememişti.” (194/13)
- “Ondan bol ne var, *fakat* hemencecik, bu ana uyun bir vesile bulmak zor.” (81/32).
- “Divanın kenarında biraz oturduktan sonra yere diz çöktü ve divanın altındaki kitapları dışarıya çekti.” (324/13)

“Besim birden bire ayağa kalktı ve onu hareketsiz dinleyen Samim’e doğru gevşek bir adım attı.” (235/36)

“Bir sigara yaktı ve Arnavutköyü’ne kadar köşesinde kımıldamadı.” (351/27)

“İnsan fanilik sıkıntısından böyle kurtulur ve varlığının en dolgun halini yaşar.” (154/10)

“Hisleri birden bire karıştı ve müthiş bir sıkıntı duydu.” (324/16)

“Ya sen bana söylenmeyecek kadar ağır bir şeyler biliyorsun *yahut* da Besim’in imalarını Meral’e yaraştırıyorsun.” (223/7)

“İnsan *ya* geleneklere karşı koyup açık ve cesur yaşamalı, *yahut* da, inandığı bazı kıymetler varsa, onlar için fedakarlık yapmalı.” (237/5)

“İnsanın yoklaşma, hamlesinden doğan fanilik duygusu *ya* Pierre Loti veya ondan ilham alan Yahya Kemal gibi şairlerde bir geçicilik hüznü uyandırır, *yahut* da orta adam da “Bugün varız yarın yok”, “Bir günün beyliği beyliktir” tarzında hedonist, keyif ve kazanç temayülleri azdıran bir yaşama telakkisi içinde “Vur patlasın, çal oynasın” ahlakı, vücuda getirir.” (153/31)

“Ya bavulunu bir arkadaşının evinde hazırlıyor, *yahut* da satıyor elbiselerini.” (285/20)

“Onu *hem* görmek istemiyorum, *hem* de düşünüyorum.” (243/13)

Annesi de yerinden kalkacaktı, doğruldu, *fakat* sapsarı kesildi, ve koltuğa çöktü.” (42/1)

“Belki birkaç saniyedir, *fakat* saatler kadar uzar.” (46/21)

“Ne sinemaya gittim, *ne* Feriha’ya.” (259/5)

“Bu evde bir şey dönüyor, *fakat* anlayacağım ben.” (19/12)

“Son zamanlardaki miskinliği ve isteksizliği ona yeni bir kan tahlili lazım olduğunu hissettiriyor, *fakat* buna da üşeniyordu.” (225/11)

“Ferhat bu küstahlığı bir anda ayağının altına almak için dikildi, *fakat* babası hemen kızını payladı.” (229/10)

“Otelde dudaklarını boyayan Feriha’nın rujunu çok beğenmemişti, *fakat* hediye iması olmasın diye onu yakından görmek istememişti.” (194/13)

“Ondan bol ne var, *fakat*, hemencecik, bu ana uyun bir vesile bulmak zor.” (81/32)

“Ayağa kalkmak ve dolaşmak istiyor, *fakat* hareket haline geçmekten korkuyordu.” (287/37)

“*Ne* koku duyuyor, *ne* de gülün rengini görüyordu.” (59/10)

“İntihar muhakkak *fakat* benzemiyor da pek.” (346/36)

“Sen *ne* yemek, *ne* de yedirmek istiyorsun.” (236/5)

“Buluşmak istemiyorsun onunla, *yahut da* bunu arzu ettiğin zaman, sadece, zihin planında hücum ettiğin bir hayalin konkre muhtevasıyla karşılaşmak ve onu kendi maddesi içinde de hırpalamak istiyorsun.” (244/23)

“Tenkid yazanların o tercümeyle lakayt kalmaları, o beş kişinin de, benim gibi yazı hayatının dışında bulunduklarına delil olabilir, *yahut* bizde henüz tenkidin doğmadığını farz ettirebilir.” (110/12)

3.3. ANLAMLARINA GÖRE CÜMLELER

Dilciler cümleleri anlamlarına göre sınıflandırırken farklı yaklaşımlar göstermişlerdir. Yapılan sınıflandırma örneklerinden birkaçı şöyledir:

Dizdaroğlu, anlamlarına göre cümle türlerini altı grupta inceler. Bunlar: Olumlu, olumsuz, soru, buyruk, ünlem, dilek cümlesidir. Dilek cümlesini de; dilek’li dilek cümlesi, koşul’lu dilek cümlesi, istek’li dilek cümlesi alt başlıklarına ayırır.⁵²

Gencan anlamlarına göre cümleleri; “sorulu olumsuz tümce, soru ve yanıt, ünlem tümcesi⁵³” başlıkları altında üçe ayırır.

Şimşek ise “anlamca tümce türleri⁵⁴” başlığı altında, “bildirme (olumlu, olumsuz, soru) tümcesi, dilek tümceleri (dilek, buyruk, ünlem tümcesi)⁵⁵” alt başlıkları altında inceler.

Yalnızız romanında anlamlarına göre cümleler incelenirken olumlu, olumsuz, soru, emir, şart, istek ve ünlem cümleleri başlıklarıyla incelenmiştir.

3.3.1. OLUMLU CÜMLE

Yüklemin gösterdiği hareketin, işin, oluşun yapıldığını yada olduğunu bildiren cümlelerdir. Dilimizdeki bütün eylemler, adlar, ve ad soylu sözcükler

⁵² Dizdaroğlu, *a.g.e.*, s.282-361.

⁵³ Gencan, *a.g.e.*, s.80-81.

⁵⁴ Şimşek, *a.g.e.*, s.196.

⁵⁵ *a.g.e.*, s.197-230.

olumludur. Olumsuzluk özel eklerle yapılır. Olumlu cümleler yüklem türüne göre isim veya fiil olmak üzere ikiye ayrılır.

3.3.1.1. Olumlu İsim Cümleleri

“Her hazzın kedere ve her kederin hazza gidişi veya iradî ile gayri iradî arasında gidiş geliş böyle bir iç diyalektik hareketinin *neticesidir.*” (152/20)

“Söylemeye hacet yok ki bu bir ruh hamlesi ve hareket halinde bir ebedilik *prensibidir.*” (153/18)

“Alt katta, küçük ve boş bir odada, geniş bir koltuk *vardı*” (52/8)

“İnsanın ölçüsü *arzularıdır.*” (208/26)

“Evvela bu gerçek hakkında Simeranya düşüncesini size anlatmamız lazımdır.” (53/16)

“İçinde fena günlerin sıkıntısı *vardı.*” (59/10)

“Dün sabah kahvaltıda yüzü *sapsarıydı.*” (13/23)

“Başbakanla hiç olmazsa telefonda konuşması *lazımdı.*” (215/15)

“Mesleklerini de değiştirmek *haklarıdır.* (36/36)”

“Yerde kırmızı bir ceket, siyah bir eteklik ve yüzüstü dönmüş bir terlik *vardı.*” (353/12)

“Öteki hastalıklar bunun vücuttaki çeşitli *görünümleridir.*” (58/27)

“Pasiflik ve aktiflik birer cepheleriyle aynı *şeydirler.*” (152/24)

“Uzakta tren düdüğü ve çan sesleri *vardı.*” (79/9)

“Selmin’in halinde iki üç aydır bir başkalık *vardı.*” (92/12)

3.3.1.2. Olumlu Fiil Cümleleri

“Aç adam kuyunun yanındaki mutfak kapısına doğru alışkın ve pişkin adımlarla *sekti.*” (68/1)

“Simeranya ve önsözü daha olgun bir kader gününü ve onun eşref saatini *bekleyecekti.*” (264/18)

“İnsanın yoklaşma hamlesinden fanilik ve geçicilik duygusu ile birlikte onun büyük sıkıntısı *doğar.*” (153/20)

“Benim arkadaşlığım senin bütün meselelerini *halledebilir*, Selmin.” (125/6)

“Koyu kahverengi, uzun robdöşambır içinde, zayıf vücudiyle, bir dağ manastırının dibi görünmeyen karanlık koridorunda, sessiz ve ağır adımlarla sabah duasına giden rahibin hayaletine *benziyordu*.” (87/28)

“O gün giyinirken trende ve daha sonra, sevgilinin realitesine yaklaşırken belki onun zihin sahasından obje sahasına geçmek üzere bulunuşunun zaruri neticesi olarak, her zamanki gibi, ona ait hiçbir şey düşünmemenin ve düşündüğüm takdirde o güne kadar beni saatlerce, en küçük teferruat içinde oyalayan şüphenin yerinde anlaşılmaz bir boşluk bulmanın hayreti ve kayıtsızlığı beni *sarmıştı*.” (114/36)

“Beklediği inkılabı müjdeleyen bu göz yaşlarının serbest akışına mani olmamak için hemen ayağa kalktı ve pencereye doğru *yürüdü*.” (124/35)

“Bütün o Paris maceralarından kendisinde sabahtan akşama kadar her gün akıttığı gözyaşlarından başka ne kaldığını *anlatsın*.” (189/29)

“Ben bu heyecanın sol tarafımızdaki denizde salkımlanan grubun turuncusundan mı, söylediğimiz havadan mı geldiğini *düşünmüştüm*.” (51/1)

“Bu köşke her gelişinde aşağıdaki salona alındığı için yirmi iki seneden beri bu odaya ilk defa *girecekti*.” (354/5)

“Yalnız, evet, hafif bir müzik, bir Valse de Chopin sade piyanoda, fakat kendisi çalmasın, bir divana uzansın, gözlerini yumsun, hiç biri bilinen yerlere ve insanlara ait olmayan hayallerin uzaklığı ve bulanıklığı içinde onu *dinlesin*.” (187/24)

“Bu kadın ölümünden ziyade zarafetiyle hayret veriyor, çizgileriyle *düşündürüyor*, duruşuyla hala insanı kendisine *çekiyordu*.” (357/31)

3.3.2. OLUMSUZ CÜMLE

Yüklemin gösterdiği hareketin, işin, oluşun, yapılmadığını yada olmadığını bildiren cümlelerdir. Yalnızız’daki olumsuz cümleler, olumlu cümleler incelenirken yapıldığı gibi olumsuz isim ve olumsuz fiil cümleleri olarak incelenmiştir.

3.3.2.1. Olumsuz İsim Cümleleri

Yalnızız’daki olumsuz isim cümleleri “değil” edatı, “yok” sözcüğü ve cümleye olumsuz anlam kazandıran (-sız, -siz, -suz, -süz) ekleri ile kurulmuştur.

“Ne demek istiyor *belli değil*.” (46/4)

“Mikroplu hastalıklarda hastalığın amili mikroptur, sıkıntı *filan değildir*.” (63/20)

“Bu kadarı senin sahnede bir kolunu yukarı kaldırarak ve gerinen bir kedi yavrusu gibi elini havada zarif bir dalgalanışla kabartarak uzun bir tirad çekmen için *kafi değil*.” (16/10)

“Demek ki isim söylemeye *cesareti yok*.” (76/18)

“Buna lüzumda *yok*.” (74/7)

“Gülümser, fakat bu da *belirsizdir*.” (47/29)

“Anneme yaptığım oyun çirkindi, *manasızdı*.” (242/29)

“Yoksa bahtiyar zatın aç veya tok, işçi veya burjuva, komünist veya faşist olması benim gözümde tamamiyle *farksızdı*.” (92/23)

“Aç adam iyi bir *misal değil*.” (73/26)

“Besim onun yanında *hareketsizdi*. (56/33)

“Bundan sonra Feriha’ya filan gitmek *yok*.” (232/24)

“Meral’in bu ihtiyatı da -eğer söylediği doğru ise- aklın aşka yenilmediğini göstermek bakımından, kalbe hitap eden bir *mazeret değildi*. (197/3)

“Henüz yalan söyleyecek kadar *dinç değildi*.” (169/8)

“Matematik sıhhat kadar *lazım değil*.” (33/18)

“Fakat bunlar bizim dünyamız için *meçhul nazariyeler değil*.” (35/13)

“Yalnız bu noktada *lazım değil*.” (46/8)

“Feriha’da öyle mektepli kız hali *yoktu*.” (234/25)

3.3.2.2. Olumsuz Fiil Cümleleri

Dilimizde olumsuzluk anlamı taşıyan cümleler (-ma, -me, -maz, -mez) olumsuzluk ekiyle kurulmaktadır. Yalnızız’da ağırlıklı olarak olumsuzluk eki tercih edilmiştir.

“Ne kadar zaman geçti *bilmiyorum*.” (44/3)

“Bir sigara içmek istedi, fakat yaşamaktan utanmaya benzer bir his beyninin hareket merkezlerini uyuşturmuş gibi, onda kımıldama iradesi *bırakmıyordu*. (346/2)

“Ey! Orşelim kızları, size ceylanlar ve sahra geyikleriyle yemin veririm ki, sevgili istemedikçe anı uyandırıp *kaldırmayasınız*.” (24/3)

“Türkiye’de Comte de Lautramont’u tadacak beş kişi bile bulunmayacağına *inanmam.*” (110/11)

“Hiç bu kadar yüksek sesli kadın itirafı *duymamıştım.*” (94/33)

“Biraz daha sabret, şimdi gelir doktor, iğne yapar, hiçbir şey *kalmaz.*” (56/1)

“Besim, her manasıyla aç bir adam için tombalak Hasibe’nin esmer ve yağlı teninde yabana atılmayacak lezzetler bulunabileceğini *inkâr etmiyordu.*” (67/26)

“*İstemiyorum.*” (19/35)

Yoksa sevgilinizin küçücük bir his yalanıyla bütün varlığın zıtlık prensibi arasındaki münasebeti kavramanız mümkün *olmaz.*” (53/10)

“Ben büyük salonun karanlık dibinde, her birinin bana verdiği hayal kırıklığını gittikçe daha fazla çarpan kalbimde hazmetmeye çalışarak beklerim ve gözlerimi buzlu camların üstünden *ayırmam.*” (46/26)

“Fakat annene bunu *söyleyemeyiz.*” (17/34)

“Onu bırakıp *gidemem.*” (361/8)

“*Uyumamalıyım.*” (363/9)

“Fakat iki kardeş arasındaki bu münakaşaya her zaman rastlamak imkanı olmadığı için *ayrılmıyordu.*” (38/11)

3. 3. 3. BİÇİMCE OLUMLU, ANLAMCA OLUMSUZ CÜMLELER

Bazı cümlelerde yüklem olumlu olmasına rağmen, cümlenin bildirdiği yargı olumsuzdur. “ne.....ne” bağlacı ile kurulan cümlelerde fiil olumsuzluk eki almadığı için cümle görünürde olumludur, ancak anlam olumsuzluk ifade etmektedir. Söz konusu eserde bu cümle tipine birkaç örnek dışında rastlanamamıştır.

“Hiçbir şey istemiyordu: Ne babasını görmek, ne piyano çalmak, ne Samimle konuşmak, ne Paris, ne İstanbul, ne aşk, ne flört, ne tuvalet, ne sinema, ne dans...”(187/21)

“Ne sinemaya gittim, ne Feriha’ya.” (259/5)

“Ne koku duyuyor, ne de gülün rengini görüyordu.”(59/10)

“Sen ne yemek ne de yedirmek istiyorsun”(236/5)

3.3.4. BİÇİMCE OLUMSUZ ANLAMCA OLUMLU CÜMLELER

Yalnızız'daki bazı isim cümleleri biçimce olumsuz olmalarına rağmen olumlu yargı bildirirler. Bu tip cümlelerin de sayısı romanda fazla değildir.

“Göz ucuyla masanın üstündeki pakete bakan Samim, bir ayağı çukura giren babasına karşı duyduğu hislerle bu süslenme gayreti arasındaki barışmazlığı son günlerin bir mecburiyeti haline sokan zarureti artık *anlamıyor değildir.*” (261/3)

“Şuur altı endüstrisinin bundan daha ne büyük harikalara muktedir olduğu düşünülürse yalanın cinsi de sureti de *imkânsız değildir.*” (198/20)

“Fakat Meral'in Feriha'ya bir tesadüfle mi, önceden uzun bir tereddüdün peşinden verilmiş bir karar ile mi gittiğinin de ehemmiyeti *yok değil.*” (199/19)

“İnan ki böyle bir şey *imkansız değildir.*” (15/17)

“Fakat Mefharet'e annesinin hediye ettiği mücevher koleksiyonu, bir kuruşun hesabını bilen Selmin için aşka feda edilecek kadar *az değerli değildir.*” (113/6)

3.3.5. SORU CÜMLELERİ

Yüklemün gösterdiği hareketin, işin, oluşun yapılıp yapılmadığını ya da olup olmadığını soru yolu ile bildiren cümlelerdir. “-mı, -mi, -mu, -mü” soru ekleri veya soru anlamı taşıyan soru sözcükleri ile kurulan soru cümlelerine, bilinmeyi öğrenmek için baş vurulur. Yalnızız'da karşılıklı diyalogların olduğu bölümlerde soru cümlelerine sıkça rastlanmaktadır.

Soru Edatları İle Kurulan Soru Cümleleri:

Soru edatlarıyla kurulan bu cümlelerin bir kısmı cevap beklerken, bir kısmında cevap alma amacı yoktur. Bir kısımda ise cevap bilinen, kalıplaşmış kelime veya kelime gruplarıdır. Bu tür sorular, genellikle konuşma dilinde cümledeki yargıyı kesinleştirmek ve cümlelerin anlamını etkili kılmak amacı ile kullanılır.

“Samim bey orda *mı?*” (241/20)

“Simaranya'da mektepler böyle *midir?*” (34/18)

“Sen o hikayeyi biliyor *musun?*” (102/28)

- “Benim seni sevdiğimden şüphelen yok, *değil mi?*” (123/9)
- “Zekasından şüphelen *var mı?*” (43/17)
- “Onun kazancı istihsaldeki rolünün tam *karşılığı mıdır?*” (73/30)
- “Herifin iki ay evvel mutfak kapısına düşüp bayılışı hep *yalan mıydı?*” (71/25)
- “Alo!... Doktorun evi *mi?*” (356/37)
- “Evde kimse *yok muydu? Siz yok muydunuz?*” (358/16)”
- “Babamın sende hiç bir hatırası *yok mu?*” (81/23)
- “Fakat mikrobun hastalığı vücuda getirebilmesi için vücutta kendine müsait bir zemin bulması *lazım değil mi?*” (63/22)
- “Çünkü dünyanın iki buçuk milyar nüfusundan yalnız bir tek insan üzerinde ısrarın bir monomaniden başka adı *var mıdır?*” (234/17)
- “Bu salonun eşyası yerli yerinde duracak *mıydı?*” (295/18)
- “Sabaha kadar bu odada uykusuz oturacak *mıyım?*” (292/24)
- “Geçen sene ağabeyim Selmin’le adaya gitmedi *mi?*” (30/17)
- “Ben sana demedim *mi?*” (51/22)
- “Babası hayatta kalacak *mıydı?*” (295/18)
- “Yalancının elinden bütün sahte, fakat makûl mazeretleri alabilmiş *miydi?*” (267/14)

Soru Kelimeleri ile Kurulan Soru Cümleleri :

- “*Ne* oldu bu kıza birden bire?” (59/23)
- “*Nasıl?* Ben bu mahluku anlamakta *nasıl* bu kadar geciktim?” (266/139)
- “Ve niçin, *niçin* söyle, neden bana söz verdiğin halde ona gitmek ihtiyacını duydun?” (202/29)
- “Yarım saati geçti, dedi, aşağıda *neler* oluyor acaba?” (97/13)
- “Evvelki sene, Yörükali’de İhsan’la kavga ettiğin zaman *nasıl* korktun?” (292/33)
- “Fakat bahçe kapısı *niçin* açık?” (355/21)
- “Söyle çabuk, söyle *kimden?*” (41/33)
- “Bizim Karamanlı milyonerlerin arasında ilkokul tahsili gören *kaç* tanedir?” (35/28)
- “Simeranya’da *nasıl* oluyor bu?” (36/309)
- “Sen benim yerimde olsaydın, bu iki küçük detay üzerinde *ne* düşünürdün?” (279/31)
- “Dün gece bu nüansı *niçin* kaçırmıştım?” (49/8)

“*Ne işi var müdüriyette Feriha ile?*” (284/3)

“*Ne var o pakette?*” (72/24)

“*Bunu niçin istemiyorsun?*” (270/8)

“*Birkaç saat, birkaç saat, nasıl beklerim?*” (292/14)

“*Hangi cazibe seni o Feriha bataklığına çekti?*” (207/34)

“*Ben bu deliye, hislerimin ipince ve karma karışık hesabını nasıl veririm?*” (291/32)

“*İstatistiğin burada ne işi var?*” (341/34)

3.3.6. EMİR CÜMLELERİ

Bir eylemin yapılıp yapılmamasını emir şeklinde bildiren cümlelerdir. Emir cümleleri yüklemi emir kipi ile çekimlenen ve daha çok diyaloglar içerisinde yer alan cümlelerdir. Yalnızız’da da bu cümle çeşidine diyaloglarda sıkça rastlanmaktadır. Örneklerde de görüldüğü üzere cümleler daha çok şekil olarak emir, anlam olarak istek bildirmektedir. Yazar emir cümlesini birkaç cümle dışında ikinci tekil şahıslar için kullanmıştır.

“*Eski dünya hislerinizden kurtulunuz.*” (27/99)

“*Kalk sen de bak.*” (306/5)

“*Sen onu bırak da benimle hesaplaş.*” (205/17)

“*Kes dedi, onunla münakaşayı ve alakayı kes.*” (206/3)

“*Şöyle derin bir nefes al. Ooo...h, kalbini ferah tut.*” (43/9)

“*Kurtul, ferahla, günahının zevkini değil, çirkinliğini paylaştığın bir mahlukun arkadaşlığından üstüne sıçrayan lekeleri temizle!*” (202/27)

“*Bana bir kahve yap.*” (283/24)

“*Her sezilen derinliğin ifşa ettiklerini düşünmekten bile seni alıkoyan tabiatçı metotlarını fırlat ve bitlenmiş elbiseler gibi at.*” (364/19)

“*Çabuk koşunuz.*” (357/9)

“*Ferhat bağırdı:*

-Dur, gitme. (291/14)

“*Çabuk söyle.*” (19/31)

“*Nedir öyleyse, peki, susma, nedir, söyle Samim.*” (327/36)

- “*Bırak, bırak... sen başka bir gün gel, kendin oku bunları.*” (53/22)
- “*Sahifeleri çevir.*” (53/23)
- “*Zaten benim de heyheylerim üstümde, sinirlerimi büsbütün oynatma.*” (305/23)
- “*Emin ol. Batmayacağına, selamete çıkacağına emin ol.*” (89/6)
- “*Radyo istasyonu haline gelme.*” (43/20)
- “*Bana Besim Bey’i çağır.*” (222/25)
- “*Ben Ferhat değilim, ağzını topla.*” (255/21)
- “*Topuna bir sünger çek.*” (258/22)
- “*Şu entrika huyunu bırak, samimi ol.*” (258/25)

3.3.7. ŞART CÜMLELERİ

Şart kipiyle çekimlenmiş fiil cümlelerinin sonunda kullanıldığında bağımsız cümleler kurar. Bir duygunun, bir dileğin, yapılmasını ya da olmasını belirten cümlelerdir. Eserde örneğine az rastlanılan şart cümleleri, kesik cümle özelliği taşımakta ve bu cümlelerden sonra nokta veya üç nokta kullanılmaktadır.

- “*Uyku, derin bir uyku, ah, onu bir anda kapıp sabaha ulaştıracak, sabaha, ışığa, insan seslerine, hayatın gürültüsüne ve herkesle beraber olmanın emniyetine kavuşturacak bir uyku uyuyabilse...*” (312/29)
- “*Ah şimdi ölebilse birden bire.*” (324/37)
- “*Ah kapıda bir taksi olsa...*” (300/19)
- “*Gelip otursa burada.*” (304/5)
- “*Renginaz kalkıp elektriği yaksa...*” (314/32)
- “*Ah şimdi burada olsa o.*” (297/2)
- “*Feriha’yı arasa...*” (297/6)
- “*Şimdi çıkıp söylese...*” (298/12)
- “*Bir yere, bir doktora, yakın komşulardan birine telefon etse...*” (308/31)

3. 3. 8. İSTEK CÜMLELERİ

İstek kipi ile çekimlenmiş; eylemin gerçekleşmesinin istendiğini belirten cümlelerdir. Yalnızız'da istek kipi ile çekimlenen cümlelere yalnızca birinci tekil ve birinci çoğul şahıslarda rastlanmıştır.

“Benimle konuş, abla, beraber *düşünelim*.”(19/9)

“Ey kaya koğuklarında, uçurumun gizli yerinde olan güvercinim, yüzünü *göreyim*, sesini *işiteyim*.” (24/17)

“Ona münasipçe bir baba aramayı neşe içinde *düşünelim*.” (31/13)

“Ben istasyona kadar gidip *geleyim*.” (242/9)

“Şimdi, şimdi odasına *girelim*.” (20/32)

“ Onu araştırmadan evvel, meseleyi Selmin zaviyesinden *yoklayalım*.” (107/21)

“Ağabey , size neşeli bir istasyon *arayayım* mı?” (23/7)

“Şimdi bir güzel *uyuyayım*.” (71/30)

“Biraz ciddi *olalım*.” (99/23)

“İstersen, dedi, şimdi sana neden Simeranya’ da tebabet diye ayrı bir ilim şubesi olamadığını ve bütün bilgilerin bir merkezden başlayarak, onun emrinde inceleme kollarına ayrıldıklarını *anlatayım*.” (64/36)

“İstersen kalk, yine defteri *kariştirelim*.” (44/1)

“Bırak yahu, *okuyayım*.” (47/34)

“Burada öğlen yemeğini beraber *yiyeelim*.” (176/33)

“Haydi, *çıkalım* yukarıya, dedi.” (308/79)

“İhlamur *pişirelim*.” (309/2)

“Kahve... Kahve *içelim*.” (308/29)

3.3.9. ÜNLEM CÜMLELERİ

Taşkın duygularla, coşkuların, seslenmelerin yargılı yada yargısız anlatımı olan ünlem cümleleri, ünlemlerle ve ünlem görevindeki sözcüklerle oluşturulur. Yalnızız'da kahramanların duygu iniş çıkışları, seslenmeleri ünlem cümleleriyle oluşturulmuştur. Bir bölümü emir kipindeki fiil yüklemeleri ile ifade edilmiştir.

- “Aman! Aman! Aman! Allah vermesin!” (344/35)
- “Ağabey! Ağabey! Besim! Hasibe! Koşun! Gelin buraya! Koşun! Fena oluyorum!” (86/33)
- “Meral’de bu trajik irade! Ne inanılmaz ve korkunç sürpriz!” (346/23)
- “Ey insan! Bu kitabı sana ithaf ediyorum.” (363/33)
- “Fificiğim bilsen ne haldeyim, çıldıracağım, anahtar yok, anahtar!” (302/6)
- “Biraz gül yahu!” (31/6)
- “Ay Samim Bey!” (365/22)
- “Ey bahtsız!” (364/2)
- “Tüh sana, nankör!” (77/36)
- “Bravo!” (35/12)
- “Koşun! Fena oluyorum!” (86/33)
- “İşte Paris, eseri meydanda! (180/3)
- “Ayol! Saçmalamasana! Benden bahsediyor.” (28/24)
- “Hah şöyle! Yaşa! Oh...” (66/10)
- “Vallahi rezalet!” (77/11)
- “A!...Yok vallahi yok!” (78/24)
- “Ferhat kadehini yakalayarak bağırdı:
- Ha!... Aşiftelik!” (257/7)
- “Meral haykırıyordu: Bırak beni, karışamazsın bana sen, bırak bırak!” (293/2)
- “Bunu sen düşünmüşsündür ve göze almışsındır, alçak!” (293/28)
- “O ne vahşi bakışları!” (292/13)”
- “Necile yine onun çenesini tuttu ve sarstı:
- Renginaz! Kendine gel! İç şunu!” (313/10)
- “Meral’de bu trajik irade! Ne inanılmaz ve korkunç sürpriz!” (346/23)
- “Bu ne harikulade kimono!” (356/33)
- “İnan manevilere ve mukaddeslere inan!” (364/18)
- “Onlar hakkında bu kadar küçükçe düşünmekten utan!” (364/18)
- “Bırak anne! Bırak! Kolumu kıracaksın.” (85/4)
- “Vallahi bu kız çıldırdı! diye bağırdı.” (84/12)
- “Şu sabahki zeytinlere bir davetiye gönderelim de sofraya buyursunlar!” (33/11)

3.4. YÜKLEMLERİNE GÖRE CÜMLELER

Türkçe’de yargılı anlatımlarda cümle yüklem üzerine kurulur. Dilciler, cümleleri yüklemlerine göre isim cümleleri ve fiil cümleleri olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Yalnızız’da daha çok fiil cümleleri olmak üzere her iki cümle tipine rastlamak mümkündür.

3.4.1. İSİM CÜMLELERİ

İsim cümleleriyle ilgili dilcilerin yaptıkları tanım ve ileri sürdükleri düşünceler aynıdır.

Hikmet Dizdaroğlu : “Yüklemi ad, ad soylu sözcük ya da sözcük öbeği olan bağımsız yargılı anlatıma ad tümcesi denir.”⁵⁶ şeklinde tanımlar.

Tahir Nejat Gencan yüklemeleri ikiye ayırdıktan sonra ad cümlesini şu şekilde tanımlar: “Yüklemi ad soyundan olan tümce.”⁵⁷

Şimşek, ad cümlesini “bir ad yüklemiyle kurulan tümce”⁵⁸ olarak kabul eder.

Yukarıdaki isim cümlesiyle ilgili dilcilerin yaptıkları tanımlar, diğer dilcilerimizin tanımlarıyla örtüşmektedir.

İsim ve isim soylu kelimeler ek-fiille çekimlenerek yüklem niteliği kazanırlar ve cümle kurabilirler. Yalnızız’da isim cümleleri fiil cümlelerine göre daha az tercih edilmiştir. Söz konusu romanda isim cümleleri, yüklemi tek kelimedenden oluşan cümleler ve kelime grubundan oluşan cümleler şeklinde incelenmiştir.

Yüklemi Tek Kelimedenden Oluşan İsim Cümleleri:

“Aç adam rezaleti daha mı iyi idi?” (129/15)

“Yalnız dudaklarının etrafında karnının içindeki başlangıçtan ziyade annesini kudurtabilecek sinsi bir gülümseyiş vardı.” (18/33)

“Ab lasının aşağı kattaki hadiselerden haberi olmadığı, gözlerinde hala uyku mahmurluğu bulunmasından ve yüzünün tam bir huzur ifade eden tatlılığından belliydi.” (106/16)

⁵⁶ Dizdaroğlu, a.g.e., s.164.

⁵⁷ Gencan, a.g.e., s.78.

⁵⁸ Şimşek, a.g.e., s.180.

“Anneme yaptığım oyun *çirkindi, manasızdı.*” (242/29)

“Onu müdafaasız bırakacak ve itiraftan yahut hakkında verilecek hükme razı olmaktan başka çaresi kalmayacak bir hale getirmek *lazımdı.*” (267/18)

“Artık İstanbul böyle olursa, düşün memleketi, hava *yok* burada, canlı bir hava *yok.*” (186/4)

“Hayvanın bile yavrusuna doğru kendi kendini aşan bu sevgi ve şefkat hamlesinde neslin idamesi arzusundan fazla bir şey *vardı.*” (157/21)

“Bu çok karışık meseleye girmeye cesaretim *yoktu.*” (157/34)

“Ailesine bağlı imiş ama her günkü muhitinden kaçmak ve yeni ufuklar aramak temayülleri de *kuvvetli imiş.*” (158 / 7)

“Mersin’ e gelinceye kadar *iyi idim.*” (283/4)

“Bazı hakikatler *vahşidir.* (124/15)

“Samim alacağı cevabın tahmin ettiği gibi çıkacağından *emindi.*” (266/3)

“Mücadelesiz ve eziyetsiz bir zaferin değeri *yoktu.*” (211/16)

“Bütün enerjisini ihtirastan alan aşk iradesinin yine ihtirasla yıkılabileceği *muhakkaktı.*” (267/10)

“Beni bu çirkinlikten kurtaracak daha emin bir kontrol çaresi *vardı.*” (270/30)

“Feriha *salondaymış.*” (297/8)

“Sabaha kadar daha çok vakit *var.*” (299/11)

“Onu müdafaasız bırakacak ve itiraftan yahut hakkında verilecek hükme razı olmaktan başka çaresi kalmayacak bir hale getirmek *lazımdı.*”(267/18)

“Hayatta her şeyin yalan ve palavra olduğunu tekrarlayan vecizeleri *vardı.*” (121/36)

“Fakat bir arzusunu yaptıran insanın küçük minnetinden kurtulmak istediği için, maksadını *gizlerdi.*” (121/9)

“Sınıf, kürsü, ders programı, nutuk söyler gibi ders veren öğretmen ve profesör *yoktu.*” (35/9)

“Yüzünde hala kan ve şişkinlik *vardı.*” (18/6)

“Her caninin içinde temiz bir dünya *vardır.*” (21/19)

“Besim onun yanında *hareketsizdi.*” (56/33)

Yüklemi Kelime Grubundan Oluşan İsim Cümleleri:

Yalnızız'da tek kelimeden oluşan isim cümlesi çoğunlukta olmakla beraber kelime grubu şeklinde olan cümlelere de rastlanmıştır.

“Lisede ben arkadaşlarımın- o zamanki tabirle-*haleti ruhiyelerini anlamak merakında idim.*” (120/18)-isim tam-

“Bu bende *bir delilik halinde idi.*” (120/19)-isim tam.-

“Elleri *ceketinin ceplerindeydi.*” (34/23)-isim tam.-

“Her hazzın kedere ve her kaderin hazza gidişi veya iradî ile gayri iradî arasında gidiş-geliş *böyle bir iç diyalektik hareketinin neticesidir.*” (152/20)-isim tam.-

“Bir hafta evvel ablasının tansiyonu *yirmi birdi.*” (15/8)-sayı grubu-

“*Samim'den daha trajik mahlusun sen.*” (16/6)-sıfat tam.-

“Ben de *bu evin içindeyim.*” (16/24)-isim tam-

“Fikirler ancak *bu mukavemet hislerini yaratan tahrik ve telkin unsurlarıdır.*” (49/19)-sıfat tam-

“Selmin *bahtiyar zatın dördüncü bahtiyarlığı imiş.*” (95/8)-isim tam.-

“Hayranlık *mağlup olmuş bir kıskançlıktır.*” (245/5)-sıfat tam.

3.4.2. FİİL CÜMLELERİ

Araştırmacıların fiil cümlesiyle ilgili tanımları birbirinden çok farklı değildir. Bu tanımlardan birkaçı şöyledir:

Dizdaroğlu, “Yüklemi çekimli bir eylem olan bağımsız yargılı anlatıma eylem tümcesi denir.⁵⁹” şeklinde tanımlar.

Hatipoğlu ise; “Bildirme veya isteme kiplerinden biriyle kurulan tümceye eylem tümcesi denir.⁶⁰” şeklinde benzer bir tanım yapar.

Gencan, eylem cümlesini “yüklemi eylem olan tümce⁶¹” şeklinde tanımlar.

Şimşek ise eylem cümlesi için “eylem yüklemiyle kurulan tümce⁶²” şeklinde tanımlama yapar.

⁵⁹ Dizdaroğlu, *a.g.e.*, s.170.

⁶⁰ Hatipoğlu, *a.g.e.*, s.174.

⁶¹ Gencan, *a.g.e.*, s.77.

⁶² Şimşek, *a.g.e.*, s.165.

Söz konusu eser incelenirken fiil cümlelerinin kip ve zamanları göz önünde bulundurulmuştur. Bildirme ve dilek kipi alıp almadıklarına göre incelendikten sonra cümlelerdeki fiillerin birleşik zamanlı çekimlerine de bakılmıştır. Bildirme kipinde çekimlenen cümlelerde, en çok görülen geçmiş zaman kullanılırken , şimdiki zaman, geniş zaman ve gelecek zaman kiplerinin örneklerine de rastlanılır. Dilek kipiyle çekimlenmiş cümlelerde, gereklilik ve istek kipi çekimleri emir ve şart kipine oranla daha sık karşımıza çıkmaktadır. Birleşik zamanlı çekimlerde ise romanın geneline 3. tekil şahıs hikaye zamanı hakimdir.

Bildirme Kipi ile Çekimlenen Fiil Cümleleri:

“Hasibe, hanımının bu suali niçin sorduğunu anlamak arzusunun sertleştirdiği bir dikkatle *baktı*.” (72/15)

“Elini saçlarına götürürken, şapkasının başında olduğunu ilk defa *hatırladı*.” (396/21)

“Samim ona bir boğaz manzarası ve ruj teferruatından Meral’in Park Otel’de olduğuna nasıl intikal ettiğini *anlattı*.” (241/6)

“O sporcu ağzıyla *konusur*.” (195/17)

“Uyumasına uyuyor da erken uyanmanın çaresini *bulamıyor*.” (76/7)

“Çirkinlik arıyor ve *buluyorsun*.” (244/18)

“Altıya *geliyor*.” (76/7)

“Ceza olarak bütün Ali Paşaları yazıp *ezberleyeceksin*.” (103/28)

“Bu hale razı olmakla layık olmanın tek manada birleştiğini *anlıyor*.” (321/28)

“En şiddetli arzular bana en biçim anlarda ve münasebetsiz tahriklerle *gelir*.” (87/1)

“Kime karşı olduğunu *anlamıyor*.” (190/7)

“Eksiltmelere *gitmiyor, çalışmıyor, canı sıkılıyor, kavga için bahane arıyor*.” (192/1)

“Eğer herhangi bir mana arıyorsan, bu sana karşı dikkatimin normal ölçüleri aşan bir sevgi ve alaka işareti olduğunu *gösterir*.” (196/4)

“Bir şeyler söylemek ihtiyacını *duyuyor*.” (196/32)

“Samim cevap *vermedi*.” (97/1)

“Onu Boğaziçi’nin buralardan görünüşüne bağlayan fikir izahı açıkta *kalıyor*.” (197/36)

“Cevap alamayınca, kız kardeşinin odasına doğru birkaç adım *attı* ve *bağır*dı.” (286/19)

“Ay *bayılacağım* şimdi.” (302/12)

“Ferhat uyanıp gelinceye kadar çok geç *kalır*.” (302/17)

“Kendini pencereden atacağı *geliyor*.” (302/20)

“Kalbinin üstünde sanki bir yengeç *yapışmış*.” (304/6)

“Saatte bir kahve *içiyor* ve kendi falına *bakıyor*.” (304/16)

“Necile’ nin kalbi çarpmaya *başladı*.” (307/23)

“Sonra gözleri bahçe kapısının üstünde *durdu*.” (309/29)

“Elektrikleri açık bırakarak merdivene doğru *koştular*.” (310/23)

“Yoksa ya düşüp *bayılacak*, ya *çıldırarak*.” (311/17)

“Samim terasın kapısına *gitti* ve bahçeye *baktı*.” (98/12)

Dilek Kipiyle Çekimlenen Fiil Cümleleri:

“Kaderin aksilikleri karşısında intibaktan hakimiyete giden sabır köprüsü üzerinde *sakin olmalısın*.” (90/11)

“On cilt kitap yazmalısın ki *anlayayım*.” (240/8)

“Deve kuşuna benzemekte *ısrar etmemelisiniz*.” (241/33)

“Bende istasyona kadar gidip *geleyim*.” (242/10)

“İnsan yaptığını çeker bunu *bilesin*.” (252/33)

“O kan sence o kadar kıymetli ise, *ziyan etme*.” (243/29)

“Ah şimdi burada *olsa o*.” (297/12)

“Şöyle derin bir nefes *al*.” (43/9)

“Ah, şimdi *ölebilse* birden bire.” (324/37)

“İstersen kalk, yine defteri *kariştiralım*.” (44/1)

“Hemen fırlayıp *gideyim*.” (292/5)

“Duramam bu memlekette. Hemen, hemen, hemen *gitmeliyim*.” (291/37)

“Peki sofrayı *hazırla*.” (295/12)

“İstersen bir taksiye atlayıp gelip seni *alayım*.” (300/32)

“Gelip *otursa* burada.” (304/4)

“Onu ben sana *sormalıyım*.” (191/5)

“Bu misallerden bir netice *çıkaralım*.” (122/36)

“Biraz dizlerini *ovsa.*” (304/4)

Birleşik Zaman Ekleriyle Çekimlenmiş Fiil Cümleleri:

“Gözleri bir çıldırma başlangıcından şüphe ettirecek kadar *büyümüştü.*” (86/10)

“İçimde kaderin uğultuları *başlamıştı.*” (50/1)

“Yeşil meselesi kadar belli değilse de bu da bir his yalanına *benziyordu.*” (51/11)

“Besim de avucunu göbeğinin üstünde gezdirerek bir hazım zorluğunu geçirmeye *çalışıyordu.*” (38/13)

“Keşke tramvayla *gitseydim...*” (270/10)

“Evin en iyimser adamı bile, böyle kötü bir günden bu kadar ferah ve neşeli bir gece doğacağını *ümit edemezdi.*” (66/1)

“Ne kadar üzülecek sizi *göremezse...*” (272/4)

“Ah,elimde kalem olsaydı da *yazsaydım.*” (66/21)

“Renginaz cevap *vermiyordu.*” (315/1)

“Bu köşke her gelişinde aşağıdaki salona alındığı için, yirmi iki seneden beri bu odaya ilk defa *girecekti.*” (354/5)

“Her şeyin evvelden hazırlandığını *anıyordum.*” (360/11)

“Yarım saat evvel kapısını açık bıraktığı odadan da ışık *gelmiyordu.*” (365/4)

“Bir gece içinde bütün Renginaz, yalnız bu seste *kalmıştı.*” (365/26)

“Bu yüzden hoca benimle *alay ettiydi.*” (102/28)

“Onu hemen *karşılmalıydı.*” (248/13)

“Mefharet ayakta *sallanıyordu.*” (136/14)

“Bu sual cevapsız *bırakılamazdı.*” (139/28)

“Bir gece evvel sana telgraf çekmeyi o da hatırlıktan *geçirmiyormuş.*” (340/23)

“Meral gözlerinin ucuyla onu *süzüyordu.*” (171/8)

“Buraya *gelecekmiş.*” (93/34)

“Sesi birden bire *parlamıştı.*” (172/36)

“Selmin içeriye *giriyordu.*” (242/1)

“Bu kızı doğuracağıma Allah canımı *alsaydı.*” (114/11)

“Selmin yatağın kenarına *oturmuştu.*” (55/2)

“Muhakkak ki onlar da bizden *bahsediyorlardı.*” (235/15)

“Seninle bir daha *konuştuktu.*” (15/31)

- “Hemen bir camie koşup secdeye yatabilir, hüngür hüngür *ağlayabilirdi.*” (79/13)
- “Fakat biraz evvel duyduğu kurtuluş sevinci ilk berraklığını *kaybediyordu.*” (247/32)
- “Bir damla sürmedim, dedi, şişeyi gözden alıp gardıroba *koyacaktım.*” (80/33)
- “Arkadaşlarının bir kısmı (F...) yı *ayıplıyormuş.*” (54/1)
- “Dolgun gözleri biraz ileride mavi bir parıltının sallanışına *takılmıştı.*” (99/32)
- “Selmin onunla bozuşsaydı eve gelir gelmez ilk işi aynanın önüne geçip hünerli bir makyaj yapmak *olurdu.*” (108/25)
- “Annesinin ve babasının o bitip tükenmez Paris hikayelerinde sık sık tekrarlanmış olsaydı *hatırlayacaktı.*” (163/14)
- “Altı buçukta sinemadan çıkar çıkmaz eve *dönmeliydim.*” (246/10)

4. CÜMLENİN ÖĞELERİ

Çalışmamızın bu bölümünde cümle unsurları olan yüklem, özne, tümleç, ve nesnenin cümlede yer alış şekilleri incelenmiştir.

4.1 YÜKLEM

Yüklem, cümlede hareketi, işi, oluşu, zamana ve şahsa bağlı olarak bildiren; cümleyi sonuca bağlayan unsurdur. İsim veya fiil olan öge, bir tek kelime olabileceği gibi kelime grubundan da oluşabilir. Yalnızız’da yüklemelerin çoğunlukla sonda kullanıldığı görülür. Bu bilgidен yola çıkarak Yalnızız’ın genel cümle yapısının kurallı olduğunu söyleyebiliriz.

4.1.1. EYLEMDEN YÜKLEM

Yüklemlerine göre cümleler başlığı altında da değindiğimiz gibi yüklem, basit veya birleşik zamanlı olabilir. Aynı zamanda bir tek kelimedен veya kelime grubundan oluşan fiil cümleleri, isim + yardımcı fiil, fiil + yardımcı fiil ve anlamca kaynaşmış birleşik fiillerden oluşabilmektedir.

Basit Zamanlı Fiillerin Yüklemleri Olması:

“Simeranya’sından bahsetmeye her hazırlanışında yaptığı gibi, hayalinin tuhaflığına gülmekte herkesten evvel davranmak için *gülümsedi*.” (61/4)

“Simeranya’da şöyle bir dolaşır, hava *alırız*.” (44/1)

“Zihnini karıştırmamak için bunu sonra *anlatacağım*.” (63/4)

“Besim en karışık meseleleri bir kelime ile savmak ihtiyacını duyduğunun farkında olarak başını *salladı*.” (59/30)

“Ben de Mühürdar’daki heyecanının daha ziyade grup manzarasına ait olması ihtimalini *düşünmüşüm*.” (51/7)

“Kendisini bu hata kutuplarından uzaklaştırmak için, bugün Meral’i gördüğü andan ayrıldığı ana kadar, onun hatırdaki kalan bütün sözlerini ve hareketlerini daha sakin bir dikkatin ışığında geçirmek *istedi*.” (198/29)

“Ayaklarını yukarı aldı ve bacakların *uzattı*.” (362/27)

“On gün kadar *kalacağım*.” (283/12)

“Yenge hanım ona iyi *bakar*.” (283/9)

“Canlıların bilhassa insanın hayatında bu dip zıtlıktan ‘varlaşma’ ve ‘yoklaşma’ kutupları *doğar*.” (152/31)

“Dişlerini kilitleyerek iki yumruğunu havada *salladı*.” (19/5)

“Samim, bütün bir gece, yatağına hiç girmeden, yalnız bunu *düşündü*.” (267/21)

“Kadının aşk ahlâkı bazen aşkın dışında ahlâk *tanımaz*.” (116/22)

“Aç adam kuyunun yanındaki mutfak kapısına doğru alışkın ve pişkin adımlarla *sekti*.” (68/1)

“Çevirdiğin dolapların hepsini *biliyorum*.” (230/13)

“Biri beş geçeden evvel hiçbir şey *yapamayız*.” (311/9)

“Annenin öfkesine yolunu şaşırtacak bir fırsat *çıktı*.” (69/25)

“Meral kitabı *kapadı* ve karyolanın kenarından yavaşça yere *bıraktı*.” (167/17)

“Belki son defa gördüğü odasının her tarafına *baktı*.” (190/4)

“Odanın ortasında bir an *durdu*.” (163/6)

Birleşik Zamanlı Fiillerin Yüklemleri Olması:

“Galatasaray’da imtihana çalışırken bana da böyle bir baş ağrısı *geldiydi*.” (56/6)

“Dudaklarının etrafı *kabarmıştı*.” (15/6)

“Kadıncağzın diline bir ağırlık *geldiydi*.” (344/31)

“Aşağıya sen inip karışık bir hikâye *uydurmalıydın*.” (69/26)

“Bu tikanıklık içinde bir satır *yazamazdı*.” (264/18)

“Modern ilmin şüpheli ve kontrolcü zekâsı, inanmadıklarından evvel şimdiye kadar inandıklarından şüphe etseydi, yirmi senede bir bilgisinin prensiplerini altüst eden inkılâplar karşısında *şaşırmazdı*.” (339/8)

“Şimdi gururun şişmesi için bir sebep olmadığına göre, doğru söylemeyecek veya hakikati eksik *söyleyecekti*.” (191/18)

“Ben kızarmış ekmeğin üstüne beyaz peyniri eziyor ve üstüne gül reçeli *sürüyordum*.” (93/12)

“Arada bir Besim’in birden bire yükselen sesi olmasa Mefharet dalıp *gidecekti*.” (75/11)

“Böyle ev halkından birinin şerefi üzerine hiç *konusulmamıştı*.” (14/19)

“Nail Bey salona giderken arkasından yürüyen Meral, onun radyoyu karıştıracağını *biliyordu*.” (173/20)

“Gözlerini içine bir şey kaçmış gibi kırıp *açıyordu*.” (72/12)

“Hasibe onu doyurmuş ve ölümden *kurtarmıştı*.” (67/19)

“Bütün hayatında Necile’den başka hiç kimseyle konuşmadığı bu bahiste ilk defa söz *söyleyecekti*.” (238/30)

“Yalan söylediği zaman, leblebi gibi küçük gözleri çok *oynardı*.” (121/25)

“Kendisinin ve başkalarının sırlarını *saklamazdı*.” (122/21)

“Onun gözlerindeki bu ıslaklığı ilk defa *görmüştü*.” (149/18)

“Zile basarken başı *dönüyordu*.” (247/11)

“Mektebe gitseydi bu tecrübe ve müşahedelerin hepsinden *mahrum kalırdı*.” (36/27)

İsim + Yardımcı Fiil Kuruluşlarındaki Birleşik Fiillerin Yüklem Olması:

Örnekler incelendiğinde görülür ki bu yapıdaki fiiller “etmek” ve “olmak” yardımcı fiilleri kullanılarak oluşturulmuştur.

“Necile topuzu çekti ve kanadı araladı. Fakat daha fazla açmaya *muvaffak olamadı*.” (311/26)

“Çeşitli hatıralara bağlı, fakat birbirleriyle ilişkisi olmayan hayal unsurları teker teker ve yüksek bir yerden uçarak düşen kâğıtların üzerindeki resimlerden alınan intibalar kadar silik, yarım bir süratle zihninde belirip *kayboluyordu.*” (354/34)

“Bir şey söylemek istediği *hissediliyordu.*” (242/2)

“Kadının öfkesi tecessüsüne bir anda *teslim oldu.*” (19/30)

“Yıldırım sevgiler müstesna, normal seyrini takip eden aşklarda kalp, içinden, daha doğrusu serkeş ikinciden gelen isyanları bastırmak için gayret *sarfeder.*” (160/8)

“Onun fikirlerini de kolayca *kabul ederim.*” (101/34)

“Adeta Samim’i *tasdik ediyordu.*” (223/10)

“Ağabeyimin yüzüme dikilen bir yan bakışı, Hasibe’yi yoldan çevirip buraya getirmesi için Ayşe’ye yeni bir emir vermeme *mani oluyordu.*” (92/19)

“Hasibe gidince, ağabeyim sofada duran Ayşe’yi çağırdı ve ona Selmin’i aramasını *emretti.*” (97/23)

“Samim onun ve kendisinin sigaralarını yaktıktan sonra *devam etti.*” (120/16)

“Aptalca bir inadın içinde kendi kendini o *hapsediyor.*” (322/5)

“Ağabeyim ve yenge aylardan *bahsediyorlar.*” (283/12)

“Pavyonda oturduğumuz zaman, Meral benim halimden anladı ve bir daha Namık’la *dans etmedi.*” (236/34)

“İnanmış görünmek için önceden verilmiş kararımı *tatbik ettim.*” (268/10)

“Senden bir şey gizlemek için lakırdıyı karıştırıyorum *zannetme.*” (234/20)

“Uyku ilacı da *fayda etmiyor.*” (76/4)

“Bir zamanlar ‘ Paris’ diye tutturdun ona bile *razı oldum.*” (77/34)

“Uzun, biçimli ve çıplak bacaklarının tazeliği iri ve buruşuk ayaklarında *iflas ediyordu.*” (306/26)

“Zihni o kadar karıştı ki, yanına neler alabileceğini *akledemedi.*” (294/36)

“Hastanın gözleri ışığa *bakamaz olur.*” (43/25)

“Aç adam yemeğini yerken Hasibe’nin de bulaşık yıkadığını *tahmin etti.*” (70/33)

Fiil + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiillerin Yüklemler Olması:

Örnekler incelendiğinde bu yapıdaki yüklemlerde yeterlilik fiilinin daha fazla kullanıldığı görülmektedir.

“Mefharet, Selmin’in doğru söylemiş olması ihtimalini kabul etmeye başlar başlamaz, onun yüzüne *bakakaldı*.” (128/1)

“Ağzı açık gözleri kızarmış ve fırlamış, kaşları havada bir an *donakaldı*.” (86/19)

“Hemen yelkenleri suya *indiriverdi*.” (292/35)

“Biraz sonra onun gürültüsü basamakların çatırtısını *bastırabilirdi*.” (70/1)

“Korkunun yerini alan hayret *boğabilirdi*, *çıldırtabilirdi* onu.” (316/26)

“Hemen bir camiye koşup secdeye *yatabilir*, hüngür hüngür *ağlayabilirdi*.” (79/13)

“Öğrendiği takdirde öteki taraf bana karşı, atom bombası değerinde bir silah *kazanabilir*.” (113/32)

“Parmaklarında öyle bir kin vardı ki, elleri hanımının boğazına kadar çıksa onu *boğabilirdi*.” (87/21)

“Ablamın yüzünde bir dramın son perdesi gibi açılan göz kapaklarının altındaki acı bakışlar en neşeli çiçeklerin bile rengini *soldurabilir*”.(58/14)

“Sonra Meral, vaktiyle Cihangir taraflarında bir evde oturmuş olsaydı çocukluk hatıralarına karışan böyle bir perspektifi Boğaziçi’yle beraber onu hatırlatan bir mazinin tesiri altında kalmış *olabilirdi*.” (197/32)

“Yarın hakikati birden bire öğrenir veya sezerse, işte o zaman bir beyin kanamasına *uğrayabilirdi*.” (60/12)

“Sofaya çıkınca *donakaldı*”. (365/3)

“Pencereyi açıp *haykırabilirdi*.”(321/4)

“Çakmağın fitilini bununla ıslattıktan sonra sigarasını *yakabildi*.” (322/10)

“Kapıyı açıp çıkamadım, ikincimin hürriyetine kavuşamadım, fakat şimdi şu pencereyi *açabilirim*, kendimi üçüncü kattan aşağı atıp birincimin hürriyetine *kavuşabilirim*.” (328/30)

“Şimdi, bir taksiye atlayıp on dakika sonra oraya *gidebilir* ve bunları *söyleyebilirdi*.” (202/13)

“Meçhulün karnından istediğimiz çocukları *doğurtabiliriz*.” (200/4)

“Ve iki tarafa ait planlar da neticeleri de bir anda *yok olabilir*.” (113/36)

“Bu temizlik hasretinin sırrını şimdi bir yazıhanenin gözünde *bulabiliriz*.” (21/22)

Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiillerin Yüklem Olması:

Bazı fiillerin çeşitli kelimelerle kullanılmasından doğan bu fiiller kendi anlamlarından uzaklaşarak deyimleşirler. Söz konusu eserde, sayıları çok fazla değildir.

- “Besim, konuşurken düşünmeyi sevmeyen adamların sür’atiyle *cevap verdi*.” (13/23)
- “İçeriye *kulak verdi*.” (78/13)
- “Şöyle bir *göz attı*.” (94/19)
- “Kapıya doğru gitti dışarıya *kulak verdi*.” (292/21)
- “Sualinin son hecesi tamamlanmadan Selmin başının cüretli bir silkinişiyle *cevap verdi*.” (99/32)
- “Elindeki çanta ile havada bir C harfi çizerek *cevap verdi*.” (91/5)
- “Gözlerimin ucuyla, sofranın tekamülünde hiçbir anı kaçırmadığım için işini bitiren Ayşe’ye *emir verdim*.” (91/29)
- “Ayağa kalkan Mefharet birden bire durdu ve *kulak kabarttı*.” (55/1)
- “Meseleyi öğrenince *diş bile*di.” (95/5)
- “Ferhat kabarmış saçlarının altında öfkeli yüzünü pek az değiştiren zayıf bir alaka ile babasına bir *göz attı*.” (225/22)
- “Aslan gibi bir çocuktan doğrusu Selmin’ e *hak verdim*.” (94/16)
- “Selmin, bildiği pek çok şeylerin ilk kelimesi olduğunu sezdirenen bir mana dolgunluğu ile *cevap verdi*.” (126/4)
- “Yüzümü yıkamaya *karar verdim*.” (23/17)
- “Kız üç beş laf etti, ot gibi *ciğerime işledi*.” (285/26)
- “Simeranya’ ya falan *kulak asma*.” (21/19)
- “Hürriyeti, bütün Orta çağ boyunca üstün planlardan gelen sert baskılara ve tatlı telkinlere dört beş yüz seneden beri *baş kaldırmamasıdır*.” (25/7)
- “Necile ona yaklaştı, baş ucunda durdu, *kulak verdi*.” (315/29)
- “Ayaklarının ucuna basıyor, arada bir duruyor ve *kulak kabartıyordu*.” (79/6)
- “Uykusu çok hafif olduğu için sesin bir rüya olmadığını hemen anladı ve yatağının içinde *kulak verdi*.” (331/16)
- “Yarabbi, bana *kuvvet ver*.” (79/4)
- “Samim yakasını tutup gülü burnuna yaklaştırarak *cevap verdi*.” (60/26)

İkilemelerin Yüklemler Olması:

Söz konusu eser incelendiğinde, çok fazla olmamakla birlikte anlamı güçlendirmek için ikileme biçiminde oluşan yüklemlerin de kullanıldığı görülmektedir. Eserde bir fiilimsi (zarf-fiill) ve bir çekimli fiilden oluşan örnekler tespit edilmiştir.

“Her şeyden evvel, Meral’in Samim’e haksız yere verdiği ıstırapları ona fazlasıyla iade ederek adalete çok benzeyen bir mukabelenin cesaretini taşımak sonra bu ıstırapların yenilerinden hatta daha büyüklerinden ve nihayet, liyakatsiz bir sevgilinin manyetik çemberinden kurtulmak arzuları, yarım ve karşılıksız bir aşkın bütün arzularını *silip süpürebilirdi.*” (211/3)

“Laboratuarlarda katliama uğrayan kardeşlerin öcünü almak için, ilim adamlarının odasında gizli sesler çıkarıyor, kapıları *açıp kapatıyorlar.*” (339/15)

“Zihnini boşalttı ve ruhunun karanlık atmosferine *daldırıp çıkardı.*” (214/21)

“Demin doktor *gelip gitti.*” (361/6)

“Ablası, hekime yardımdan ziyade heyecanlarını hareket halinde boşaltmak için, masanın etrafında lüzumsuz dolaşıyor, kapıya *gidip geliyor.*” (57/2)

“Selmin omuzlarını *kaldırıp indirdi.*” (17/36)

“Samim’in iki dudağı birbirine battı ve ağzının iki yanında bir heyecanı geriye iten enerjinin çukurları *belirip kayboldu.*” (39/32)

“Kapı açılır, kapanır, açılır kapanır, kadınlar, kahkahalar, garsonlar *girip çıkarlar.*” (46/25)

4.1.2 İSİMDEN YÜKLEM

İsim olan yüklemler tek bir sözcük olabildiği gibi kelime grubundan da oluşabilmektedir. Bunun için romandaki isimden yüklemler, tek sözcükten oluşan isimden yüklemler ve kelime grubundan oluşan isimden yüklemler olarak incelenmiştir.

4.1.2.1 Tek Kelimeden Oluşan İsimden Yükleme

Yalnızız'da çoğunlukla isim cümlelerinin yüklemeleri “var”, “yok” kelimelerinden oluşmaktadır.

“Yalnız dudaklarının etrafında, karnının içindeki başlangıçtan ziyade annesini kudurabilecek sinsi bir gülümseyiş *vardı*.” (18/33)

“Başlarımız birbirine *dayalı*.” (22/2)

“Çalışanlar ve sermayeciler arasında kazanç farkları *nispetsizdir*.” (73/35)

“Yine de solmayacak gibi bir gururu *var*.” (60/30)

“Selmin de iştahsızdı.” (34/12)

“İşte oralarda iki görünmez çukur *var*.” (235/26)

“Tavşan gibi korkak uykular *vardır*.” (13/18)

“Şüpheli derken yine bir ümidim *var*.” (115/5)

“Ferhat’ın kız kardeşi ve Selmin’in mektep arkadaşı olmak, küçük dostluk mücadeleleri için yeter sayılabilecek *yakınlıklardır*.” (109/3)

“Beni onun büyük planları kavrayabileceğini zannettirecek tarzda iri ve aydınlık gözlerine bağlayan *ümittir*.” (112/15)

“Tahsil denilen şey, hayatımızda on beş seneden fazla süren bir hastalıktır ve mektepten kaçmaktan başka bir ilacı *yoktur*.” (33/33)

“Yerde cildinden fırlamış, sahifeleri açık bir telefon rehberi *vardır*.” (356/9)

“Onunla mücadelen kendi kendinle *mücadelendir*.” (125/13)

“Yüzünde, müşterek bir rüya anının dalgınlık izleri yerine, ağır düşüncelerden gelen bir dehşet intiba *var*.” (22/6)

“Ben bugün gardırobun önünde kostüm seçmek için tereddüt ederken, baktım ki bir tek siyah elbisem *yok*.” (234/2)

“Onu yalnız gözlerin ısıırıyorsa, başka bir ısırma hatıran yoksa mesele *yok*.” (235/9)

“Başkasına verdiği randevunun yerinden ve zamanından uzaklaştığı için kıvrandığı *muhakkaktı*.” (270/27)

“Bu sefer kapıda, bir köpeğin tırnaklarıyla tahtayı kazımasına benzeyen başka türlü bir gürültü *vardı*.” (310/13)

“Kendi kendimden nefretimden çerçevelediği ve çirkinleştirdiği dünyada *yalnızım*.” (329/32)

“Ümitsiz bir aşkın panzehiri *nefrettir*.” (49/18)

“Fakat bilsen ki, insanın içi rahat olmazsa hayatın zevki *yoktur*.” (232/34)

“Bu dünyada ölümden başka hemen her şeyin bir çaresi *vardır*.” (89/27)

“Bir kibrit çöpünü bile kaldırmağa mecali *yok* şimdi.” (362/21)

“Sen ve ben birbirimize razı olmaya *mahkûmuz*.” (30/26)

“Burada bina yerine hava meydanı gibi geniş bir saha *vardı*.” (44/5)

4. 1. 2. 2. Kelime Gruplarına Dayalı İsimden Yükleme

Yalnızız’da yer alan isimden yüklemeler çoğunlukla tek kelimeden oluşmuştur. Tespit edilen kelime grubundan oluşan yüklemelerin bazıları yüklemden oluşan cümle şeklindedir. Bu özelliği taşıyan cümleler yüklemden ibaret cümleler başlığında incelenmiştir.

Sıfat Tamlamasının Yükleme Olması:

Örneklerden de anlaşılacağı gibi sayıları fazla değildir.

“Senin baban *ölecek adam* değildi.” (58/19)

“Fakat *eter gibi uçucu bir şeydir* sır.” (235/29)

“Birincisi, harpten evvel Perapalas’ın cadde üstündeki salonunda, *sivri beyaz sakallı bir ihtiyardı*.” (357/15)

“Kız kardeşimi böyle düşünmeye mahkum edip Ferhad’a kollarını ve evin kapılarını açtırmak için *kurulmuş bir tuzak*.” (113/3)

“Çünkü orada insan bir makine adam ve bir otomat değil, *kabiliyetlerinin serbestçe gelişmesine her yaşta ve her meslekte imkan verilen bir şahsiyettir*.” (37/3)

“Hadiselere his karıştırmadan bakan zekâlar için *basit ve eğlenceli vakalar*.” (95/11)

“Gizlenen sevinç, dudaklarının ucunda *belli belirsiz bir gülümseyiştir*.” (108/5)

“İki taraf *sık ormandı*.” (26/31)

İsim Tamlamasının Yükleme Olması:

“*Tezatlarının maskarası* o kız.” (236/20)

“Esasen Simeranya herkesin her sosyal harekette samimi ve tam iştirakini sağlayan yeni cemiyet yapısının adıdır.” (112/4)

“Bütün bunlar farelerin intikamıdır.” (339/15)

“Elleri ceketinin ceplerindeydi.” (34/23)

“Çin’de Konfüçyüs bir felsefeden ziyade din kurucusuydu.” (154/31)

“Ben adeta orada senin fikirlerinin misyoneri idim.” (237/3)

“Aydın, inşallah değildir, menenjit olmuşsa, muhakkak ki bu çalıştığı derse karşı duyduğu isyanın, sinir sistemi yoluyla, uzviyete sirayetinin neticesidir.” (64/9)

“Sır, sonsuzluğun prensibi.” (363/21)

“En büyük parçalarım geçen zamanın içinde.” (296/1)

“Selmin benim kızım, senin ablanın kızı.” (24/21)

“Kızının da gözleri Samim’in de üstündeydi.” (32/21)

Edat Grubunun Yüklemleri:

“Gittikçe zayıflayan şuur derecelerinin birinden ötekine doğru kayarak sonsuz bir boşluğa ağır ağır inmek ve kaybolup gitmekte bu gece dayanılmaz işkencesini çektiği sıkıntılarının en büyük mükâfatı var gibiydi.” (323/1)

“Mevzuat buna göredir.” (74/29)

“Gözlerin güvercinler gibidir.” (23/34)

“Yaklaşırken, geçkin kadınların en büyük dostu olan mesafeden mahrum kalmanın üzüntüsü içinde imiş gibi, yürüdükçe artan bir telaşı var gibiydi.” (275/28)

“Gittikçe zayıflayan şuur derecelerinin birinden ötekine doğru kayarak sonsuz bir boşluğa ağır ağır inmek ve kaybolup gitmekte bu gece dayanılmaz işkencesini çektiği sıkıntılarının en büyük mükâfatı var gibiydi.” (323/1)

“Başı kazan gibiydi.” (78/7)

“Dışarıda bir kuvvet buna mani oluyor gibiydi.” (311/27)

“Öyle ki, Renginaz Abla’yı yirmi seneden beri hiç görmemiş ve kendisinden daha dün akşam ayrılmış gibiydi.” (271/21)

“Yaklaşırken, geçkin kadınların en büyük dostu olan mesafeden mahrum kalmanın üzüntüsü içinde imiş gibi, yürüdükçe artan bir telaşı var gibiydi.” (275/28)

İsim Fiil Grubunun Yüklemleri Olması:

Yalnızız'da örneğine çok az rastlanmıştır.

“Bütün mesele şimdi, şimdi buradan *çıkabilmek*.” (298/23)

“Gizlenen sevinç dudakların ucunda *belli belirsiz bir gülümseyiştir*.” (108/5)

4. 1. 2. 3. Yüklemden İbarete Cümleler

Yalnızız'da örneğine az rastlanmıştır.

“*Küçülme hissine benzeyen bir büzülüş*.” (250/18)

“*Belki bu stratejik bir çekiliş*.” (214/25)

“*Sevgilimin sesidir*.” (24/5)

“*Nuri'nin münasebetsiz ısrarı*”. (246/9)

“*Tamamıyla fonksiyonel bir bünye hareketinin tabii neticesidir*.” (112/12)

“*Görünmez bulutların kararttığı sonbahar akşamı*.” (26/7)

“*Takatimi aşan bir yük*.” (23/4)

“*Yayvan, yumuşak ucuna pamuk sarılı bir sopa ile vuruluyormuş gibi hafif ve dağınık bir ses*.” (310/6)

4.2. ÖZNE

Yüklemden sonra cümlenin ikinci önemli ögesidir. Cümlede yüklem gösterdiği işi, hareketi, oluşu, karşılayan öznedir. Özneler isim soylu bir kelime veya kelime grubundan oluşurlar. Cümle içinde açıkça belirtilebildiği gibi, yüklem aldıkları şahıs ekleriyle de okuyucuya hissettirilebilir. Yalnızız'da özne kimi zaman tek kelime, kimi zaman da kelime grubu halinde karşımıza çıkmaktadır.

4.2.1. Tek Kelimeden Oluşan Özneler

Yalnızız'da tek kelimeden oluşan özneler çoğunlukla şahıs adı olarak karşımıza çıkmaktadır.

“*Samim* kızın karşısındaki koltuğa oturdu, onun gözlerini aradı, buluncaya kadar sustu.” (122/33)

“*Meral*, ağabeysinin – böyle giderse - onu bayıltacak kadar zehirleşen sözlerini kesmek için sordu.” (253/20)

“*Mefharet* bu sefer de kızının bileğini bükmeğe ve bağırmağa başlamıştı.” (84/36)

“*Ferhat* içeriye girdi ve *Meral*’in karşısında babasının her zaman tercih ettiği koltuğa oturdu.” (251/16)

“*Mefharet* aralığa doğru yürüdü, eşikte durdu.” (72/22)

“*Selmin* başını salladı, durdu içini çekerek cevap verdi.” (101/12)

“*Selmin* dayısının sarardığını görünce tereddüt etti, fakat *Samim* bu tereddüdün zaafı içindeki merhamete hemen isyan ederek sesini yükseltti.” (126/25)

“*Samim* gülümsedi ve biraz durduktan sonra, bütün geceyi yorgun gözleri hayrettin gittikçe büyüyen ihtiyar doktora anlattı.” (358/22)

“*Selmin* bileğini kurtarmaya çalışıyor, fakat gayretine mücadele manzarası vermemek için son kuvvetini harcamıyordu.” (84/28)

“*Samim* yakasını tutup gülü burnuna yaklaştırarak cevap verdi.” (60/26)

“*Selmin* her meselede olduğu gibi şahsiyetinin son haddine varan bağımsızlık inadı içinde kestirme cevap verdi.” (69/29)

“*Selmin* burnundan sesli bir soluma halinde çıkan gizli bir gülüşle cevap verdi.” (101/4)

“*Samim* nefes halinde kısık bir kahkaha ile gülerek cevap verdi.” (61/28)

“*Meral* sinemaya *Ferhat*’la beraber gittiği yalanını mazur gösterebilecek psikolojik sebepler ileri sürebilirdi.” (267/16)

“*Selmin* çocuğunun babasını müdafaa etmeğe kalkabilirdi.” (95/17)

“*Besim* yine küçük bir kahkaha salıverdi.” (129/29)

“*Renginaz* basit bir Çerkez kızıdır.” (272/18)

“*Ağabeyim* böyle bir beden yapısının teşekkülünde fikirlerimizin ve inançlarımızın birinci rolü aldıklarını ileri sürecekti.” (93/16)

“Fakat eter gibi uçucu bir şeydir sır.” (235/29)

“*Sessizlik* onun sihir ve telkin şartlarından biriydi.” (88/7)

“Çin’de *Konfüçyüs* bir felsefeden ziyade din kurucusuydu.” (154/31)

“*Penisilin* ağrıyı bıçak gibi kesiverdi.” (66/17)

“O daha yaylı kapıdan içeriye girerken, *Samim* büyük bir ruh yükü taşıdığını fark etmişti.” (191/20)

“*Annesi* de şikayet ederdi bundan.” (76/6)

“*Doktor* etrafına bakındı ve masaya doğru yürüdü.” (56/31)

“*Kılavuzum* beni ileride ayrıca anlatmak istediğim, yepyeni şekilde caddelerden geçirdi.” (52/6)

“*Paris*, *Meral*’in rüyası, *Feriha*’nın saçlarında başlıyordu.” (179/3)

“*Kardeşi* yine bir kaşını yukarı kaldırmış, hafif hafif başını sallıyor ve gülümsüyordu.” (18/14)

“*Kadın* birden bire bağırdı.” (265/21)

“*Ablası*, hekime yardımdan ziyade heyecanlarını hareket halinde boşaltmak için ,masanın etrafında lüzumsuz dolaşıyor, kapıya gidip geliyordu.” (57/2)

“*Besleme* sofrayı kuruyordu.” (91/23)

“*Hayvan*, yavrusunun hâlâ görünmediği tarladan ayrılmayan gözlerinde mahzun ve baygın bir şefkatle başını yukarı doru atarak haykırıyordu.” (157/10)

“*Kız* bön bön yüzüme bakıyordu.” (91/33)

“*Tansiyonum* kim bilir ne kadar yükseldi.” (40/25)

“*Kardeşi* küçük ve yuvarlak bir francala diliminin üstünde saat camı takar gibi dikkatle yerleştirdiği jambona tereyağını sürerken hiç bir meseleyi ciddi konuşmazdı. (13/1)

“*Ağabeyim* önden yürüdü.” (95/7)

“*Kız* önüne bakıyordu.” (16/32)

4.2.2. Kelime Grubundan Oluşan Özneler

Yalnızız’da kelime grubundan oluşan özneler incelendiğinde isim tamlaması ve sıfat tamlamasından oluşan özne grubuna bolca rastlanılmaktadır.

İsim Tamlamasının Özne Olması:

İncelediğimiz romanda isim tamlaması olan özne grubunun genellikle başta kullanıldığı görülmüştür.

- “İbrahim Bey’in kızı menenjit olduydu böyle.” (34/15)
- “Nefesini her bırakışında göz kapakları düşüyor.” (362/20)
- “Çünkü Mefharet’in gözleri hep menfiyi görür.” (58/22)
- “Ellerinin üstü de en iyi kremlerin yardımına rağmen, her şeyi söylüyordu.” (276/13)
- “Göz kapakları çırpındı.” (49/5)
- “Feriha’nın o oynak gözleri iki de bir bize takılıyordu.” (235/14)
- “Hasibe’nin yukarı kalkın siyah kalın kaşları altında evvelâ bir hayret anı geçiren gözleri sola doğru kaydı.” (72/7)
- “İşte şimdi dudaklarında ölümün serinliği vardı.” (359/9)
- “Uzakta, Simeranya’nın rüyada gördüm iskelesi belirdi.” (26/25)
- “Çocuğun yüzü solgundu” (31/22)
- “Boynunun etleri de kabarıyordu.” (83/30)
- “Buluşma anının en büyük ümitler ve korkularla dolu heyecanı onun yüzünden benim üstüme bir aşk rahmeti gibi boşalmalıdır.” (47/16)
- “Yorganın ucu yere degecek kadar sarkmıştı.” (353/8)
- “Biraz ilerde elbise dolabının kapağı ardına kadar açıktı.” (353/11)
- “Harpte bir Fransız subayının karısı, evde, kocasının, cephede nasıl vurulduğunu sahnenin birçok teferruatıyla birlikte görmüş.” (341/16)
- “Hollanda İlim akademisi bu hadiselerle ait müşahedeleri ve anekdotları toplamak için bir anket açtı.” (318/9)

Sıfat Tamlamasının Özne Olması:

- “Herhalde sarı ve kendiliğinden kıvrılmış parlak saçları, geniş bir alını, açık yeşil ,gri veya mavi gözleri vardı.” (94/15)
- “Her canının içinde temiz bir dünya vardır.” (21/19)
- “Dalgın gözleri biraz ileride mavi bir parıltının sallanışına takılmıştı.” (99/3)
- “Oğlunun sesini hemen tanıyan kadın, kıpkırmızı kesilen yüzünde akları daha fazla beliren fırlak gözlerinin dehşetini kısa bir bakışla defteri yazıhanenin gözüne koyan Besim’in üstüne boşalttıktan sonra kapıya doğru koştu.” (55/2)
- “Alt katta, küçük ve boş bir odada geniş bir koltuk vardı.” (52/8)
- “İşte oralarda iki görünmez çukur var.” (235/26)
- “Burada bina yerine, hava meydanı gibi geniş bir saha vardı.” (44/5)

“Kırmızılığı azalan yüzünde huzursuz bir sükunet vardı.” (58/5)

“Yerde cildinden fırlamış, sahifeleri açık bir telefon rehberi vardı.” (356/9)

“İlk şüphesinin boşa çıkmasından utanan Mefharet, ikincisinin üstüne yürümekten çekiniyordu.” (71/11)

“Simeranya kulesindeki ışığı bekleyen Besim, dalgın olduğu için yanlış anladı.” (28/1)

“Meral’in oda kapısına koşan Ferhat, yemek odasına yürümek ister gibi bir hareket yapan Emine’ye bağırdı.” (332/24)

“Bir yudumda içtiği şarap, onda yeni arzular uyandırıyor.” (296/36)

“Kaşları kalkan ve açık mavi gözlerinde masum görünmeye çalışan bir yaramaz çocuğun sabit bakışları parlayan Besim sordu.” (134/20)

“Bu kitap benim içinde yaşadığım obsesyonun mevzuunu da değiştirebilir.” (110/29)

“Allah’tan beni utandırmamasının içimden niyaz ederken büyük ışık birdenbire söndü”. (27/12)

“Altın bebek doğacak.” (31/12)

“İki kardeş hayretle birbirlerine baktılar.” (101/18)

“Ayağa kalkan ve gözlerini kapıdan kurtarıp aynalardaki titrek ve karanlık aksine çeviren Samim, beklemenin arttırdığı zaafı yere dökmek istiyormuş gibi, vücudunu silkeleyerek doğruluyor ve ruhunu bu şekil sertliği içinde yukarı dikeyiyor.” (137/14)

“Fakat bir ümit anı içinde susan kadın, ihtiyar doktorun şaşkınlığını görünce, elindeki küçük çantaya gözlerini dikerek bağırdı.” (56/19)

“Yüzü kızarmaya başlayan Mefharet bütün vücuduyla kızına dönerek sordu.” (130/27)

“Dişlerinin arasından ısıklı bir ses çıktı.” (303/9)

“Bu serkeşlik senin felaketini hazırlıyor.” (25/9)

“İçinde nereden geldiğini anlamadığı bir huzursuzluk başlamıştı birden bire.” (247/53)

“Ferhad’a karşı biraz evvel duyduğu öfke azalmıştı.” (295/27)

“Demek yaşıyor bu ahlâk değerleri.” (250/26)

Ünvan Grubunun Özne Olması:

“Necile Hanım söyledi bana geçenlerde telefonda.” (358/30)

“Şöför sağ kalıyor, *Hamdi Bey* ölüyor.” (339/28)

“*Samim Bey* orada mı?” (241/20)

“Fakat *Alâaddin Bey* dikkatimi kontrol etmek için hikayelerinin tesirlerini arayan sualler soruyordu.” (50/17)

“*Nail Bey*, gazeteye büyük bir gayretle kaydırmak istediği gözlerini Ferhad’ın enerji püsküren bakışlarından koparamadı.” (227/27)

“Bütün bunları görürmüş pencereden *Hanife Hanım*.” (344/30)

“Evet, *Şevket Bey* bile geçen gün telefonda öyle bir “of” çekti ki!” (249/7)

“Direksiyonda şoför, yanında da *Alaaddin Bey* vardı.” (345/14)

“*Nail Bey* münakaşayı kesmeye hazırlanmak için yere attığı gazeteyi alarak Ferhad’a sordu.” (227/9)

İsim- Fiil Grubunun Özne Olması:

“Böyle bir bahiste klâsik insan bilgilerinin donmuş alçısını kırmak zordu.” (339/2)

“Yoksa bahtiyar zatın aç veya tok, işçi veya burjuva, komünist veya faşist olması benim gözümde tamamıyla farksızdı.” (92/23)

“Aramızdaki eski his meselelerini deşmek ve beni arada bir düşündüren bazı meçhuller için, ayrıca bana karşı hiç hesabı ve gizlisi kalmamış olmak lâzım, gelen *Necile*’den aydınlık istemek öteden beri düşündüğüm bir şeydi.” (271/2)

“Onu müdafaasız bırakacak ve itiraftan yahut hakkında verilecek hükme razı olmaktan başka çaresi kalmayacak bir hale getirmek lazımdı.” (267/18)

“Eski mefhumlarımız içinde bu şuur üstü hallerimize en uygun ismi bulmak zordur.” (350/4)

“*Hayalen* babasının kadavrası üstüne basmaya razı olması lazım.” (321/15)

“Böyle bir bahiste, klâsik insan bilgilerinin donmuş alçısını kırmak zordu.” (339/2)

“Yukarıdan bir haykırış geliyordu.” (55/2)

“*Gidip koltuğa oturması* bu fırsatı sezmediğini gösteriyordu.” (68/26)

Sıfat Fiil Grubunun Özne Olması:

İncelenen örneklerdeki özneler gerçek özne değil sözde özne görevinde kullanılmıştır.

“Sırrı daha pahalıya satmak istediği anlaşıyordu.” (274/30)

“Hasibe ile aralarının çok iyi olduğu bundan da belli.” (68/32)

“Çocuk zekâsının programlardaki sun’i tasniflere ve bölümlere zıt bir gelişme seyri takip ettiği bilindikten sonra, *bugünkü okulların birer zekâ mezbahası oldukları anlaşılmıştır.*”(37/21)

“Bahçe kapısı da yarı aralık bırakıldığı için, *Renginaz’ın bu dolaptan acele bir manto alıp giyerek dışarı fırladığı* anlaşıyordu.” (353/17)

“Dört asır süren bu devreden sonra, *insan zekâsının İskenderiye okulunda tabiaten yeni Eflatuncu bu mistik düşünceye tekrar döndüğü* görülür.” (155/2)

Bağlaç Grubunun Özne Olması:

“Yerde kırmızı bir ceket, siyah bir eteklik ve yüzüstü dönmüş bir terlik vardı.” (353/12)

“Komşular, bekçi ve polis gelirdi.” (321/5)

“Samim ve Besim de büyük bir hayret içinde ,evvelâ birbirlerine, sonra kıza baktılar.” (131/1)

“Besim ve Selmin bahçeye indiler.” (58/12)

“Ağabeyim ve yenge aylardan bahsediyorlar.” (283/12)

“Uzakta tren düdüğü ve çan sesleri vardı.” (353/8)

“Simeranya ve önsözü daha olgun bir kader gününü ve onun eşref saatini bekleyecekti.” (264/18)

“Feriha ve o, ikisi de sevinç içinde.” (293/17)

“Mücadele ahlakımız ve silahlarımız aynı.” (109/1)

“Şükran ve Nebile de öyle.” (111/12)

“Dolgun ve gevşek yanakları sarkıyordu.” (18/8)

“Havada bir uçak pervanesinin *uzaklardan gelen sesi gibi devamlı ve monoton bir uğultu* vardı.” (67/1)

“Odasına götürüp onu yatağına yatırmak ve sıcak su hazırlanıncaya kadar sinirlerini yatıştırmak için *ağabeyim ve ben* epey zahmet çektik.” (87/5)

“Pasiflik ve aktiflik birer cepheleriyle aynı şeydirler.” (152/24)

4.2.3. Şahıs Eklerinden Özne

Türkçe’de bazı cümlelerde özne belirtilmediği halde, yükleme getirilen şahıs eklerinden özneyi bulabiliriz. Yüklemin şahsı kaçınıcı şahıssa özne, o şahsı bildiren zamirdir.

“Çare yok, büfede ne varsa ona razı olacaktık” (92/22)

“Dikkat ediniz.” (27/8)

“Sırların oradan sızmasına çok dikkat ederler.” (235/28)

“Yakınlarda uzun fasılalarla damlayan bir su şırıltısından başka bir şey duymuyordu.” (353/22)

“Belki komşuya gittiler.” (353/36)

“Böyle bir ananın yüreğine indirecek şeyler yapıyorsun.” (77/36)

“En çok düşündüğümüz kelimeyi en az kullanmaya bizi mecbur eden gururumuzu aldatmak için, sevmek fiiline sözden başka ifade şekilleri ararız.” (44/23)

“Bir de size dün geceki ricam tekrar etmek isterim.” (241/30)

“İnsan için bu şartların daha nadir, çünkü daha karışık olduğunu kabul etmez misiniz?” (97/7)

“Açlığın ve adamlığından başka bir şey bilmiyoruz.” (68/28)

“Apartmanın merdivenlerini çıkarken kalbi o kadar çarpıyordu ki, durdu ve arkasını duvara dayadı.” (247/9)

“Gidip haber verecek” (92/6)

“Ya benim yanıma gelir, yahut gider, en münasebetsiz herifle yaşar.” (277/24)

“Ben bu noktada da bir yalan söylemeye razı olmadığım için susmaya devam ettim.” (281/32)

“Kaç sene sabrettim, kaç sene bekledim.” (77/6)

“Anlatmışım sana biraz.” (349/21)

“Benden bir fenalık gördün mü hiç?” (21/11)

“Kendi kendimden ,nefretim çerçevelediği ve çirkinleştirdiği dünyada yalnızım.” (329/32)

4.3. TÜMLEÇ

Yüklemin bildirdiği işi, hareketi, yer, yön, zaman, azlık-çokluk, sebep gibi çeşitli yönlerden tamamlayan kelime veya kelime gruplarıdır. Yüklem ve özne cümlenin temel öğeleridir, tümleç ise cümleye ayrıntı katar. Olmadığı takdirde cümlenin cümle olma özelliği ortadan kalkmaz, fakat anlamı tam olarak verebilmek için tmlecin varlığına ihtiyaç vardır.

Yalnızız'da tümleç türleri nesne (düz tümleç), dolaylı tümleç, belirteç tümleci başlıklarıyla incelenmiştir.

4.3.1. NESNE

Öznenin yaptığı işten, hareketten doğrudan etkilenen kelime veya kelime grubudur. Cümlede nesneler ekli ve eksiz olmak üzere iki şekilde bulunur.

4.3.1.1. YAPILARINA GÖRE NESNE TÜRLERİ

Nesneler cümlede yalın ya da belirtme durumunda bulunurlar ve belirtili nesne ile belirtisiz nesne adını alırlar.

4.3.1.1.1. Belirtili Nesne

Yüklemi doğrudan etkileyen, belirtme eki alan nesnelerdir. Yalnızız'da pek çok rneği vardır.

“Meral'i benden ayırmak isteyen Ferhat, *Selmin*'i bu evin içinde bana karşı bir vasıta haline getirmiştir.” (108/29)

“Samim başını biraz uzatmış, *Aydın*'i süzüyordu.” (33/7)

“*Kendimi* de atarım kuyuya.” (41/9)

“şimdi Mefharet *onu* arıyordu.” (81/32)

“*Sizi* ağırır ve aydınlatırlar.” (52/15)

- “Annemi hazmetmiştir o.” (293/36)
- “Birdenbire *Besim*’i özledim.” (23/9)
- “Annemin Ferhad’a hakaretinden beş gün sonra *Haydar*’ı tanıdım.” (101/13)
- “Samim daha fazla titrememek için *dişlerini* sıkıyor ve *Hasibe*’yi bekliyordu.” (344/12)
- “Ne kadar korkuttu *beni*.” (66/18)
- “*Kendini* tuttu” (76/10)
- “Resmi ağabeyime uzattım.” (94/18)
- “Selmin bizden *fikirlerini* gizler.” (54/17)
- “Resmini arıyorum işte.” (94/10)
- “Hemen *ışığı* yaktı.” (78/24)
- “*Başını* uzattı.” (353/7)
- “*Keyfimi* bozmuyorum.” (16/25)
- “Bereket ki ablam *teşhisi* sezmedi.” (59/37)
- “Karanlıkta *elini* uzattı.” (314/16)
- “*Muammayı* öyle aydınlatabiliriz.” (29/1)
- “Necile *topuzu* çekti ve *kanadı* araladı.” (311/26)
- “Renginaz yana doğru *kendisini* salıverdi ve *gözlerini* kapadı.” (316/13)
- “Yalnız bana pişireceksin *kahveyi*.” (306/19)
- “Necile onun bardağı tutan elini ağzına doğru itti, epey uğraştıktan sonra *ilacı* zorla ona içirdi.” (313/8)
- “Dün sabah *rüyayı* devam ettirdim.” (26/5)
- “Selmin *çiçeği* burnuna götürdü.” (59/9)
- “*Elini* yanağına götürdü.” (77/19)
- “Yüzüme vuran ışık çok keskin olduğu halde *gözlerimi* rahatsız etmiyordu.” (27/11)
- “Hemen *elektriği* yaktı Necile.” (309/14)
- “*Gözlerimi* kapadım.” (51/28)
- “İcap etmedikçe ben *seni* uyandırmam.” (361/22)
- “Islık sesi birdenbire o kadar yakınına geldi ve şiddetlendi ki Necile *kulaklarını* tıkadı. (312/20)
- “Hasibe taşlığın ışığını yakmış, dolaba *tabakları* yerleştiriyordu. (72/3)
- “Mefharet bu sefer *kapıyı* yumrukladı ve bağırdı.” (80/16)

- “Mühürlü bal mumu ile *felâketleri* davet eder. (58/25)
- “Hizmetçi korkmuş gibi ürperdi ve *başını* yukarı kaldırdı.” (72/11)
- “Kadın *gözlerini* yumdu ve mırıldandı.” (58/10)
- “Yutkundu ve *kendini* toplamaya çalıştı.” (59/26)
- “Sonra *elini* tekrar ağzına götürdü ve esnemeye başladı.” (59/27)
- “*Meselenizi* bilirler ve *sizi* aydınlatırlar.” (52/4)
- “*Kılavuzumu* açtım.” (51/29)
- “Hasibe *onu* doyurmuş ve ölümden kurtarmıştı.” (67/19)
- “*Gözlerini* açtı ve *başını* yukarı aldı.” (363/9)
- “Samim *başını* öne eğdi ve doktor sustu.” (358/27)

4.3.1.1.2. Belirtisiz Nesne:

Hal eki almamış, yalın haldeki nesnelerdir. Yalnızız’da belirtili nesneye göre oldukça az sayıda kullanılmıştır.

- “Ben ona *anahtar* uydururum.” (21/3)
- “Tarla başındaki dükkana *müşteri* buldum, satacağım.” (83/26)
- “Onun *çığlıkları* üzerine koşup geldiğim için henüz *kahvaltı* etmemiştim.” (87/4)
- “Kapının aralığında duran Hasibe’ den *su* istedi.” (344/4)
- “Doktor bir *morfin* yaptı, hemen rahatlardım.” (56/7)
- “Gidip *haber* verecek.” (92/6)
- “Beraber *çay* içelim.” (276/23)
- “Bazıları *okuma* bilmezler.” (35/25)
- “Bu kuyudan avuçla *su* alamazsın.” (23/30)
- “Canı *kahve* istiyor.” (304/3)
- “Fakat Allah’ım nasıl bu yaşımda ben, bir mahpus gibi Ferhad’ın emrinde yaşarım ve dört duvar arasında *koca* beklerim.” (296/15)
- “Yıldırım sevgiler müstesna normal seyrini takip eden aşklarda kalp, içinden daha dorusu serkeş ikinciden gelen isyanları bastırmak için *gayret* sarf eder.” (160/8)
- “Rahat *nefes* alamıyor.” (304/6)

“Bütün hayatında Necile’den başka hiç kimse ile konuşmadığı bu bahiste ilk defa söz söyleyecekti.” (238/30)

“Fakat hiç, hayatımda hiç elime *silah* almadım.” (293/7)

“Ve bir *sigara* yaktı. (201/1)”

“Fakat herifle benim aramda, benimle Selmin arasında *entrikalar* çeviriyorsun.” (230/11)

4.3.1.2. KELİME GRUBUNDAN OLUŞAN NESNELER

Yalnızız’da nesne görevindeki kelime grupları, isim tamlaması, sıfat tamlaması, ünvan grubu, sıfat fiil grubu, bağlama grubu olarak tespit edilmiştir.

Sıfat Tamlamasının Nesne Olması:

“Necile’nin heyecan arayan ruhunda *böyle bir itirafın koparabileceği fırtınaları* tasavvur ettim.” (279/1)

“Kadın, ağır vücudunu aşağıdakilere duyurmadan sessizce bu merdivenden indirmenin imkansız olduğunu düşünürken, *yaklaşan bir düdük sesi* duydu.” (69/35)

“Ağabeyim *bu cümleyi* ablama birkaç kere alçak sesle söyledi.” (88/24)

“Dişlerini kilitleyerek *iki yumruğunu* havada salladı.” (19/5)

“*Bir zil sesi* duydu ve kalktı.” (358/4)

“*Keskin hicivler* yazdı.” (122/6)

“Bir gün, Necip Bey Korusu’nun tepesinde, birbirlerinin ellerini olanca kuvvetiyle sıkarak *uzakta bir gramofonun çaldığı bu havayı* dinlemiş ve beraber sevmişlerdi.” (211/23)

“Dün gece *bu nüansı* niçin kaçırmıştım?” (49/8)

“*Saklamaya çalıştığı şeyi* ilân etmiş oluyordu.” (276/9)

“İradesini Renginaz’ın meşum tesirlerinden korumak için onun yüzüne hiç bakmadan *iki tablet* yuttu.” (312/34)

“Selmin’inkinden daha koyu yeşil, fırlak, az kirpikli ve gölgesiz gözlerinde, hiçbir istikâmet beğenmeyen huzursuz bakışlarla *derin bir nefes* aldı.” (18/8)

“Ömründe ikinci defa *koltukta oturan bir ölü* görüyordu.” (357/14)

“Ağabeyim yalnız *bir çay* içti ve *ilk sigarasını* tellendirdi.” (93/11)

- “Bana *şekerli bir kahve* pişir.” (273/1)
- “Hasibe *iki eliyle zor kaldırdığı paketi* aralığa taşıdı.” (70/37)
- “Ağabeyim de ona ve bana *ne güzel sözler* söyledi.” (66/20)
- “*Bu defterdeki ilk hatıralarımı* okudum.” (50/26)
- “Şimdi gözlerinin önüne *bulutsuz, masmavi, sakın bir gökyüzü* getir.” (88/34)
- “Haydi, haydi, ben *öyle çirkin şakaları* sevmem.” (130/23)
- “Selmin *büyük dayısını* hareketsiz dinledi.” (222/35)
- “Besim artık ciddiyetten yorulmuş gibi silkinerek *birinci kısa ve gevrek kahkahasını* attı.” (239/34)
- “İnanmış görünmek için *önceden verilmiş kararımı* tatbik ettim.” (268/10)
- “Feriha onu iyi dinlemiyor, küçük hareketli gözleriyle salona girip çıkan ve yüksek sesle şakalaşan Amerikalıların bakışlarında *kendisine karşı hususi bir dikkat* arıyordu.” (183/34)
- “Bileğini kurtarmağa var kuvvetiyle çabalayan Selmin, *bir çığlık* kopardı. (85/2)
- “Bu iki zıt hamle insanda *iki benlik* yaratmıştır.” (154/4)
- “Ben de böyle *bir iki vak’a* görmüşümdür.” (57/35)
- “Nail Bey *gazeteye büyük bir gayretle kaydırmak istediği gözlerini* Ferhad’ın enerji püsküren bakışlarından koparamadı.” (227/27)
- “Fakat Alâaddin Bey dikkatimi kontrol etmek için *hikâyelerinin tesirlerini arayan sualler* soruyordu.” (50/17)
- “Nail Bey girmek zorunda kalacağı münakaşanın isteksizliği içinde *kestirme bir cevap* aradı.” (226/25)
- “Tabî, *acayip rüyalar* da görüyorsun.” (16/21)
- “Hisleri birdenbire karıştı ve *müthiş bir sıkıntı* duydu.” (324/16)
- “Hayretimi gördün ve çeneme *küçük bir tokat* vurdun.” (360/8)
- “Ben onun münzevi kalbine uzaklardan seslenmek için, kulaklarının içine *en güzel hislerimi* fısıldıyorum.” (22/19)
- “Kızı *şu saatte onun buraya gelişinin sebebini anlamak isteyen küçük düşürücü bakışlar* yağıdırıyordu.” (81/35)
- “*İki ihtimal* görüyorum.” (240/19)
- “Besim yine *küçük bir kahkaha* salıverdi.” (129/29)

İsim Tamlamasının Nesne Olması:

“Samim kardeşinin dünyadaki yeni fikir istikâmetlerinden uzak yaşadığı için, klâsik şöhretlere daha fazla inanacağımı düşünerek *Bergson’un meşhur misalini* tekrarladı. (341/13)

“Vücudu benim görüş sahama dahil mekânın içinde bütünleşince, hadisenin içindeki azametini ona sezdirip gururunu azdırmamak için, *ruhumun kepenklerini* indiririm: Önüme bakarım.” (47/10)

“Beş on kuruş kazanmak için *ayak işi* yapıyor böyle.” (72/27)

“*Besim’in fikirlerini* bilirdi.” (14/16)

“Mefharet adamın bahçede *ayak seslerini* duydu.” (70/36)

“Ben de *intiharın tarzını* anlamıyorum.” (343/27)

“Sonra bir adım geri çekilerek Meral’e *yatak odasının kapısını* gösterdi.” (303/11)

“Necile ondan makul bir cevap almak ümidiyle *sesinin en tatlı tonunu* aradı.” (312/9)

“Sen onun *kahkaha devirlerini* hatırlamazsın.” (58/20)

“Samim *sigara tabakasını* Selmin’e uzattı.” (120/12)

“*Otomobilin yeşilini* beğenmediniz.” (48/25)

“Eğer peşinden bir küfür sağanağı gelseydi, yalnız *Ferhad’ın öfkesini* ifade ederdi.” (325/13)

“Onun *fikirlerini* de kolayca kabul ederim.” (101/34)

“Uyumasına uyuyor da *erken uyanmanın çaresini* bulamıyor.” (76/4)

“Ben aşağıda durursam *memurun işini* bozarım.” (95/25)

“*Selmin’in maksadını ve plânını* arıyordum.” (108/17)

“*Bu temizlik hasretinin sırrını* şimdi bir yazıhanenin gözünde bulabiliriz.” (21/22)

“Bir insanın doğduğu aya göre kaderinin üzerinde yıldızların tesirini belirten oriskop tablolarında *Meral’in karakterini* aradık.” (158/11)

“*Bahtiyar zatın adını* sorma.” (20/9)

“Simeranya” ve önsözü *daha olgun bir kader gününü ve onun eşref saatini* bekleyecekti.” (264/18)

“*Şu kapının topuzunu* kim bilir kaç bin defa tuttum ve çevirdim.” (296/5)

“*Vicdan azabı* çekiyor.” (29/26)

“Benim burnum *büyük felâketlerin kokusunu* alır.” (26/2)

“Tuvalet masasına doğru gitti, gözünde *Seditol tüpünü* aradı.” (78/8)

“Mefharet benim yerimi aldı.” (23/16)

“Ben yalan arayan zekânın gözlere verdiği ağır hareketi bilirim.” (107/25)

“Biraz sonra onun gürültüsü basamakların çitirtisini bastırabilirdi.” (70/1)

Ünvan Grubunun Nesne Olması:

Yaptığımız incelemede örneğine fazla rastlanmamıştır.

“Besim Bey’i uyandır çabuk.” (360/34)

“Yatırmak lâzım Necile Hanım’ı.” (358/33)

“Bana Besim Bey’i çağır.” (222/25)

“Kızın anası Nail Bey’i gösterir, cemiyet de bunu böyle kayıt ve kabul etmiştir.” (239/2)

“Necile Hasibe’nin sesini tanıdı ve ondan Samim Bey’i çağırmasını istedi.” (317/15)

“Öyle ki, Renginaz Abla’yı yirmi seneden beri hiç görmemiş ve kendisinde daha dün akşam ayrılmış gibiydim.” (271/21)

İsim Fiil Grubunun Nesne Olması:

“Gönlünü almak istedim, dinlemedi beni, çok kızdı.” (192/13)

“Besim’i hemen görmek istiyordu.” (222/20)

“Meselâ dün, o masadaki yerlerimizi değiştirmemizi istedi.” (45/2)

“Odasına kaçmayı düşünüyordu.” (79/25)

“Çünük ben Ferhad’ı görmek istemiyorum.” (243/6)

“Dünden beri bu notları toplayıp “Simeranya” adında bir kitap çıkartmayı düşünüyorum.” (109/36)

“İntikam almak istiyor.” (108/30)

“Cevap çıkmadığını görünce kendi cazibesinin, hiçbir erkek için istisna tanımayan dayanılmaz nüfuzunu benim üzerimde alenen denemek istedi.” (23/25)

“Her şeyden evvel Meral’in sesini duymak istiyordu.” (316/28)

“Mefharet Aydın’ı yoklamak için odadan çıkmak istiyor.” (38/10)

“Sen her zaman kendinde anlaşılmaz bir şey olmasını istersin.” (276/31)

“Bir de size dün geceki ricamı tekrar etmek isterim.” (241/30)

“Kendisini bu kutuplardan uzaklaştırmak için, bugün *Meral*’i gördüğü *ondan ayrıldığı ana kadar onun, hatırdaki bütün sözlerini daha sakın bir dikkatin ışığında geçirmek* istedi.” (198/29)

“Şimdilik *en mühim noktayı unutmadan söylemek* isterim.” (350/8)

Aşıklara haber vermek isterim.” (49/16)

“Vaktim olsaydı *bütün kitabı tercüme etmek* isterdim.” (335/1)

“Hemen zile bastı ve biraz sonra gelen beslemeye *telefonu getirip prize takmasını* emretti.” (199/25)

“Aç adam hakkında ilk şüphesinin boş çıktığını gören Mefharet hemen *geri dönmeyi* düşündü.” (71/4)

“Odasına gidip *kendi sigarasını almayı* düşündü.” (82/21)

“Seninle *ciddi konuşmak* istiyorum.” (13/20)

“Mefharet de *bir sigara içmek* istiyordu.” (82/6)

“*Hasibe’nin yerden lengeri alıp odadan çıkmasını, kapıyı kapamasını ve ayak seslerinin uzaklaşmasını* bekledi.” (88/4)

“Annesini ve beni *zayıf düşürmek* istiyor.” (108/19)

“Doktor onun gözlerinde ışığın tesirlerini anlamak için *arka üstü dönmesini* istedi.” (57/17)

“Eve *telefon etmeyi* düşündüm.” (51/17)

“Meral gittikçe yorulan bir isyanla *kapıyı yumruklamak* istiyor.” (321/23)

“Öteki arkadaş ki adı Fahreddin’dir, *dikine doğru söylemeyi* severdi.” (122/14)

Sıfat Fiil Grubunun Nesne Olması:

“Bu gizliliklerin, ileride *samimi taraf lehine bir ayrılık hazırladıklarını*, çünkü onun mahrum olduğu bir huzur ve emniyeti kaybetmekten pervası olmadığını, fakat aldatan tarafın emin olduğu bir sevginin bütün hazlarından ve gururundan mahrum kalmak işkencesine uğrayacağını anlattım.” (206/17)

“Mefharet söze *nasıl başlayacağını* hala bilmiyordu.” (81/20)

“Meral’in annesi, telefonda, *kapıların kendi kendine açıldığını, camlara vurulduğunu, havada eller dolaştığını* anlatıyordu.” (337/19)

“Sana *heyecan vermenin zor olduğunu* biliyorum.” (277/16)

“İsyân etmek isteyip de cesaret bulamadığı zaman yüzünün *bu hali aldığını* Ferhat iyi bilirdi.” (287/22)

“*Yahudi zenginimizin gençliğinde işsiz kaldığını* anlatmıştı.” (36/1)

“*Bizim Selmin’in mektep arkadaşları olduğunu* söyledim.” (234/24)

“*Aşktan başka hedef arayan bir aşkın kendi kendine ihanet ettiğini* ona anlatamıyorum.” (44/11)

“Islak gözleriyle bunu gören annesi *onun da bir ağlama krizinden kurtulmaya çalıştığını* fark etmiyordu.” (82/33)

“Babasının hasta oldu bir günde *sinemadan geldiğini* itiraf edemez.” (246/4)

“Şinasi geçen gün öz kızıyla *altı sene münasebette bulunup iki de çocuk yapan esrarkeş bir babanın dâvasını aldığını* söylüyordu.” (29/6)

“*Bizim seni ne kadar sevdiğimizi* bilirsin.” (90/13)

“Ben *bu eve ve hepimizin başına bir felâketin babamın ölümünden daha büyük bir felâketin, yaklaştığını* seziyorum.” (253/13)

“*Kimden şüphe ettiğini* anlıyorum.” (20/18)

“*Ne kadar rahat yaşadığını* görüyorsun.” (21/10)

“Besim onun Simeranya hayalinde *bu tarafın henüz eksik veya tahmine muhtaç olduğunu* düşünüyordu.” (61/6)

“O anda *Meral’in nerede, kiminle ve ne halde olduğunu* düşündüm.” (278/35)

“Harpte bir Fransız subayının karısı, evde, *kocasının cephede nasıl vurulduğunu*, sahnenin bir çok teferruatıyla birlikte görmüş.” (341/16)

“*Aklımın ermediğini* anlıyorum.” (100/31)

“Elini saçlarına götürürken, *şapkasının başında olduğunu* ilk defa hatırladı.” (360/21)

“*Benim olmak istediğini* gizlemiyordun. (360/5)

“*Her şeyin evvelden hazırlandığını* anlıyordum.” (360/11)

“O daha yaylı kapıdan içeriye girerken, Samim *büyük bir ruh yükü taşıdığını* fark etmişti.” (191/20)

“Amerika’da, doğduğu günün yıl dönümünde şerefine verilen ziyafette, bu milyonerimizin, kendisine çekilen tebrik telgraflarını katibine okuturken, davetlilere, *okuma bilmediğini* itiraf etmiş.” (35/30)

“Yalancılıktan mazeret aramağa gelince *bunamanın hafızadan başladığını* herkes unuttur.” (263/19)

“Besim Aydın’ın *baş ağrılarına Selmin’in neler borçlu olduğunu* görüyordu.” (68/17)

“Biraz evvelki itiraf arzusunun ihtiyariliğini ortadan kaldıracağı için *ahlâk değerini sifıra indiren bir itiraf zorunda olduğumu* anlıyordum.” (279/33)

“Bu tereddüdün içindeki itiraf payının bana verdiği cesaretle, ona *geçirdiği bütün buhranların iki Meral arasındaki çarpışmalardan doğduğunu* anlattım.” (159/12)

“Aşk münasebetlerinde *randevuya geç gelmenin ve erken ayrılmanın çok defa tehlikeli safhaların başlangıcı olduğunu* bilirdi.” (197/1)

“Sekiz ay evvel kız ona *yeşili sevdiğini* söylemiş.” (29/30)

“Meral bir sigara yakmak istedi, fakat *çakmağında benzin olmadığını* düşündü.” (322/7)

Bağlama Grubunun Nesne Olması:

“Sonra bana *şarap ve elma* getirdi.” (360/10)

“*Başını bir yere dayamak ve hülyalara dalmak* istedi.” (265/1)

“*Sevgisini adamına göre derecelendirmesini ve ölçmesini* beş yaşında öğrenmiştir.” (109/28)

“Yataktan indi, *terliklerini ve kimonosunu* giydi.” (78/1)

“*Kılı kırk yanan analizlerin bile bunların hatıralarını elde etmek yerine hayallerini yaratmak ve tarihlerini romanlaştırmaktan başka bir şey yapamayacağını* bilirdi.” (98/28)

“Portmantoda ağabeyisinin *şapkasını ve pardesüsünü* görünce, *biraz evvel gelenin o olduğunu ve odasına gittiğini* anladı.” (297/33)

“Samim’in bir işareti üzerine, omuzlarından iki el bastırmış gibi sandalyeye çökerek oturdu, mücadeleye takati olmayanların peşin teslim oluş hali içinde *omuzlarını ve kollarını* aşağıya bıraktı.” (99/26)

4.3.2. DOLAYLI TÜMLEÇ

İsmin (-e, -de, -den) hal eklerini alarak yüklemin yöneldiği, bulunduğu, çıktığı yeri bildiren öğelerdir.

4.3.2.1. YAPILARINA GÖRE DOLAYLI TÜMLEÇ TÜRLERİ

Yapı ve anlam yönünden üç görünüme sahip dolaylı tmlecin üç türüne de Yalnızız’da rastlamak mümkündür.

4.3.2.1.1. Yönelme Tümleçleri

Bu tümleçler eylemin yapılma yönünü belirtir ve (-e) hal ekini alır. Yönelme tümleçleri Yalnızız’da bulunma ve çıkma tümleçlerine göre çok daha fazla kullanılmıştır.

“İki tarafı ağaçlıklı bir *dereye* girdik.” (26/12)

“Hizmetçi *nne* baktı.” (72/19)

“*Sofaya* çıktı.” (78/13)

“Göz ucuyla *Aydın’a* bakıyordu.” (56/34)

“*Koridora* çıktı, biraz yürüdü ve seslendi.” (286/17)

“Hiçbir şey *hatırına* gelmiyor.” (81/33)

“*Pencerelere* baktılar.” (350/34)

“Bak, Selmin yine inmedi *sofraya*.” (13/21)

“İki atın biri boşlukta uzun akisler yapan, tiz, tatlı ve dinç bir sesle *kişnemeğe* başladı.” (156/33)

“Ağabeyim çekingен durduğu için memur resmi *bana* uzattı.” (94/12)

“Bir kuş gagalar gibi vuruyorlar *cama*.” (306/13)

“Ağzını birkaç defa açıp kapadı ve yediği bisküvilerin son lezzet kırıntılarını Őuuruna mal ettikten sonra *ağabeysine* döndü.” (338/7)

“Birden bire sustu ve *hıçkırmaya* başladı.” (315/23)

- “Aşka benziyordu.” (264/23)
- “Mefharet gözlerinin ucuyla *Samim*’e bakıyordu.” (32/16)
- “Ben ilk defa geliyordum *buraya*.” (360/6)
- “*Hadımköyü*’ne götürecek.” (72/26)
- “Başucundaki gece lambasını yakmak için *sola* döndü.” (314/16)
- “Gözlerini *kapıya* dikti.” (79/29)
- “Sigarasını *tablaya* bastırdı ve *ayağa* kalktı.” (355/17)
- “Ağabeyim *önüne* bakıyordu.” (95/31)
- “Ağabeyim *bileğine* baktı.” (97/12)
- “Mefharet *odaya girdi ve sandalyeye* ilişti.” (80/37)
- “Mefharet *ona* yaklaşıyordu.” (72/10)
- “Arkasını *duvara* dayadı.” (86/35)
- “*Zihnime* fenalık geliyor.” (85/31)
- “*Sahile* yaklaşıyoruz.” (89/8)
- “Anlatmıştım *sana* biraz.” (349/21)
- “Dün *Aydın*’a da böyle yapmıştı.” (88/8)
- “Birdenbire başını kaldırdı ve *yüzüme* baktı.” (273/24)
- “Sonra elini tekrar *ağzına* götürdü ve *esnemeye* başladı.” (59/27)
- “Elini *yanağına* götürdü.” (77/19)
- “Selmin çiçeği *burnuna* götürdü.” (59/9)
- “Resmi *ağabeyime* uzattım.” (94/18)
- “En küçük seslere karşı hisliliği artan kulakları *uğuldamaya* başlamıştı.” (298/3)
- “Selmin *Feriha*’ya rastlamış ve anlatmış.” (296/21)
- “Aynı ana babanın evlâdınız ama ben *anneme* çekmişim, yapamam.” (76/26)
- “Besim *ağabeyisine* baktı.” (34/17)
- “Besim *hizmetçiye* dönmüştü.” (33/10)
- “Geçen sene ağabeyim *Selmin*’le *Ada*’ya gitmedi mi?” (30/16)
- “Hemen başını *kapıya* çevirdi.” (365/11)
- “İki kardeş *alete* baktılar.” (241/16)
- “*Saate* baktım.” (275/24)
- “Besim bir daha *saatine* baktı.” (30/2)
- “Hizmetçi elinde tepsi *içeriye* giriyordu.” (170/35)

- “Samim *kıza* cevap vermedi.” (40/3)
- “Emin olunuz ki, dayı, bakınız, ben *Süheylâ*’ya hiç kızmıyorum.” (242/21)
- “Sonra ablamın bacaklarını ve dizlerini *ovmaya* başladı.” (87/20)
- “Hemen yelkenleri *suya* indiriverdin.” (292/35)
- “*Âşıklara* haber vermek isterim.” (49/16)
- “Samim sigara tabakasını *Selmin*’e uzattı.” (120/12)
- “Hasibe iki eliyle zor kaldırdığı paketi *aralığa* taşıdı.” (70/37)
- “*Ayşe*’ye söyledim.” (91/16)
- “*Kötülüğüme* hudut çizemiyor.” (259/21)
- “Necile *karyolasına* baktı.” (316/15)
- “Sonra tekrar *mutfağa* döndü.” (71/3)
- “*Kılavuzuma* baktım.” (26/28)
- “Ellerini saçlarının arasına daldıran Mefharet ‘imdat’ diye bağırarak istiyormuş gibi *pencereye* koştu, geriye döndü ve *Hasibe*’ye yürüdü.” (55/13)
- “Necile hemen, *yukarıya odasına* çıkmak istiyordu.” (309/34)
- “Selmin derhal sezdi, paketi çıkardı ve *annesine* uzattı.” (82/109)
- “Kapıdan çıkarken, Ferhat salona döndü ve bardağı *Meral*’e uzattı.” (289/1)
- “Caddeye çıkarken elini *boynuna* götürdü ve yutkundu.” (264/21)

4.3.2.1.2. Bulunma Tümleçleri

Bu tümleçler eylemin geçtiği yeri belirtir ve (-de) durum ekini alır.Yönelme tümleçlerine göre daha az kullanılmıştır.

- “Bu şekil telkini seanslarını *kitabımda* izah edeceğim.” (111/27)
- “*Orada* Hasibe yatardı.” (70/10)
- “Ah, şimdi *burada* olsa o.” 297/2)
- “Ne işi var *müdüriyette* Feriha ile” (284/3)
- “Öğle yemeğini *bende* yersin, olmaz mı?” (319/20)
- “Besim de ablasının canavarlaştığını görünce, onları takip etmek cesaretini *kendinde* bulamamıştı.” (40/10)

“*Kulede* yeşil ışıklar yandı ve kısa bir zaman içinde yelkenlimiz iskeleye yanaştı.” (44/3)

“Samim *odada* dolaşmaya başladı.” (359/11)

“Ben *hastanede* doğurdum.” (46/1)

“*Simeranya*’da şöyle bir dolaşır, hava alırsınız.” (44/2)

“Bu kırıklık nedir öyleyse *vücudunda*? (304/1)

“Yukarı katın merdivenlerini çıkarken *sahanlıkta* durdu ve bağırdı.” (353/23)

“Birdenbire *midesinde* bir bulantı duydu ve avucunu ağzına kapadı.” (59/16)

“*Tiyatroda* fenalık cezasını bulursa herkes alkışlıyor.” (250/24)

“*Köyde* senin gibi giyinen kız var mı?” (77/27)

“*Dibinde* bir iki damla kalmıştı.” (322/10)

“Ferhat arkasından koştu ve onu *odasında* yakaladı.” (229/18)

“*Aşağıda* beyannameleri var.” (91/8)

“*Yolda* bir şeyler hazırlamıştı.” (191/16)

“*Yerde* çiçekler görünüyor.” (24/14)

“*Yanya*’da annem ablamı bir gün boğuyordu.” (40/21)

“Yarın Ferhat’la müdüriyete giderken, *sokakta* birden bire ondan ayrılıp kaçabilirsin.” (322/3)

“Kalbin bütün meseleleri yalnız *kalpte* halledilir.” (49/16)

“İşte *Simeranya*’da tedavinin hareket noktası budur.” (64/10)

“*Telefonda* Meral soruyordu.” (241/19)

“Meral’in annesi, *telefonda*, kapıların kendi kendine açıldığını, camlara vurulduğunu, havada eller dolaştığını anlatıyordu.³ (337/19)

“Dişlerini kilitleyerek iki yumruğunu *havada* salladı.” (19/5)

“İnsan çeker, Meral Hanım, ben gencim ama öyle görüyorum *etrafımda* hep.” (252/32)

“*İçimde*, kaderin uğultuları başlamıştı.” (50/1)

“Bu iki zıt hamle *insanda* iki benlik yaratmıştır.” (154/4)

4.3.2.1.3. Çıkma Tümleçleri

Ayrılma tümleci de denilen bu tümleçler eylemin çıkış noktası ve başlangıcını belirtir. (-den) durum ekini alır. Bu tümleç türüne de fazla rastlanmamıştır.

- “Hasibe titreyen elleriyle ablamın ayaklarını kurularken, ağabeyim, bize arkasını dönmüş, *pencereden* bahçeyi seyrediyordu.” (87/9)
- “Muhakkak ki onlar da *bizden* bahsediyorlardı.” (235/15)
- “Selmin *odadan* çıkmaya hazırlanıyordu.” (58/6)
- “Kan *beyninden* çekildi.” (43/3)
- “O çehre, vücut ve ahlak viranesini *yakından* seyret.” (189/31)
- “Ve iğreniyorum *benden* şu dakikada.” (250/32)
- “Tamamiyle kendi kendisi, yani sosyal olamadığı için yalnızdır, *köleliğinden* iğrenir.” (349/3)
- “*Renginaz’dan* bulaşıyor ona.” (304/23)
- “Selmin elini *ağızından* çekti.” (59/26)
- “Başını *yorgandan* biraz çıkardı ve hemen yine içeriye soktu.” (314/37)
- “Selmin *yerinden* kalktı ve Samim’e yaklaştı.2 (60/18)
- “Mefharet onu *bileğinden* yakaladı.” (84/25)
- “*Senden* şüphe etmiyorum.” (15/27)
- “*Elinden* sigara düşmüştü.” (86/23)
- “*Benden* bir fenalık gördün mü hiç?” (21/11)
- “*Karyoladan* pijamasını alamamıştı.” (81/17)
- “Hasibe onu doyurmuş, *ölümden* kurtarmıştı.” (67/19)
- “Tavan lambasını yakmak için, elini başucundaki puvara uzatınca yine başka bir el onu *bileğinden* yakaladı.” (314/21)
- “Necile *yataktan* indi, terliklerini giydi ve gerindi.” (304/20)
- “Çünkü *Hasibe’dan* biraz evvel müjdesini aldım.” (240/36)
- “Gözlerini *dumandan* ayıramıyordu.” (82/9)
- “Bütün bunları görürmüş *pencereden* Hanife Hanım.” (344/30)
- “*Elimden* düştü, kırıldı.” (80/34)
- “*İçeriden* aydınlık geliyordu.” (353/1)
- “Hemen *gözden* kayboldu.” (100/6)

4.3.2.2. KELİME GRUBUNDAN OLUŞAN DOLAYLI TÜMLEÇ

Bütün dil bilgisi birlikleri cümle içinde dolaylı tümleç olabilmektedir.

İsim Tamlamasının Dolaylı Tümleç Olması:

Yapılan incelemede çok sayıda isim tamlamasından oluşan dolaylı tümleçlere rastlanmıştır.

“Çerkez tavuğuna daha bir saat var.” (242/9)

“Yemek odasının terasında oturdular.” (27/22)

“Her caninin içinde temiz bir dünya vardır.” (21/19)

“Arnavutköyü’ndeki evin bahçesine girdiğim zaman titredim.” (271/9)

“Bak, heyecandan yüzün pancar turşusuna döndü.” (31/7)

“Ölünün yüzüne bakamıyordu artık.” (360/24)

“Samim’in gözünden kaçmazdı bu.” (191/23)

“Talaş kebabına âşık olmaktan kurtulurdum.” (37/31)

“Yukarı çıktığı zaman, oda kapısının önünde durdu.” (359/5)

“Kaşları çatılan, dudakları uzayan, düşünceden ziyade hâlâ inadı içinde katılaştan Selmin’in bütün yüz ve beden ifadesinde bir inkılap bekledi.” (123/14)

“Avuçlarımız birbirini emerken ben senin durgun ruhuna daldım ve onu karıştırdım. (Bu senin tabirindir.)” (359/37)

“Daha sonra Tokatlıyan’ın bir danslı çayında birbirimize daha çok yakınlaşma.” (359/34)

“Birinci katın sofasında ışık yanıyordu.” (353/20)

“Ellerini kaçırdı ve bacaklarının arasına sokarak yorganın altında büzüldü.” (314/26)

“Selmin’in oda kapısı önünde durdu.” (78/13)

“Yerin dibine geçtim bugün Selmin’in önünde.” (285/26)

“Samim bir küçük sıçrayışla başını arkaya eğdi ve kardeşinin yüzüne baktı.” (61/13)

“Besim’in yüzüne bir an bakakaldı, sonra ayağa kalktı.” (30/34)

“Aklım Simeranya’nın kulesinde kaldı.” (27/29)

“Samim onun karşısına geçti.” (359/24)

“Bu sual Mefharet’in bir saatten beri başka meseleler arasında uyuklayan şüphesine bir iğne gibi saplandı.” (39/27)

“Şimdi, yeni hadiselerin ışığı altında, bir şeyler sezer gibi oluyorum.” (107/14)

“İki elinin de tırnaklarını onun koluna geçirmiş, soluyordu.”^(307/14)

“Duvar saatine baktı ve ayağa kalktı.” (20/33)

“Selmin yatağının kenarına oturmuştu.” (57/4)

“Ben itirafımın ilk cümlesini arıyor, fakat kendimi *Rengiraz’ın uyandırdığı garip hayallerin tersinden* kurtaramıyordum.” (281/19)

“Hasibe yorgun ve şaşkın bir yüzle *yemek salonunun kapısından* göründü.” (97/15)

“Selmin de hayretini onlarınkine karıştırmak istiyormuş gibi *büyük dayısının sol tarafına* geldi ve sessizce durdu.” (132/7)

“*Necile’nin heyecan arayan ruhunda* böyle bir itirafın koparabileceği fırtınaları tasavvur ettim.” (279/1)

“Besim, her manasıyla aç bir adam için, *tonbalak Hasibe’nin esmer ve yağlı teninde* yabana atılmayacak lezzetler bulunabileceğini inkâr etmiyordu.” (67/26)

“Düşündükçe heyecanının arttığını *göğsünün hareketlerinden* anlıyordum.” (281/35)

“Bir gün *Necip Bey Korusu’nun tepesinde*, birbirlerinin ellerini olanca kuvvetiyle sıkarak uzakta bir gramafonun çaldığı bu havayı dinlemiş ve beraber sevmişlerdi.” (211/23)

“Her tarafa bir göz attıktan sonra dışarıya çıkan Samim, *Rengiraz gibi tertipli bir kızın odasında* bu karışıklığın büyük bir telaş ifade ettiğini düşündü.” (353/13)

“*Edirne Emniyet Müdürlüğü’nden* arıyorlar.” (93/31)

“*Yemek odasının terasında* oturdular.” (27/22)

“Bazen harfler *birbirinin üstüne* biniyor.” (283/2)

Sıfat Tamlamasının Dolaylı Tümleç Olması:

“*Meral’in kendi kendisini bu kadar kısa bir ibare içine sığdırabilmesindeki başarıya* hayret ediyorum.” (348/2)

“*Üst kat sofada* da ışık yanıyor.” (353/27)

“Anam rahibe gibi çekilmiş *bir köşeye*.” (284/33)

“Duramam *bu evde* ben. (291/36)

“Hem *Selmin için kullandığı tabirlere* dikkat etmedin mi?” (28/15)

“İkisi de *Mefharet’i gözlerinin ucuyla süzen ve düşünen Samim’e* bakıyorlardı.” (132/10)

“*Deminden beri komşu radyosunun çaldığı ve duyduğum halde dinlemediğim la majör sonadına* dalıyorum: Cesar Franck.” (109/8)

“Samim *ortadaki yuvarlak masaya* yaklaştı.” (353/10)

“Bilakis şimdi seninle *o karanlık sevgiliye* başka bir ana aramalıyız.” (28/37)

- “Mefharet yarı açık duran kapıdan baktı.” (70/10)
- “Bir bahçe içinde, *bambaşka bir mimari ile yapılmış büyük bir binaya* girdik.” (52/7)
- “Kanadı itti, içeriye girdi *alt kat sofaya giden dar ve uzun bir koridorda* pardösüsünü ve şapkasını çıkarmadan yürüdü.” (352/25)
- “Birdenbire vücudunda bir kesiklik duydu ve *bütün vücudunu kaplayan rehavete* hemen teslim oldu.” (315/8)
- “Eşikte görünen *Hasibe*’ye bir kahve emretti.” (207/16)
- “*Etajerlerin yanındaki koltukta* Necile oturuyordu.” (355/37)
- “*Başucundaki düğmeye* bastı ve kol saatine baktı.” (76/7)
- “*Kapının aralığında duran Hasibe*’den su istedi.” (344/4)
- “Önseziler, telepatiler, metagnomiler ,kehanet ve kerametler *bu tabakaya* girer.” (348/25)
- “Uzun, biçimli ve çıplak bacaklarının tazeliği *iri ve buruşuk ayaklarında* iflâs ediyordu.” (306/26)
- “Boş bir taksiye elini salladı.” (265/2)
- “*Yediği naneye* bak.” (77/12)
- “*Aşağı katta* doktoru karşıladı.” (358/5)
- “*Zayıf ve karanlık yüzünde* kaşları, göz kapakları ve bütün çizgileri düştü.” (32/17)
- “*İstediğim yere* giderim.” (293/14)
- “Ana kız *büyük salona* gittiler.” (40/12)
- “*Uğuldayan kulaklarında*, uzaktan uzağa o ıslık sesi hala vardı.” (314/11)
- “*Kanlı kavgalara* lüzum yok.” (243/29)
- “*Alt katta küçük ve boş bir odada* geniş bir koltuk vardı.” (52/8)

Sıfat-Fiil Grubunun Dolaylı Tümleç Olması:

Yaptığımız incelemede örneğine çok az rastlanmıştır.

- “*Seni sevdiğine* inanmıyordum.” (83/2)
- “Ben tereddüt eder gibi yaptım ve *telkine müsait bir ruh anı içinde olduğuma* onu inandırdım.” (268/26)

İsim-Fiil Grubunun Dolaylı Tümleç Olması:

“Ömrünün sonuna kadar, her hatırlayışında ona bir nebbaş heyecanı verip soğuk terler döktürecek tedaî çekirdeğinin *zihninde kökleşmesine* meydan vermemelidir.” (261/31)

“Bilmeni temenni ettiğim hakikat önünde beni güldürecek kadar gençsin, *yanlış anlamandan* korkarım.” (25/2)

“Ayağa kalkmak ve dolaşmak istiyor, fakat *hareket haline geçmekten* korkuyordu.” (287/37)

“Yüzümü *yıkamaya* karar verdim.” (23/17)

“Balo kıyafetiyle *kasaptan et almaya* gidilmez.” (96/35)

“Yani eğer Meral’de, istisnasız her erkeğe karşı afinitesinden doğan bir yaklaşma ihtiyacı varsa, *başka bir sebep aramaya* lüzum kalmaz.” (240/22)

“Ağabeyimin yüzüme dikilen bir yan bakışı, *Hasibe’yi yoldan çevirip buraya getirmesi için Ayşe’ye yeni bir emir vermeme* mâni oluyordu.” (92/19)

“Al, al! Sen buraya benimle *kavga etmeğe* geldin.” (82/18)

“Yüzü yanıyor, o kadar yanıyor ki, biraz sonra *kül olup dağılmasından* korkuyorum.” (22/13)

“Bir hatırlatma gayreti içinde hafızasını kurcaladıktan sonra, *ilk gençlerimizde beraber ezberlediğimiz parçayı okumaya* davet etti.” (24/8)

“Eli o kadar titriyordu ki, kadranı görebilmek için *öteki eliyle bileğini tutmaya* mecbur oldu.” (308/13)

“Bir eliyle boynuna *hafif bir mesaj yapmaya* başladı.” (324/20)

Bağlama Grubunun Dolaylı Tümleç Olması:

“Cevap alamayınca *Emine’nin büyümüş gözlerine ve açık ağzına* baktı.” (332/17)

“Mefharet, düşün ağzından çıkacak bir söz benim hayatımı *cennete veya cehenneme* çevirebilir.” (77/4)

“*Batmayacağına ve selamete çıkacağına* emin ol.” (89/6)

“Epeyce sustuktan sonra *Nail Bey’in hastalığından ve bu felâketin ona yapabileceği ağır tesirlerden* bahsettiler.” (350/30)

“O zaman adadaki vakayı hatırladım, anladım ki, Meral’in üzerinde büyük bir tesir yapmayan hâdise, belki onun ruhunu boşalttığı için *yüzündeki çizgilerin donmasına ve susmasına* sebep olmuştur.” (158/16)

“Mefharet bu sefer de *kızının bileğini bükmeye ve bağırmaya* başlamıştı.” (84/36)

“Yürüdü, *tuvalet masasının üstünde ve gözlerinde şişeyi* aradı.” (322/8)

Ünvan Grubunun Dolaylı Tümleç Olması:

Söz konusu romanda ünvan grubundan oluşan dolaylı tümleç örneğine çok az rastlanmıştır.

“Necile o zaman *Nail Bey’den* boşanmamıştı ama ayrı yaşıyordu.” (238/15)

“*Necile Hanım’dan* telefon ediyorum.” (357/8)

“Kocası *Refik Paşa’ya* iki de bir o çirkin kelimeyi hafifletip “Bükden Paşiyindi, bükten” dermiş.” (253/11)

“Beden ve huy olarak Meral, *Nail Bey’e* de, bana da benzemez.” (238)

“*Şahin Bey’e* kadar gittim.” (248/26)

4.3.3. BELİRTEÇ TÜMLECİ

Cümlede yüklemnin anlamını zaman, hal, yer, yön, nicelik ve nitelik yönünden tamamlayan kelime ya da kelime grupları olup, Yalnızız’ın cümlelerinde en çok rastlanan ögedir.

4.3.3.1 TÜRLERİ BAKIMINDAN BELİRTEÇ TÜMLEÇLERİ

Belirteç tümleçleri, cümlenin anlamını birkaç yönden tamamladıkları için önemli bir yere sahiptirler. Yalnızız’da belirteç tümleçleri zaman, durum, miktar, yer-yön, soru belirteç tümleçleri olarak incelenmiş, durum ve zaman belirteç tümleçlerine daha sık rastlanmıştır.

4.3.3.1.1 Miktar Belirteç Tümleçleri

“Bu hadiseleri *az* çok bilirim.” (317/29)

“*Biraz* dizlerini oğsa.” (304/4)

“Samim *biraz daha* bekledi.” (100/11)

“Benziyormuş *çok*.” (59/8)

“Az konuşuyordu.” (92/13)

“Elleri *daha çok* titriyordu şimdi.” (330/8)

“Namık *çok* yalvardı.” (236/29)

“Köpek sustuktan sonra da Mefharet *epeyce* bekledi.” (70/30)

“Sabret *biraz*.” (322/6)

“Zaten içinde *pek az* vardı, döküldü.” (80/34)

“İşte böyle, kendi kendini aldattığını anlayınca da utanır ve *daha çok* bağlanır.” (49/13)

“Başı *çok* dönüyormuş.” (252/4)

“Sırların oradan sızmasına *çok* dikkat ederler.” (235/28)

“*Çok* benziyor.” (57/31)

“Yorganın ucu *yere degecek kadar* sarkmıştı.” (253/8)

“*On gün kadar* kalacağım.” (283/12)

4.3.3.1.2. Yer-Yön Belirteç Tümleçleri

“*Çok ileri* gitti.” (102/6)

“Yüzü birdenbire kızarıp şişmeğe başlayan Mefharet vücudunu *yukarı* aldı ve bıraktı.” (83/29)

“Hizmetçi korkmuş gibi ürperdi ve başını, *yukarı* aldı.” (72/11)

“Ayaklarını *yukarı* aldı ve bacaklarını uzattı.” (362/27)

“Necile kendini ümitsizce bir uçuruma fırlatıp atar gibi *kapının kadına doğru* savurdu.” (311/21)

“Merdivene *doğru* yürüdü.” (71/16)

“Elbise dolabına *doğru* gitti ve durdu.” (292/7)

“Necile kalktı etrafına bakındı ve Renginaz’a *doğru* yürüdü.” (315/26)

“Doktor etrafa bakındı ve *masaya doğru* yürüdü.” (56/31)

4.3.3.1.3. Soru Belirteç Tümleçleri

“*Niçin* kendimi bu şüphelerden bir türlü kurtaramıyorum?” (72/1)

“*Nasıl* şüphelenmem?” (76/16)

“Ona ait her şeyi bildiğim halde *niçin* benim karşımda kendine realitesine razı olmuyordu?” (276/15)

“Fakat bahçe kapısı *niçin* açık?” (355/21)

“Ve nasıl-hayvan?- Nasıl-Affet beni ey aziz içim, affet-asıl fakat, ruh radarlarının ve sayısız his intikallerinin ince delaletlerine ve hele nasıl bazen en haykıran işaretlerin şakağımdan itercesine ihtarına rağmen, şüphesiz derinden derine anlamadığım, onlar gibi olduğum halde *nasıl ve niçin* ona düştüm?” (266/31)

“İnsan.... İnsan *nasıl* yakar kendisini?” (344/9)

“Selmin Sordu:- Simeranya’da *nasıl* oluyor bu?” (36/29)

“Ferhat’ta ısrarım *niçin*?” (243/2)

“Ben bu mahluku anlamakta *nasıl* bu kadar geciktim.” (266/13)

“*Niçin* uyumadın bütün gece?” (82/2)

“*Ve niçin, niçin, söyle*, neden bana söz verdiğin halde ona gitmek ihtiyacını duydun?” (202/29)

“Birkaç saat, birkaç saat, *nasıl* beklerim?” (292/14)

“*Nasıl* unuttum?” (170/28)

“*Niçin* saklamak istiyorsun paketi?” (71/20)

“Sen *ne* karışyorsun?” (293/14)

“*Niçin* saklıyor?” (76/16)

4.3.3.1.4. Zaman Belirteç Tümleçleri

“*Yirmi sekiz sene evvel*, mütarekede Faik Beyler’in evinde tanıdım.” (359/25)

“*Sekiz ay evvel derinleşmemizin ilk anlarında*, tercih edilen renkleri konuşurken, ben yeşili de söylemişim.” (24/21)

“*Pavyonda oturduğumuz zaman*, Meral benim halimden anladı ve bir daha Namık’la dans etmedi.” (236/34)

“Anladığını *iki günden beri* anlıyordum.” (17/14)

“Necile! *Biraz sonra* yine sabah olacak.” (360/16)

“Şimdi karyolanın altına koyalım da ben *sabahleyin* onu saklayacak bir yer bulurum.” (70/22)

“Zihnini karıştırmamak için bunu *sonra* anlatacağım.” (63/14)

“Sevgisini adamına göre derecelendirmesini ve ölçmesini *beş yaşında* öğrenmiştir.” (109/28)

“*Dün gece* çıldıracaktım.” (16/15)

“*Son günlerde* çok arttı cüreti.” (76/15)

“*Dün gece* yine uyumadım.” (242/16)

“Teşhis *henüz* konmamış.” (60/11)

“Eğer Meral kendini öldürmek istemeseydi, *bir ay veya on beş sene sonra* hastalanabilirdi.” (349/7)

“Onu *hiçbir zaman* öğrenemeyeceksin.” (41/37)

“Meral’e o gece dışarıda geçirdiğimi söylememekle hata ettiğimi *şimdi* anlıyorum.” (114/2)

“*Dün ben öğleden sonra* biraz çıkmıştım.” (19/3)

“*Sofraya oturduğu zaman*, biraz evvelki korkularının yerini derin bir keder almıştı.” (295/34)

“*Öğleye kadar ve isterlerse geceleri* nazari araştırmalar ve incelemeler yaparlar.” (37/1)

“Mefharet Selmin’le *ilk defa münakaşa edip de bayıldığı gün*, salonda gözlerini-açar açmaz- bana dikmişti.” (114/30)

“*Biraz sonra* uyandı.” (315/14)

“*Sonra* adam sordu.” (70/20)

“*Yarın* anlar.” (322/6)

“*Saat on birde* kamyon gelecek.” (70/33)

“Ablam da *seni görünce* heyecanlanır.” (62/23)

“*Kadın çıkarken*, Ferhat salona döndü ve bardağı Meral’e uzattı.” (289/1)

“*Bir yaz akşamı, Mühürdar’dan denizi seyrederek Kadıköy iskelesi istikametinde yürürken, onunla birlikte, alçak sesle bir melodi mırıldanmışız.*” (50/27)

“*Bu sabah da, kahvaltı sofrasını kurarken söyleniyordu kendi kendine.*” (304/14)

“*Epeyce sustuktan sonra, Nail Bey’in hastalığından ve bu felaketin ona yapabileceği ağır tesirlerden bahsettiler.*” (350/30)

“*Cevap alamayınca, kız kardeşinin odasına doğru birkaç adım daha attı ve bağırdı.*” (286/19)

“*Ben onu buraya gelmeden evvel tanıdım.*” (101/6)

“*Besim hastanın odasına döndüğü zaman onu uyumuş buldu.*” (58/3)

4.3.3.1.5. Durum Belirteç Tümleçleri

“*Az ve manasız konuşurdun.*” (359/27)

“*Samim birdenbire doğruldu.*” (356/7)

“*Ufak tefek hırsızlıklarını itiraflarını, homoseksüel temayüllerini birkaç kişi arasında açıkça söylerdi.*” (122/20)

“*Şimdi ikincim, kalbimin kenarında büyüyen bir kanser uru gibi ağrıyor.*” (323/27)

“*İki dakika bile konuşamadık, mermerleşmiş bir fırtına gibi karşımıza dikildin.*” (20/27)

“*Zor taşıyordu.*” (69/17)

“*Samim merdiveni süratle çıktı.*” (353/20)

“*Açık konuşacaksın benimle.*” (40/28)

“*Hayret ve dehşet kuklası halinde, uzun müddet kaldı.*” (258/28)

“*Bir Çerkez tavuğu kadar lezzetli de olabilir bu.*” (240/35)

“*Yalanın kısıtıldığı bir sesle ilave etti.*” (15/28)

“*Samim bir küçük sıçrayışla başını arkaya eğdi ve kardeşinin yüzüne baktı.*” (61/13)

“*Necile yorganın altında boğulan sesiyle haykırdı.*” (314/34)

“*Hasibe yorgun ve şaşkın bir yüzle yemek salonunun kapısından göründü.*” (97/15)

“*Selmin’de hayretini onlarınkine karıştırmak istiyormuş gibi büyük dayısının sol tarafına geldi ve sessizce durdu.*” (132/7)

“*Hiçbir şey düşünemedi, karanlık bir sezginin verdiği merakla hemen küçük hanımın oda kapısına koştu.*” (331/31)

- “Selmin bir koltuğa çökmüş, *boğulurcasına* ağlıyordu.” (343/34)
- “Selmin *yan gözlerle sık sık* büyük dayısına bakıyordu.” (60/4)
- “Şimdi Necile, karşımda *hareketsiz* oturuyor.” (361/6)
- “Yavaşça yerinden kalktı ve bahçeye yürüdü.” (40/3)
- “Sonra birden bire *nefesini boşaltarak* bağırды.” (83/21)
- “Kızın da yüzü kızarmış ve göğsüyle omuzları birdenbire *gevşeyerek* sarkmıştı.” (40/7)
- “Aydın *yüzükoyun* yatıyordu.” (57/16)
- “Ve bu esprisinin himayesinde odadan çıkarken, içeriye Hasibe girdi ve *telaşlı bir sesle*, Samim’e haber verdi.” (342/25)
- “Sinirli adımlarla dolaşmağa başladı.” (284/1)
- “Kanadı *hızla iterek* açtı.” (43/25)
- “Menenjit *böyle* başlamaz.” (43/25)
- “İstersen *öyle* farzet.” (59/7)
- “Renginaz yatağında *dimdik* oturuyordu.” (304/26)
- “Kızın mukavemeti *gittikçe* azalıyor.” (113/12)
- “Büfeden ne geleceğini de *merakla* bekliyordum.” (93/10)
- “Selmin büyük dayısını *hareketsiz* dinledi.” (222/35)
- “Onun fikirlerini de *kolayca* kabul ederim ne olacak.” (101/34)
- “Rahat nefes alamıyor.” (304/6)
- “Tıkanacak gibi oluyordu.” (363/17)
- “Çabucak koşunuz.” (357/9)
- “Trenin gürültüleri arasında, basamakların çıtırtılarını, kendisi bile zor duydu.” (70/7)
- “Gözlerini *hafifçe* kaldırdı.” (363/22)
- “Haydi, ekmekleri *çabuk* kızart.” (91/31)
- “Elimi *acele* sıktı.” (275/30)

İkilemelerden Oluşan Durum Belirteç Tümlerci:

Yalnızız’da cümlelerde geçen ikilemeler durum belirte tümlerci görevinde kullanılmıştır. İkilemeler aynı kelimenin tekrarı şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

- “Necile gözlerini ondan ayırmayarak *ağır ağır*, ona doğru yürüdü.” (305/5)
- “Kardeşi yine bir kaşını yukarı kaldırmış *hafif hafif* başını sallıyor ve gülümsüyordu.” (18/14)
- “Kız şimdi yüzükoyun kapanmış, *sarsıla sarsıla* ağlıyor, anlaşılmayan bir kelimeyi tekrarlıyordu.” (315/27)
- “Koşarak gelen Ayşe *nefes nefese* anlattı.” (92/16)
- “Fakat pek *içli dışlı* konuştular.” (71/6)
- “Yavaş yavaş kalktı ve Besim’in masasının üstünde duran tabakasından bir sigara alarak yaktı.” (133/27)
- “Ferhat kolunu uzattı, elini *dik dik* tuttu, beş parmağını açarak avucunu Meral’in istikametinde yürüttü ve bağırdı.” (253/37)
- “Fakat Samim başını *hafif hafif* sallıyor ve bir şey söylemiyordu.” (243/17)
- “*Kolay kolay* uyumaz.” (292/24)
- “Mefharet karanlık basamaklardan *ağır ağır* indi.” (70/6)
- “*Tir tir* titriyordu.” (86/30)
- “Meral pencereye doğru *ağır ağır* yürüdü.” (321/11)
- “Bembeyaz yüzüne *yavaş yavaş* kan geliyordu.” (316/14)
- “Herif bir gece hepimizi *kıtır kıtır* kesebilir.” (86/34)
- “Ağabeyim merdivenleri *ağır ağır* inmişti.” (91/19)
- “Eteğini tutuşturmuş ve *cayır cayır* yanmış.” (343/21)
- “Hemen bir camie koşup secdeye yatabilir, *hüngür hüngür* ağlayabilirdi.” (79/13)
- “Samim Necile’nin yatak odasına doğru *ağır ağır* yürüdü.” (354/4)
- “*Er geç* o çıkar insanın karşısına.” (321/18)
- “*Sık sık* buluşuyorlar” (108/22)
- “Neden sonra Hasibe *alı al, moru mor* geldi ve ağabeyimin önünde durdu.” (93/21)

4.3.3.2. KELİME GRUBUNDAN OLUŞAN BELİRTEÇ TÜMLECİ

Yalnızız incelendiğinde kelime grubundan oluşan belirteç tümleçlerine de rastlanmıştır. Bu tümleçler sıfat tamlaması, bağlama grubu, edat grubu ve zarf-fiil grubu şeklinde tespit edilmiştir. Kullanım sıklığına bakıldığında zarf- fiil grubunun daha çok tercih edildiği görülmektedir.

Zarf-Fil Grubunun Belirteç Tümleri Olması:

“Mefharet *ellerini saçlarına daldırarak* bağırırdı.” (344/34)

“Çünkü onun birinci realitesini kendi hayalimiz sanıyoruz ve *aşkta hayal kırıklığına uğrayınca* bunun hakikatte ikinci realiteye çarpan birincinin hayal kırıklığı olduğunu anlıyoruz.” (327/10)

“Gözleri *ölüden kaçtıkça* ona takılıyordu.” (360/26)

“Görünmeyecek kadar incelen dudaklarının ucunda iki çukur ağzını *yanlara doğru* uzatarak büyütüyordu.” (40/32)

“Onu *gözlerimle bile selamlamayı unutarak* soluğu hemen sofada aldım.” (90/32)

“Kardeşi de *hayretle kaşlarını yukarı kaldırarak*, yan gözlerle Selmin’i süzdükten sonra ağabeysinin cevabını bekliyordu.” (39/29)

“Gözleri *ölüden kaçtı* ona takılıyordu.” (360/26)

“Çünkü onun birinci realitesini kendi hayalimiz sanıyoruz ve *aşkta hayal kırıklığına uğrayınca*, bunun hakikatte, ikinci realiteye çapan birincinin kırıklığı olduğunu anlamıyoruz.” (327/10)

“Kardeşi *küçük ve yuvarlak bir francala diliminin üstünde saat camı takar gibi dikkatle yerleştirdiği jambona tereyağını sürerken* hiçbir meseleyi ciddi konuşmazdı.” (13/1)

“*Telefon etmeye hazırlanırken ve rehberde bir numara ararken*, birden bire gitmiş. (356/20)

“*Bu baraj sıkıntı veya zihin yorgunluğu yüzünden yıkılınca* mikroplar beyin zarına girerlermiş.” (64/21)

“*Oraya ilk adımını atar atmaz*, kendini her tarafa yayılmış bir umumi intibak ve ahenk atmosferi içinde bulursun.” (64/4)

“Hiçbir hayat emaresi göremeyince kadının çenesini hafifçe tuttu ve başını *sola doğru çekip bıraktı*.” (356/10)

“*Haykır haykır* havuza koşmuş.” (344/16)

“*Oraya ilk adımını atar atmaz* kendini her tarafa yayılmış bir umumi intibak ve ahenk atmosferi içinde bulursun.” (64/4)

“Bu sabah da *kahvaltı sofrasını kurarken* söyleniyordu kendi kendine.” (304/14)

“Fakat Besim çok heyecanlıydı; ağabeysinin önünde, ayakta, *ellerini sallayarak* bir şeyler anlatıyordu.” (73/6)

“Kanadı itti, içeriye girdi, alt kat sofaya giden dar ve uzun bir koridorda *pardösüsünü ve şapkasını çıkarmadan yürüdü.*” (352/25)

“Yüzü kızarmaya başlayan Mefharet, *bütün vücuduyla kızına dönerek sordu.*” (130/27)

“Ve vücudunu öne doğru aldı, *ellerini birbirine kenetleyerek başını öne sarkıttı, sonra ağır ağır arkasına yaslandı.*” (349/29)

“Çocuk *soldan sağa doğru vücudunu çevirirken pencereden gelen aydınlık istikametinde gözlerini sımsıkı yumdu.*” (57/18)

“*Besim’in cevap vermesini beklemeden devam etti.*” (238/36)

“Annesi kızının *bileğini daha sıkı tutarak kendine doğru çekti.*” (84/32)

“*Ayaklarının ucuna basarak yürüdü yatak odasına girdi, kapıyı kapadı ve kilitledi.*” (297/35)

Sıfat Tamlamasının Belirteç Tümlenci Olması:

“*Sinirli adımlarla dolaşmağa başladı.*” (284/1)

“Ve bu esprisinin himayesinde odadan çıkarken, içeriye Hasibe girdi *telaşlı bir sesle Samim’e haber verdi.*” (342/25)

“Hasibe *yorgun ve şaşkın bir yüzle yemek salonunun kapısından göründü.*” (97/15)

“Alaaddin *bir sır düğümünü tırnaklamak istediği hissini veren bir tecessüsün her heceye verdiği ayrı bir tonla mırıldandı.*” (346/37)

“Hasibe tekrar *şüphe verici bir heyecanla bağırды.* (72/35)

“*Sorguya tahammül etmediğini gösteren bir gururla anlat.*” (100/1)

“*Geçen hafta muayene etti.*” (41/29)

“Bu seriye dahil aldanişlardan örölmüş bir sevilme ümidinin boşluğunu ve tehlikelerini düşünmeye başlayınca *derinleşen bir kederle koltuğuma uzandım.*” (51/13)

“*Yalan o anda can kurtardı.*” (60/10)

“Mefharet sofranın karşı tarafında oturan kızına doğru eğildi ve daha ziyade ‘*Alçak*’ kelimesine yaklaşan bir tonla haykırdı.” (18/18)

“Bir yaz akşamı, Mühürdardan denizi seyrederek Kadıköy İskelesi istikametinde yürürken, onunla birlikte *alçak sesle bir melodi mırıldanmış.*” (50/27)

“*Dün gece yine uyumadım.*” (242/16)

“Sevgisini adamına göre derecelendirmesini ve ölçmesini *beş yaşında* öğrenmiştir.” (109/28)

“*Son günlerde* çok arttı cüreti.” (76/15)

“Aç adam kuyunun yanındaki mutfak kapısına doğru *alışkın ve pişkin* adımlarla sekti.” (86/1)

Bağlama Grubunun Belirteç Tümleci Olması:

“Az ve manasız konuşurdu.” (359/27)

“Öğleye kadar ve isterlerse geceleri nazari araştırmalar ve incelemeler yaparlar.” (37/1)

“Ayaküstü ve acele içmişlerdi.” (246/8)

“En şiddetli arzular bana *en biçimsiz anlarda ve en münasebetsiz tahriklerle* gelir.” (87/1)

“Ve ne güzel ne tatlı sorar.” (251/32)

Edat Grubunun Belirteç Tümleci Olması:

Bazı dil bilgisi kaynaklarında edat tümleci olarak geçen bölüm, edatların yüklemle olan ilişkisine göre incelenmiş ve belirteç tümlecinin alt kolu sayılarak bu bölümde ele alınmıştır.

“Necile kendini *ümitsizce bir uçuruma fırlatıp atar gibi* kapının kanadına doğru savurdu.” (311/21)

“Zihnini karıştırmamak için bunu sonra anlatacağım.” (64/4)

“Bulgaristan’daki Türk’ler için çıkıyor amma, fırsat buldukça bizim huduttan da içeriye sokuyorlar.” (93/36)

“Sen bildiğin ve itiraf ettiğin için sevimlisin.” (38/5)

“Birden bire hıçkırıkları kesilen Mefharet, kendisinden bahsedildiğini anlamış gibi, ıslak, şişkin, kızarmış gözleriyle Samim’e bakıyordu.” (133/25)

“Bir böcek gibi ufalıyor ve çırpınıyor.” (293/20)

“Hiçbir şey yapmaya kuvveti yetmediği için yürüdü.” (79/5)

“Onu mutlaka yanlış kurulmuş, sosyal bir nizamın kurbanı gibi alamayız.” (73/27)

“İki dakika bile konuşamadık, *mermerleşmiş bir fırtına* gibi karşımıza dikildi.” (20/27)

“Anam rahibe gibi çekilmiş bir köşeye.” (284/33)

“Selmin’in çenesi, *inad*ı tuttuğu zamanlarda olduğu gibi, boynunun etleri kabartacak kadar geri çekilmişti.” (40/30)

“Meral üstünden bir yük atar gibi iki kolunu havaya kaldırarak doğruldu.” (289/36)

5. KELİME GRUPLARI

Türk dili üzerine çalışma yapan bazı dil bilimcilerinin kelime gruplarına yaklaşımları şu şekildedir:

Muharrem Ergin “*Türk Dil Bilgisi*” adlı eserinde kelime grubunun, “Birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve manasında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliğidir.”⁶³ diye tanımlar.

Tahsin Banguoğlu “Türkçenin Grameri” adlı eserinde kelime gruplarını şu şekilde tanımlar: “Sözü geliştirmek üzere kelimeler öbeklenirler, kavramlar arasında derece derece ilişkiler meydana getirirler. Böylece tek kavramdan anlatmaya doğru giderler. Bunlara kelime öbekleri diyoruz.”⁶⁴

Rasim Şimşek kelime gruplarını “belirtme öbekleri”⁶⁵ başlığı altında inceleyerek şu şekilde açıklar: “Belirtme öbekleri, yargı bildirmez. Bu dil birimlerinin ortak işlevi, kavramları açıp genişleterek belli etmektir. Bu belli ediş; kimi kez açıklama ya da belirtme (masanın örtüsü), kimi kez niteleme (yeşil örtü), kimi kez de güçlendirme ya da pekiştirme (pek hızlı) biçiminde olur.”⁶⁶ Şimşek kelime gruplarını, “iyelik öbekleri, niteleme öbekleri, çekim öbekleri, ikileme öbeği, bağlaç öbeği, ünlem öbeği”⁶⁷ şeklinde altı gruba ayırmaktadır.

Vecihe Hatipoğlu “Türkçenin Söz dizimi” adlı eserinde kelime gruplarını yargısız anlatım başlığı altında ele alarak şöyle tanımlamaktadır: “Yargısız anlatımlar, yargılı anlatımlara çeşitli yönlerden yardımcı olurlar. Yargısız anlatımlar, en az iki sözcüğün türlü ilgi ve nedenlerle yanyana sıralanmasından doğan

⁶³ Ergin, a.g.e., s.374.

⁶² Banguoğlu, a.g.e., s.496.

⁶⁵ Şimşek, a.g.e., s.321.

⁶⁶ a.g.e., s.321.

⁶⁷ a.g.e., s.322.

birliklerdir.⁶⁸” Bu tanımlama sonrası Hatipoğlu kelime gruplarını şu şekilde açıklar: “Yargı bildirmeyen bu birlikler, ya kalıplaşmamış sözcüklerden kurulan her türlü tamlamalardır ya da kalıplaşmış sözcüklerden kurulan birleşik sözcükler, deyimler veya ikilemelerdir.⁶⁹”

Yukarıdaki tasniflerde de görüldüğü gibi Türkçe’nin söz dizimi üzerinde çalışma yapan ilim adamlarının kelime gruplarını tür, sayı ve adlandırma konusunda farklı görüş ve tespitleri vardır.

Yalnızız romanında kelime grupları sıfat tamlaması, isim tamlaması, bağlaç, birleşik fiil, edat, isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil, unvan ve tekrar grubu başlıklarıyla incelenmiştir.

5.1. SIFAT TAMLAMALARI

Betimlemeler anlatımın vazgeçilmez unsurlarıdır. Bu özellikler sıfatlarla verilebileceği için sıfat tamlamaları betimlemelerin olduğu metinlerde sık sık kullanılmaktadır. İncelediğimiz romanda sıfat tamlamaları genellikle kelime grupları ile kurulu olmasına karşın tamlayan ve tamlananın tek kelime olduğu sıfat tamlamaları da bulunmaktadır.

5.1.1. Unsurları Tek Kelime Olan Sıfat Tamlamaları

“Ben senin için *sekiz sene* dul kaldım.” (81/21)

“*Son zamanlarda* yine ölçüyü kaçırdı.” (225/24)

“*İlk izahım*, bu eski hükme göre oldu.” (272/18)

“Romlar kızını *basma entari* ile dolaştırıyor.” (77/28)

“Hiç değilse *yarım saat* uyumalıyım.” (263/15)

“Bir yudumda içtiği şarap onda *yeni arzular* uyandırıyor.” (296/36)

“*Donuk pırıltılar* koyuluklar *belirsiz şekiller* kaynaşmaktadır.” (46/19)

“Ömre süren alışkanlıklar *küçük yaştan* başlar.” (36/23)

“Dayısına doğru yürüdü ve *karşısındaki sandalyeye* oturdu.” (79/31)

⁶⁸ Hatipoğlu, *a.g.e.*, s.2.

⁶⁹ *a.g.e.*, s.2.

- “*Dün gece de söyledim belki hatırlarsınız.*” (241/32)
- “*Bütün kapılar kapalıydı.*” (353/21)
- “*Kurnaz ikinci masum birinciye durup dinlenmeden bu kusurları sayar döker.*” (160/32)
- “*Bir damla sürmedim, dedi, şişeyi gözden alıp gardıroba koyacaktım.*” (80/33)
- “*Ağabeyim de ona ve bana ne güzel sözler söylerdi.*” (66/20)
- “*Ben ne karışırım? Koskoca kız.*” (130/3)
- “*Kulede yeşil ışıklar yandı ve kısa bir zaman içinde yelkenlimiz iskeleye yanaştı.*” (44/3)
- “*İki kardeş alete baktılar.*” (241/16)
- “*İşte zavallı Aydın.*” (62/5)
- “*Büyük dayısı anladı ve ona sordu.*” (242/2)
- “*Son arzu.*” (329/37)
- “*İri gözleri dosdoğru ruha bakıyor.*” (27/1)
- “*Yine uzun zaman konuşmadılar.*” (70/19)
- “*Siyah kemerim gözüne ilişti mi?*” (72/32)
- “*Aç adam hakkında konuştuğumuz şeylerin tesirlerini onun yürüyüşünde arayan gözlerimiz bomboştı.*” (95/29)

5.1.2. Unsurları Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

Sıfat Unsuru Sıfat Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlamaları:

- “*Köyde senin gibi giyinen kız var mı?*” (77/27)
- “*Sonra neresi olduğu belli olmayan bir yerde, Ferhat onun boğazını parmaklarının içine almış, sıkıyor sıkıyordu.*” (293/5)
- “*Kapının aralığında duran Hasibe’den su istedi.*” (344/4)
- “*Mefharet oğlunun üzerine eğilerek içinde öfke parçaları yüzen şefkatli sesiyle tekrarlıyordu.*” (57/7)
- “*Bütün dünya tarihinde orijinal bir fikir söylemiş tek kadın tanıyor musun?*” (236/9)
- “*Yüzüme vuran ışık çok keskin olduğu halde gözlerimi rahatsız etmiyordu.*” (27/11)
- “*Samim bu nazik hücum karşısında, şüphenin psikolojisini açmaya mecbur etmeyen sade bir izah aradı.*” (195/37)
- “*Mefharet havaya kalkan dirseklerini indirdi.*” (30/4)

“Cevap vermeyen adam, ağzının dolu olduğunu belli eden homurtulu bir takdir sesi çıkardı.” (70/18)

“Başı kalkıp kalkıp yastığa düşen çocuk cevap veremiyor ve bağırmaya devam ediyordu.” (55/10)

“Gizlenen sevinç, dudakların ucunda belli belirsiz bir gülümseyiştir.” (108/5)

“Ferhad’a karşı biraz evvel duyduğu öfke azalmıştı.” (295/27)

“İçinde nereden geldiğini anlamadığı bir huzursuzluk başlamıştı birdenbire.” (247/33)

“Beyazları parlayan kapılara bakarak hangi odaya gideceğini düşündü.” (355/32)

“Aşağıya onları dinlemek için indiğini gizlemeye yarayacak bir yalan aradı ve birden hatırladı.” (72/30)

“İstediğim yere giderim.” (293/14)

“Bak ağabeyim yeni yaptırdığı kostümü giydi, gitti.” (43/11)

İsim Unsuru İsim Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları:

“Arkalarında bir ayak sesi.” (68/4)

“Eski dünya hislerinizden kurtulunuz.” (27/9)

“Mefharet, önündeki masanın üstünde duran sigara tablasını lüzumsuz yere eline aldı, havaya kaldırdı, mermer merdivenlere fırlatacakmış hissini veren bir tereddütten sonra tekrar yerine koydu.” (29/15)

İsim Unsuru Sıfat Tamlaması Olan Sıfat Tamlamaları:

“Hayretimi gördün ve çeneme küçük bir tokat vurdun.” (360/8)

“Dişi cins köpekler bile teslim olacakları eşlerinde soy değerleri ararlar.” (96/36)

“Bu iki zıt hamle insanda iki benlik yaratmıştır.” (154/4)

Besim yine küçük bir kahkaha salıverdi.” (129/29)

“Bizim mutfığa yanaşma kedi gibi dadanan aç adam, kendi hatalarının mı, içtimai nizamın mı kurbanıdır?” (73/18)

“Görünmez bulutların kararttığı bir sonbahar akşamı.” (26/7)

“Hafif bir lavanta kokusu.” (78/21)

Bizim valideyi söylemiyorum, herhangi bir kadın.” (253/3)

“Âğabey, size neşeli bir istasyon arayayım mı?” (23/5)

“Vallahi baba, dedi, bu Meral yüzünden bir gün elimden *büyük bir kaza* çıkabilir” (23/5)

“*Necile’nin bütün korkularını iten bir hayret*, onda etrafındaki her şeyin manasından şüphe ettiren yeni bir ruh hali hazırlıyordu.” (316/22)

“Samim *bu diversiyon oyununa düşmeyeceğini sezdire*n bir gülüşle ve müstehzi bir sesle sordu.” (260/14)

“Odanın boşluğunu *büyük bir sır şişiriyor*.” (363/20)

“*Derin bir nefes* daha aldı.” (83/34)

“*Anlayışlı bir insan*.” (318/1)

“*Bir emekli kız* vardı yanında, onu da bulamadım.” (358/17)

“Besim eğildi, *iri bir gül* kopararak Selmin’e verdi.” (58/34)

“Yalnız başına *müthiş bir ağrı* yapıştı.” (86/36)

Sıfat Unsuru Bağlama Grubu Olan Sıfat Tamlamaları:

“Bankalardaki mevduatın yüzde sekseni *asıl ve yedek sermayelerdir*.” (75/5)

“Cildi muhafaza ettiği halde güneşin ultra-violetlerinden mahrum etmeyen vücuda yapışık, *ince ve şeffaf bir kumaş*, insanları süs ve çizgi yalanından kurtarmaktadır.” (111/22)

“Çapkın veya aşifte bir arkadaş *bütün ömründe hiç sevilmediği için sevişenleri kıskanan ve onları ayırmak için soğutma telkinleri yapan bir akraba*, gittikçe daha fazla ihmal edilmekten muzdarip bir dost, birincinin ruhunu şuurunun altından ve üstünden gagalayan ikinciye dışarıdan yardımlar koştururlar.” (161/1)

“Samim *alçak ve kederli bir sesle* devam etti.” (60/15)

“Ertesi gün aynı binada başka bir odada beni kabul eden *yaşlı, ciddi ve sevimli bir adam* kılavuzumun tercüme ettiği şu sözleri bana söyledi.” (52/16)

Biraz dikkat edince, vücudunun üstünde, *boynundan ayak bileklerine kadar bir deri gibi yapışık ipekten daha ince, şeffaf ve mavi bir elbise* gördüm.” (26/29)

“*Selmin’inkinden daha kayu, yeşil, fırlak, az kirpikli ve gölgesiz gözlerinde*, hiçbir istikamet beğenmeyen huzursuz bakışlarla derin bir nefes aldı.” (18/8)

“Evin en iyimser adamı bile, böyle kötü bir günden *bu kadar ferah ve neşeli bir gece* doğacını ümit edemezdi.” (66/1)

“*Bakışları kadar sakın içe işleyici ve inandırıcı bir sesle* sordu.” (305/18)

“Uzun, biçimli ve çıplak bacaklarının tazeliği iri ve buruşuk ayaklarında iflas ediyordu.” (306/26)

“Zayıf ve karanlık yüzünde kaşları göz kapakları ve bütün çizgileri düşüktü.” (32/17)

“Alt katta küçük ve boş bir odada geniş bir koltuk vardı.” (52/8)

“Herhalde sarı ve kendiliğinden kıvrılmış parlak saçları, geniş bir alını, açık yeşil, gri veya mavi gözleri vardı.” (94/15)

“Hadiselere his karıştırmadan bakan rahat zekalar için, basit ve eğlenceli vakalar.” (95/11)

Sıfat Unsuru Aitlik Grubu Olan Sıfat Tamlamaları:

“Bir pençe gibi uzattığı elindeki öfke, yakaladığı sandalyeyi takırdatarak çekti.” (18/15)

“Fakat iki kardeş arasındaki bu münakaşaya her zaman rastlamak imkanı olmadığı için ayrılamıyordu.” (38/11)

“Meral’in sesindeki istihza ağabeysinin dikkatinden kaçacak kadar hünerliydi.” (258/17)

“Platonik bir aşk bana aç bir adamın önündeki piliş kızartmasına şiir söyleyip açlıkta ısrar etmesine benziyor.” (236/2)

“Etajerlerin yanındaki koltukta Necile oturuyordu.” (355/37)

“Başucundaki düğmeye bastı ve kol saatine baktı.” (76/7)

Sıfat Unsuru Edat Grubu Olan Sıfat Tamlamaları:

“Aslan gibi bir çocuktan doğrusu Selmin’e hak verdim.” (94/16)

“Kalbinde durur gibi bir hal.” (357/6)

“Ses birdenbire kesildi ve telefon yuvarlamış gibi bir gürültü duyuldu.”

“Eğer bütün hayatım boyunca bana bu seriden vak’alar anlatanlar Renginaz gibi sapıklar ve Necile gibi histerikler olsaydı, iyen bir saniye düşünmezdim.” (338/23)

5.2. İSİM TAMLAMALARI

Bir ismin bir veya birden fazla isimle tamamlanmasından meydana gelen kelime gruplarıdır. Yalnızız’da unsurları hem tek kelime hem de kelime grubu halinde olan isim tamlamaları tespit edilmiştir.

5.2.1. Unsurları Tek Kelime Olan İsim Tamlamaları

Unsurları tek kelimedenden oluşan isim tamlamaları çoğunlukla detay ve tasvir gerektirmeyen kavramları belirtmek için kullanılmıştır.

“Onu *sokağının köşesinde* bırakıp da dönerken birden bire hatırladım.” (49/27)

“Gözümün *önüne* yine annesi geldi.” (323/31)

“Saat üç buçukta *Galatasaray Postahanesi’nde* buluşabilir miyiz?” (233/12)

“Paris, *Meral’in rüyası, Feriha’nın saçlarında* başlıyordu.” (179/3)

“Nail Bey, *sözün manasızlığına* dikkat etmedi ve yine sordu.” (248/32)

“Samim eğildi ve elini *Necile’nin göğsüne* koydu.” (356/11)

“Gençliğinde bir ara sen *Sipahi Ocağı’na* yazıldındı.” (90/6)

“Uçak *hava meydanından* kalkıyor.” (293/17)

“Tahtından *aşk ihsanları* dağıtır.” (109/32)

“Selmin’in *telkinleri* de böyle bir mucize yaratamazdı.” (66/24)

“*Fakirlerin müdafaası* işte.” (100/27)

“*Meral’in karşısında*, ayakta, *gözünün ucuyla* Feriha’yı göstererek alçak ve dolgun bir sesle ona soracaktı.” (201/16)

“Senin gibi zeki insanlar bile *talaş kebabına* duyulan aşktan daha sahici bir sevgi olmadığına inanmışlardı.” (38/2)

“Hasibe Selmin’in *pardösüsüne* koşturdu.” (345/12)

“Sen de yanık kokusu duyar ve *Necile’nin karakoncoloslarına* inanırsan hepimiz tehlikeye gireriz.” (338/13)

“*Kahvaltı sofrasını* hazırladın mı?” (91/3)

“Meral bardağı *radyonun üstüne* koyuyordu.” (289/5)

“*Kadının öfkesi* tecessüsüne bir anda teslim oldu.” (19/30)

“*Hastanın gözleri* ışığa bakamaz olur.” (43/25)

“*Kilerin anahtarı* Hasibe ablamda, dedi.” (91/34)

“Zira ben *muhabbet hastasıyım*.” (24/2)

“*Kulaklarının uğultusu* artıyordu.” (78/36)

“*Tuvalet masasına* doğru gitti, gözünde *Seditol tüpünü* aradı”. (78/8)

“*Besim’in fikirlerini* bilirdi.” (14/16)

“Sır, sonsuzluğun prensibi.” (363/21)

5.2.2. Unsurları Kelime Grubu Olan İsim Tamlamaları

Unsurlarından Biri İsim Tamlaması Olan İsim Tamlamaları:

“Necile’nin yatak odasına girdiler, kapıyı kapadılar ve kilitlediler.” (310/28)

“Bizim şimdiki dünyamızda iki nazariye ve tatbikat vardır ki, Simeranya’da yarınki dünya hekimliğinin esaslarını vücuda getirmiştir.” (62/30)

“Bu temizlik hasretinin sırrını şimdiki bir yazıhanenin gözünde bulabiliriz.” (21/27)

“Herkes bu ruh sağlığının yollarını bilir ve hastalandıktan sonra kendi kendisine, isyandan tevekküle giden yolu açacak telkinlere uygun bir hazırlık bulur.” (64/6)

“Fransız Konsolosluğu’nun önünde Feriha’ya rastladım.” (192/4)

“Her sabah vücudunu kolonya ile friksiyon yapan Besim’in su korkusu beni yıllarca düşündürmüştür.” (23/19)

“Zamanımızda bu ikincinin birinciye baskın çıkışı bir tesadüf değildir, uzun bir tarih gelişinin neticesidir.” (154/21)

“Renginaz’ın oda kapısı açıldı.” (353/1)

“Esasen Simeranya, herkesin her sosyal harekette samimi ve tam iştirakini sağlayan yeni bir cemiyet yapısının adıdır.” (112/4)

“Kız kardeşinin kapısına koştu ve kanada vurarak bağırdı.” (332/14)

“Sonra bir adım geri çekilerek Meral’e yatak odasının kapısını gösterdi.” (303/1)

“Yemek odasının terasında oturdular.” (27/22)

“Bahçe kapısının önünde indi, yüzünü demir parmaklığa yaklaştırdı ve içeriye baktı.” (352/1)

Unsurlarından Biri Sıfat Tamlaması Olan İsim Tamlamaları:

“Şimdi yeni hadiselerin ışığı altında bir şeyler sezer gibi oluyorum.” (107/14)

“Birinci katın sofasında da ışık yanıyordu.” (353/20)

“Bu salonun eşyası yerli yerinde duracak mıydı?” (295/18)

“Samim’in iki dudağı birbirine battı ve ağzının iki yanında bir heyecanı geriye iten enerjinin çukurları belirip kayboldu.” (39/32)

“Aydın, *bir elinin baş parmağını şakağına dayamış, öteki parmaklarıyla alnını oğalıyarak yanlarından geçti.*” (31/16)

“Mektubu katlayıp *ceketinin dış cebine* soktu, *pardesüsünü çıkardı ve Emine’nin omzuna attı.*” (283/20)

“İşte, *aşk mücadelelerinin en büyük meselesi: Arar mı?*” (208/33)

“Böyle bir bahiste, *klasik insan bilgilerinin donmuş alçısını kırmak zordu.*” (339/2)

“Bir yandan matematik, bir yandan *annesinin yüz ton ağırlığındaki ruh baskısı.*” (58/29)

“Ağabeyimin *yüzüme dikilen bir yan bakışı*, Hasibe’yi yoldan çevirip buraya getirmesi için Ayşe’ye yeni bir emir vermeme mani oluyordu.” (92/19)

“Kaşlarını çatan Besim için *günün en ciddi anlarından biriydi.*” (32/7)

“Çünkü *susmak cevapların en fenasıdır.*” (223/7)

“Fakat *züğürtlerin bütün felaketleri* alfabeden başlar.” (36/10)

“*Karşı sıradaki odaların karanlıkta bile parlayan beyaz yağlı boya kapılarına* baktı.” (78/34)

“Necile ondan makul bir cevap almak ümidiyle *sesinin en tatlı tonunu aradı.*” (312/9)

“Bu *sual Mefharet’in bir saatten beri başka meseleler arasında uyuklayan şüphesine* bir iğne gibi saplandı.” (39/27)

“Bu *hakikatin öteki yarısı* üzerinde zihin yormama hiç lüzum bırakmayacak kadar açık bir ihanet delilidir.” (39/27)

“İlk *sabah lokmasının bakir lezzetini* buna feda edemezdim.” (93/19)

“Odadan çıktıkları zaman Besim *ablasının endişeli ve gergin yüzünden* iki sapan taşı gibi fırlayan bakışların doktora saplandığını gördü ve klasik yalanı bekledi.” (57/23)

“Bu kırmızılıkla *dudaklarının keskin boyası* bile kayboluyordu.” (30/5)

Unsurlarından Biri Bağlama Grubu Olan İsim Tamlamaları:

Eserde örneğine çok az rastlanmıştır.

“Yürüdü, *tuvalet masasının üstünde ve gözlerinde şişeyi* aradı.” (322/8)

“Öyle ki, bütün Simeranya’yı *derin bir sükun ve tevekkül havası* sarmıştı.” (64/3)

“Samim birdenbire doğruldu ve deminden beri içine biraz daha fazla gömüldüğü *silik hatıraların ve mahreksiz fikirlerin mezarından* dışarı uğradı.” (347/4)

Unsurlarından Biri Ünvan Grubu Olan İsim Tamlamaları:

“Şoföre de onu eve bıraktıktan sonra *Nail Bey’in apartmanına* dönmesine emretti.” (359/3)

“*Nafiz Paşa’nın köşkü* burası.” (357/1)

“*İbrahim Bey’in kızı* menenjit olduysa böyle.” (34/15)

“*Nail Bey’in başı* yukarı dikildi ve gözleri büyüdü.” (228/28)

“*Kâmuran Bey’in kızı* desen öyle.” (77/30)

“Peki Meral’in *Nail Bey’in kızı* olduğu nereden çıkıyor.” (238/27)

“*Ferhat Bey’in oda kapısı* da kapalı.” (331/22)

“Nazmiye... *Hüsnü Bey’lerin beslemesi*...” (344/23)

“Otomobilin kazası tesadüf, lacivert tesadüf, meydan tesadüf, kalabalık tesadüf şoförün sağ kalması tesadüf, *Hamdi Bey’in ölmesi* tesadüf.” (339/29)

“*Nail Bey’in hastalığından* ve bu felaketin ona yapabileceği ağır tesirlerden bahsettiler.” (350/30)

5.3. BAĞLAÇ GRUBU

Yalnızız’da bağlaç grubunun kullanımına dair örneklerle de rastlanmaktadır. Örnekler incelendiğinde söz konusu romanda çoğunlukla “ve” bağlacının kullanıldığı onun yanı sıra “ile, de, veya, yahut, fakat, ne...ne” bağlaçlarının da bulunduğu cümleler görülmektedir.

5.3.1. YAPISI BAKIMINDAN BAĞLAÇ GRUBU

5.3.1.1. “ve” Bağlacıyla Kurulan Bağlaç Grubu

Romanda en fazla kullanılan bağlaç “ve” bağlacıdır. Kelime ve kelime gruplarını bağladığı örnekler aşağıda sıralanmıştır. Cümleleri bağladığı örnekler daha önce anlatılan ‘Bağlı Cümle’ başlığı altında verilmiştir.

“Eğer herhangi bir mana arıyorsan, bu, *sana karşı dikkatimin normal ölçüleri aşan bir sevgi ve alaka işareti olduğunu* gösterir.” (196/4)

“Sonra bana *şarap ve elma* getirdi.” (360/10)

“Bakışları kadar sakın, *içe işleyici ve inandırıcı bir sesle* sordu.” (305/18)

“*Bir korku sarayının simsiyah koridorlarında dolaşan yalnız ve mahpus bir kraliçe gibi gözleri karanlığı emiyor, büsbütün irileştiriyor ve güzelleştiriyor*”. (22/8)

“*Bir şey öğrenmek ve başkalarına satmak için ağzının içine bakarlar, başkalarından öğrendiklerini de sana satarlar*.” (236/7)

Bak, galiba hikayenin ötesinde küçük bir günah korkusu duyuyorum da *lafı değiştiriyor ve uzatıyorum*.” (236/16)

“Ağabeyim bildim bileli *sır küpü ve sükut dondurmasıdır*.” (28/13)

“*Bana karşı Meral ve Ferhat’la birlikte hareket ediyorlar*.” (108/20)

“Yine *sen ve ben* bu odada yalnızız.” (360/16)

“Besim artık ciddiyetten yorulmuş gibi silkinerek *birinci kısa ve gevrek kahkahasını* attı.” (239/34)

“*Son ve keskin* delile de sahibim.” (168/2)

“Öyle ki, bütün Simeranya’yı *derin bir sükun ve tevekkül havası* sarmıştır.” (64/3)

“Hasibe *yorgun ve şaşkın bir yüzle* yemek salonunun kapısından göründü.” (97/15)

“*Netagnami ve telekinezi vak’aları* birbirine karışiyordu.” (337/25)

“Renginaz anlatırken hep *kapıya ve pencerelere* bakıyordu.” (275/18)

“*Buluşma anının en büyük ümitler ve korkularla dolu heyecanı*, onun yüzünden benim üstüme bir aşk rahmeti gibi boşalmalıdır.” (47/17)

“Sayısız imkanlar arasında *gerçekleşmiş ve donmuş bir imkanım*.” (145/24)

“Yuvarlak ve iri *gözlerinin Samim’in adını bilmediği bir kehribar nev’ine çalan açık ve parlak elası* donuklaştı. “(142/5)

“*Elimiz ve ayağımız gibi* o da mutlak emrimiz altına girebilir.”(47/23)

“*Bir daha ve yüksek sesle* güldü.” (146/24)

“Hasibe *yorgun ve şaşkın bir yüzle* yemek salonunun kapısında göründü.” (97/15)

“Kardeşi *küçük ve yuvarlak bir francala* diliminin üstünde saat camı takar gibi dikkatle yerleştirdiği jambona tereyağını sürerken hiçbir meseleyi ciddi konuşmazdı. (13/1)

“Yataktan indi, *terliklerini ve kimonosunu* giydi.” (78/1)

“Simeranya’da her seviyeye göre *okuma salonları, laboratuvarlar, atölyeler, müzik, tiyatro, sinema ve spor evleri* vardır.”(34/33)

“Bütün *ailelerde ve müesseselerde* her gün yapılan ruh sporu budur.”(64/1)

5.3.1.2. “ile” Bağlacı İle Kurulan Bağlaç Grubu

“İle” bağlacına bir iki örnek dışında rastlamadığımız romanda, tespit edilen örnekler aşağıda sıralanmıştır.

“Fakat bu zıtların *gece ile gündüz gibi* birbirini takip etmedikleri, iç içe ve aynı zamanda mevcut oldukları da düşünülebilir.” (152/22)

“Simeranya’da asıl mesele, *hasta ile hastalığı arasındaki zıtlışmayı* ortadan kaldırmaktır.” (62/26)

“İle” bağlacı ekleşmiş olarak da karşımıza çıkmaktadır.

“Ne var ki, onların bu korkusu *Ferhat’la Selmin’in* evlenecekleri güne kadar sürer.” (113/37)

“Fakat içeriye *Mefharet’le Aydın* giriyordu.”(106/16)

“*Mefharet’le Besim’de* bana karşı dikkatler sezmiştim.” (114/28)

5.3.1.3. “yahut” Bağlacı ile Kurulan Bağlaç Grubu

Yalnızız’da bir örneğine rastladığımız bağlaç, “de” bağlacıyla birlikte kullanılmıştır.

“Paris’e *yahut da* nereye olursa olsun.” (296/35)

5.3.1.4. “ne...ne” Bağlacı ile Kurulan Bağlaç Grubu

Söz konusu eserde az miktarda rastlanmıştır.

“Sen *ne* yemek, *ne de* yedirmek istiyorsun.” (236/5))

“Bunlardan başka üçüncü bir hal daha vardır ki, orada *ne* diyalektik harekete, *ne* zıtların aynı zamanda mevcut oluşuna rastlanır.” (152/25)

5.3.1.5. “fakat” Bağlacı ile Kurulan Bağlaç Grubu

Yalnızız’da “fakat” bağlacı daha çok cümleleri bağlamak için kullanılmış “Bağlı Cümleler” konusunda örnekleri verilmiştir. Bağlama grubu olarak birkaç örnek dışında karşımıza çıkmamıştır.

“Karanlık, *fakat* ruhun köklerini sarmış hisler çarpışıyordu.” (285/26)

“Boğulurmuş, gibi *fakat* çırpınmadan, bu vahşi ve uzun çığlığın kendisinden koptuğuna inandırmayacak kadar sakin bir duruşla, avazı çıktığı kadar bağııyordu.” (315/21)

“Meral bir itirafın bin defa yerine geçen hayran, *fakat* keşfedilmenin kinini taşıyan yan gözlerle Samim’e baktı.” (148/5)

5.3.1.6. “veya” Bağlacı ile Kurulan Bağlaç Grubu

“Hayır, bu kağıdı yazacak *veya* yazmayacaksın.” (329/21)

“Anladım ki şimdi onunkisi dünyaya kedi *veya* kuş gözleriyle bakmak.” (252/32)

“Mefharet, düşün ağzından çıkacak bir söz benim hayatımı cennete *veya* cehenneme çevirebilir.” (77/4)

“Herhalde sarı ve kendiliğinden kıvrılmış parlak saçları, geniş bir alını, açık yeşil, gri *veya* mavi gözleri vardı.” (94/15)

“Yüksek bir şuur *veya* şuursuzluk sergisi mi.” (350/2)

“Yoksa, bahtiyar zatın aç *veya* tok işçi *veya* burjuva, komünist *veya* faşist olması benim gözümde tamamiyle farksızdır.” (92/23)

“Bu zıtlıklar ortadan kalkar *veya* uzaklaştırılırsa yalana lüzum kalmaz.” (61/21)

“Kendi ahlak *veya* irade hatalarının suçlusu da olabilir.” (73/28)

“Kalbe karşı bu muhalefetin akıldan *veya* gururdan geldiği sanılır.” (49/9)

“Yarın hakikati birdenbire *öğrenir veya sezerse*, işte o zaman bir beyin kanamasına uğrayabilir (60/12)

“Besim onun Simeranya hayalinde bu tarafın henüz *eksik veya tamire muhtaç* olduğunu düşünüyordu.”(61/6)

“*Sendikalar veya sosyalist* devlet bu cezayı mükafata çeviriyor ve işsizi besliyor.”(73/21)

“Hatta *Laurel veya Hardy*’ye benzemeyi bile!”(240/1)

5.3.1.7. “de” Bağlacı İle Kurulan Bağlaç Grubu

“Baksana, Hasibe *de* ona tutkun.” (92/5)

“Benim *de* gözlerim nemleniyordu.” (90/20)

“Aç adam yemeğini yerken Hasibe’nin *de* bulaşık yıkadığını tahmin etti.” (70/3)

“Boynunun etleri *de* kabarıyordu.” (83/30)

“Siz evvela bir iğne yapın *da* sonra muayene edin.” (56/28)

“Rüzgarda bütün iç çamaşırları *da* saçları *da* tutuşmuş.” (344/29)

“Bir emekli kız vardı yanında, onu *da* bulamadım.” (358/17)

“Bütün mazeretleri *de* beraber getirir.” (293/33)

“Belki biraz evvel konuşulan şeyleri *de* duymamıştı.” (39/21)

“Benim *de* içime şüphe soktun.” (21/23)

“Ablam *da* seni görünce heyecanlanır.” (62/23)

“Demin uyandığı zaman kalbi *de* hızlıca vuruyordu.” (78/10)

“Ama ben *de* kızdım.” (102/13)

“Akşam yemeğine *de* kal.” (276/23)

“Elektriği *de* sen söndürdün.” (360/16)

“Mefharet *de* bir şezlonga uzandı.” (66/28)

5.3.2. Bağlaç İle Başlayan Cümleler

Bu bölümde incelediğimiz başka bir yapı da bağlacın cümle başında kullanıldığı cümlelerdir. Yalnızız’da bu yapıdaki cümlelere de rastlanmaktadır.

- “Ve birdenbire servet yapmış.” (252/27)
- “*Fakat* satıhta kaldığımı hissettim”. (272/19)
- “*Yahut* da arabayı yollarım.” (351/7)
- “*Fakat* bilesin ki, insanın içi rahat olmazsa hayatın zevki yoktur.” (232/34)
- “Ve ihtilaçları gittikçe azalan hastaya yaklaştı.” (57/16)
- “*Çünkü* ona karşı Mefharet’ten evvel ben menfi bir tavır aldım.” (108/31)
- “*Yahut* da ağabeyimden de, yeşilinden de soğumuştur.” (29/32)
- “*Fakat* annene bunu söyleyemeyiz.” (17/34)
- “Ve bu sefer ben başımı önüme eğdim.” (273/25)
- “*Fakat* züğürtlerin bütün felaketleri alfabeden başlar.” (36/10)
- “*Çünkü* susmak cevapların en fenasıdır.” (223/7)
- “*Fakat* yavrum, şekerim, Fificiğim, bilsen ne haldeyim, çıldıracağım, anahtar yok, anahtar!” (302/5)
- “*Yahut* da hakikaten değişmişti.” (24/29)
- “*Fakat* şimdi kalbi daha şiddetle çarpıyor ve o, bir türlü acele hareket etmek ihtiyacından kurtulamıyordu.” (299/13)

5.4. BİRLEŞİK FİİL GRUBU

Bir isim ile bir yardımcı fiilin yada iki fiilin bir arada kullanılmasından veya birden fazla sözcüğün bir fiille anlamca kaynaşarak birleşmesinden oluşan birleşik fiil gruplarının Yalnızız’da bir çok örneğine rastlamak mümkündür.

5.4.1. İsim + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiiller

Yalnızız’da isim+yardımcı fiilden oluşan birleşik fiiller “etmek ve olmak” yardımcı fiilleri ile kurulmuştur.

- “Ve iki tarafa ait planlar da neticeleri de bir anda *yok olabilir*.” (13/36)
- “Yol yorgunluğum geçerse düzeleceğimi *ümit ediyorum*.” (283/9)
- “*Fakat* neşesinin kaçtığını *hissettim*.” (269/12)
- “Onlarda da nadir şartlar ararlar ve cins olmayana *teslim olmazlar*.” (97/6)

“Batmayacağına, selamete çıkacağına *emin* ol.” (89/6)

“Sen de sevmiyordun onu, söylediler, biliyorum, alakanı kesmişsin, *memnun oldum*.” (83/3)

“Uzun, biçimli ve çıplak bacaklarının tazeliği iri ve buruşuk ayaklarında *iflas ediyordu*.” (306/26)

“Daha evvel ben de *kavga etmiştim*.” (101/14)

“Ey insan bu kitabı sana *ithaf ediyorum*.” (363/33)

“Cins hayvan, binicisinin sinirlenmesini, çırpınmasını, onu mahmuzlamasını affetmez.” (90/7)

“Bu yıkılışın sırrını bul, kendini çöz, içini ayıkla, şuurundan utanan ve ruhunun izbelerinde kaçacak delik arayan suçlu hislerini yakala, getir, ikimizin de gözümüzün önüne koy, onları ezmen için sana *yardım edeyim*.” (202/23)

“Gülümseyerek *ilave ettim*.” (106/5)

“Evet, yemek odasında *kahvaltı ediyor*.” (170/37)

“Kalbin bütün meseleleri yalnız kalpte *halledilir*.” (49/16)

“Evin en iyimser adamı bile, böyle kötü bir günden bu kadar ferah ve neşeli bir gece doğacağını *ümit edemezdi*.” (66/1)

“Ben senin yerinde olsaydım, vaktiyle dünyaya bir av köpeği olarak geldiğimden *şüphe ederdim*.” (241/9)

5.4.2. Kurallı Birleşik Fiiller

Bazı sözcükler, belli kurallar dahilinde başka bir fiille birleşerek bir birleşik fiil grubu oluşturmaktadır. Kurallı birleşik fiillerin romandaki kullanımı incelendiğinde daha çok yeterlilik fiilinin kullanıldığı görülmektedir.

“Meçhulün karnından istediğimiz çocukları *doğurtabiliriz*.” (200/4)

“Bütün hayatımın unutulmaz hayretlerinden biri içinde onun yüzüne *bakakaldım*.” (272/13)

“Ağzı açık, gözleri kızarmış ve fırlamış, kaşları havada, bir an *donakaldı*.” (86/19)

“Besim yine küçük bir kahkaha *salıverdi*.” (129/29)

“Kucağına düşen çakmağı yere atmak için hızla ayağa kalkarken, eteği oyluklarının biraz aşağısında ansızın *tutuşuverdi*.” (330/34)

- “Biraz sonra onun gürültüsü basamakların çatırtısını *bastırabilirdi*. (70/1)
- “Kendine hakim olduğu anlarda, Mefharet’in öfke krizlerinde ziyan olan müthiş enerjisi, kininin hedefi üstünde infilak anını gayet iyi seçen tam isabetli bir bomba gibi *patlayabilir*.” (116/12)
- “Beynin *kanayabilir*, yüreğine *inebilir*, her şey *olabilir*.” (43/1)
- “Hemen yelkenleri suya *indiriverdin*.” (292/35)
- “Penisilin ağrıyı bıçak gibi *kesiverdi*.” (66/17)
- “Aldanmış *olabilirim*.” (112/17)
- “Mefharet, düşün ağzından çıkacak bir söz benim hayatımı cennete veya cehenneme *çevirebilir*”. (77/4)
- “Seninle her insan arasında müşterek hakikat, şimdi içimde öyle bir parlayış parlıyor ki defterim burada olsa bütün Simeranya’yı bir nefes boşalışı halinde *yazabilirim*.” (363/31)

5.4.3.Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller

İsim veya isim soylu bir veya birden fazla kelimenin yalın halde ya da çekim eki alarak, belirli kurallar çerçevesinde bir fiille anlam kaymasına uğrayarak kalıplaşmasından oluşan birleşik fiillerdir. Yalnızız’da sayıları çok olmasa da bu tip cümlelere rastlamak mümkündür.

- “Ayağa kalkan Mefharet birden bire oturdu ve *kulak kabarttı*.” (55/1)
- “Uykusu çok hafif olduğu için, sesin bir rüya olmadığını hemen anladı ve yatağının içinde oturup *kulak verdi*.” (331/16)
- “Meseleyi öğrenince ona *diş bile*di.” (92/5)
- “Ferhat kabarmış saçlarının altında öfkeli yüzünü pek az değiştiren zayıf bir alaka ile babasına bir göz *attı*.” (225/22)
- “Tepeme *kan çıkıyor*.” (284/7)
- “Kız üç beş laf etti, ok gibi *ciğerime işledi*.” (285/26)
- “Bekledi ve aşıya *kulak verdi*.” (70/2)
- “Ablamın üstüne biraz eğildi ve dışarıdan gelen horoz seslerinin ince çerçevesi içinde büsbütün ağırlaşan bir tonla emir verdi.” (88/9)

“Besim, konuşurken düşünmeyi sevmeyen adamların sür’atiyle *cevap verdi*.” (13/25)

“Ayaklarının ucuna basıyor, arada bir duruyor ve *kulak kabartıyordu*.” (76/6)

“Meral geri çekilerek zayıf bir sesle *cevap verdi*.” (291/20)

“Yarabbi bana kuvvet ver.” (79/14)

“Topuna birden bir *sünger çek*.” (258/22)

“Samim *kulak verdi*.” (94/91)

“Şöyle bir *göz attı*.” (94/16)

“Simeranya’ya falan *kulak asma*.” (21/19)

5.5. EDAT GRUBU

Bir isimle ile son çekim edatından meydana gelir. Türkçe dil mantığına uygun olarak belirteç ve sıfat görevinde kullanılmıştır.

Yalnızız’da edat grupları incelendiğinde “gibi” başta olmak üzere “bile, için, ile, kadar, beri, evvel, - e doğru, -e göre” edatlarının kullanıldığı ve cümlelerde daha çok belirteç görevinde bulundukları görülmektedir.

5.5.1. EDAT GRUBU TÜRLERİ

5.5.1.1. “gibi” Edatı ile Kurulan Edat Grubu

“Göğsünden *lastik top gibi* fırlayacaktı.” (79/17)

“Bir kuş *gagalar gibi* vuruyorlar cama.” (306/13)

“*Doğru gibi* geliyor bana.” (298/18)

“Köyde *senin gibi* giyinen kız var mı?” (77/27)

“*Bir pençe gibi* uzattığı elindeki öfke, yakaladığı sandalyeyi takırdatarak çekti.” (18/15)

“Gözlerini içine bir şey *kaçmış gibi* kırıp açıyordu.” (72/12)

“Buluşma anının en büyük ümitler ve korkularla dolu heyecanı, onun yüzünden benim üstüme, *bir aşk rahmeti gibi* boşalmalıdır.” (47/17)

“Odamın içinde bir şeyin tutuştuğu ve duman salıverdiği *muhabbaket gibi* geldi bana.” (318/29)

“Şimdiden *darılmışlar gibi*.” (296/15)

“Odadan çıktıkları zaman, Besim ablasının endişeli ve gergin yüzünden *iki sapan taşı gibi* fırlayan bakışların doktora saplandığını gördü ve klasik yalanı bekledi.” (57/23)

“Bu kızın yabancı bir beden mahfazası içinde sakladığı bütün çirkinliklerden gelen boğucu nefret, bir *dar ağacı ipinin yağlı ilmiği gibi* Samim’in boğazını sarıyor ve sıkıyordu.” (264/15)

“*Tıkanacak gibi* oluyordu.” (363/17)

“Penisilin ağrısı *bıçak gibi* kesiverdi.” (66/17)

“Salonun kapısını *yumruklar gibi* sarsarak açıp dinç adımlarla içeriye giren Ferhad’a bağırdı.” (225/14)

“Yorgan açılmış ve altında kimse *yokmuş gibi* ona fazla bir beyazlık göründü.” (78/21)

“Şimdi, yeni hadiselerin ışığı altında, bir şeyler *sezer gibi* oluyorum.” (107/14)

5.5.1.1.2. “bile” Edatı ile Kurulan Edat Grubu

“*Annesinin itirafları bile* beni inandırmıyordu.” (45/25)

“Çocuğun ruhunda bu müthiş sancıyı, hatta ölümü matematiğin çıldırtıcı rakamlarına tercih eden ve *kendisinden bile* gizli bir köşe bucak olup olmadığını düşünüyordu.” (56/35)

“*Dişi cins köpekler bile* teslim olacakları eşlerinde soy değerleri ararlar.” (96/36).

“Büyükanne, hala, teyze, koskoca insanlar bunun cevabını *beş yaşındaki çocuktan bile* isteyecek kadar zayıftırlar.” (109/23)

“*Sinemaya bile* zor giderdi oğlan.” (58/30)

“*Onu gözlerimle bile* selamlamayı unutarak soluğu hemen sofada aldım.” (90/32)

“Meral’i göreceğim an yaklaştıkça ona ait meselelerin teferruatı üzerindeki alakalarının hepsini toptan kaybediyor, *hatırlamaya çalışsam bile* muvaffak olamıyordum.” (115/8)

“Vaktiyle “Maldorar” şarkılarının tercümesi *buna bile* muvaffak olamadı ve muharririn de, mütercimmin de adını yapraklarıyla birlikte soldurdu.” (110/4)

“Bu kırmızılıkla *dudaklarının keskin boyası bile* kayboluyordu.” (30/5)

“Aşkı daima birinci planda, *açlığın bile* önünde görür.” (92/6)

“Kemiksiz gibi hafif, zayıf, uzun, *hareketsiz halinde bile* kıvraklığı belli, görülmemiş plastik nispetleriyle insanı bir bakışta hayran edecek kadar biçimli bir vücut.” (26/31)

“İnsan bu hale düştükten sonra, *ondan kurtulsa bile* ileride, hatırasına katlanamaz.” (325/9)

“*Protoplazma’nın arz üzerindeki iki yüz elli milyon yıllık uzun macerasından sonra bile* insanın en basit tabiat hadiseleri karşısında bir sürü baş itikat hesabına telaşlanması saçma değil mi?” (92/30)

5.5.1.1.3. “için” Edatı İle Kurulan Edat Grubu

Söz konusu eserde kullanımı oldukça yaygındır.

“Ferhat da eski yerine oturdu ve *birbirlerine vurmaması için* dizlerini tuttu.” (287/31)

“Bu politika *Selmin’in karnındaki çocuk için* en az fena babanın Ferhat olduğuna Mefharet’e kabul ettirmektir.” (112/37)

“Ben *sırf onun istikbali için* evlenmedim.” (77/1)

“*Kapılar kapalı olduğu için* onun sesini duymadılar belki.” (355/20)

“Fakat ablam gibi haykırmaya ve ayaklarını sıcak suya koymaya *hakkı olmadığı için* titremekle iktifa ediyordu.” (87/17)

“Ondan sonra, *kızını benden kurtarması için* Necile’yi harekete getirmekte hiçbir mahzur görmez”. (114/1)

“*Başucundaki gece lambasını yakmak için* sola döndü.” (314/16)

“*Hiçbir şey yapmaya kuvveti yetmediği için* yürüdü.” (79/5)

“*Senden bir şey gizlemek için* lakırdıyı karıştırıyorum zannetme.” (234/20)

“*Sevgilide kaybolmamak için* nefret sebepleri arar, bulamazsa yaratır.” (49/11)

“*Çocuklar ve gençler için* araştırma metotlarını, gösteren kılavuz öğretmenler vardır.” (34/36)

“Fakat *Alaaddin Bey dikkatimi kontrol etmek için* , hikayelerinin tesirlerin arayan sualler soruyordu.” (50/17)

“Ben *senin için* sekiz sene dul kaldım.” (81/21)

“*Annem için, benim için* çok ağır şeyler söyledi.” (102/11)

“Uykusu çok hafif olduğu için, sesin bir rüya olmadığını hemen anladı ve yatağının içinde oturup kulak verdi.” (331/16)

“Mefharet Aydın’ı yoklamak için odadan çıkmak istiyor.” (38/10)

“Akli pakette olduğu için Mefharet’in bulunduğu tarafa bakmamıştı.” (71/1)

“İnsan için bu şartların daha nadir çünkü daha karışık olduğunu kabul etmez misiniz?” (97/7)

“Besim, her manasıyla aç bir adam için tombalak Hasibe’nin esmer ve yağlı teninde yabana atılmayacak lezzetler bulunabileceğini, inkâr etmiyordu.” (67/26)

“Şüphemin boyunduruğundan kurtulmak için sinirlendi ve çırpındı.” (269/32)

5.5.1.1.4. “kadar” Edatı İle Kurulan Edat Grubu

“Ben o çizgiyi dizlerine, ayaklarına kadar indirdikten sonra, belki zaruri fakat eksik bir tekamülün izleri üzerinde evvela beş asır geriye, sonra da beş asır ileriye doğru uzatıyorum.” (25/16)

“Hatta sabaha kadar konuşalım böyle.” (361/17)

“Yorganın ucu yere değecek kadar sarkmıştı.” (353/8)

“Realite bu kadar sadedir.” (359/11)

“Yarına kadar probleminiz incelenir.” (52/4)

“Ne var ki, onların bu korkusu Ferhat’la Selmin’in evlenecekleri güne kadar sürer.” (113/37)

“Fakir bugünkü dünyamızda olduğu kadar fakir değildir; zenginde prensler sınıfın şımarık çocuğu değildir.” (74/35)

“Görünmeyecek kadar incelen dudaklarının ucunda iki çukur ağzını yanlara doğru uzatarak büyütüyordu.” (40/32)

“1923’ün ortasına kadar doğanlar bu emniyetle konuşabilirler.” (16/3)

“Ömrünün sonuna kadar, her hatırlayışında ona bir nebbaş heyecanı verip soğuk terler döktürecek tedai çekirdeğinin zihninde kökleşmesine meydan vermemelidir.” (361/31)

“Eski zamandan bugüne kadar, insan sezgisi ve düşüncesi, kabaca üçe bölünen çağlar boyunca, Allah ile tabiat arasında sallanmaktan kurtulmamıştır.” (154/23)

“Ben gelinceye kadar susun.” (38/17)

“Samim kızın karşısındaki koltuğa oturdu, onun gözlerini aradı *buluncaya kadar* sustu.” (122/33)

“*Yarına kadar* solacak halbuki.” (60/24)

“Çünkü onun bu yüksek şuur tabakaları somatik yapısının tesirlerinden *kurtulacak kadar* gelişmemiştir.” (348/37)

5.5.1.1.5. “beri” Edatıyla Kurulan Edat Grubu

“*Selmin’in Ferhat’la bozuştığı günden beri* halinde görülen donukluk, hemen hemen aynı tarihten *beri* Meral’deki anlaşılmaz değişiklikte paralel gidiyor.” (107/9)

“Bütün yeni terbiyecileri *Rousseau’dan beri* böyle düşünürler.” (35/14)

“*Deminden beri* Samim, bir yalanın kendini saklamak için nasıl yuvarlandığını ve böylece, farkında olmadan ele geçme sahasını nasıl genişlettiğini seyrederken Agripin’i düşünüyordu.” (263/25)

“Uyanık bir dikkat için, Meral’in bütün hali *deminden beri* çingirak çalıyordu.” (191/22)

“Aramızdaki eski his meselelerini deşmek ve beni arada bir düşündüren bazı meçhuller için, ayrıca bana karşı hiç bir hesabı ve gizlisi kalmamış olmak lazım gelen Necile’den aydınlık istemek *öteden beri* düşündüğüm bir şeydi.” (271/2)

“Bu köşke her gelişinde aşağıdaki salona alındığı için, *yirmi iki seneden beri* bu odaya ilk defe girecekti.” (354/5)

“Fakat *kızının çocukluğundan beri*, doğru söyledi zaman, hiçbir izaha ve delile ihtiyaç bırakmadan, bir anda inandıran öyle tarif edilmez bir hali vardı ki, annesi yine bununla karşılaşınca, ona ve kendi kendine “Nasıl olur?” diye sormadan evvel, adeta, vücudunda bir noktaya değmiş gibi, hakikatle temasa geldiğini hissetti.” (128/3)

5.5.1.1.6. “ile” Edatı İle Kurulan Edat Grubu

“*Besim en karışık meseleleri bir kelime ile* savmak ihtiyacını duyduğunun farkında olarak başını salladı.” (59/30)

“Ve hiçbir şeyi fazla düşünmeye zihnini yormak istemeyen Nail Bey, *iş adamlarının kestirme hükümlere bağladıkları meseleler önündeki otomatizmi ile* ayağa kalktı.” (173/12)

“*Hiçbir meselede gülünç ulvî ile* bu kadar yan yana düşmez.” (339/6)

“Çünkü orada, ikide bir değişen öğretim sisteminden ziyade *pilavı ile* meşhur bir mektepte okumazdın.” (37/32)

“*İğne ile* kuyu kazıyorsun.” (51/25)

“*Selmin, bildiği pek çok şeylerin ilk kelimesi olduğunu sezdirenen bir mânâ dolgunluğu ile* cevap verdi.” (126/14)

“*İşçi ile işçi zenginle zengin gibi* konuşur.” (94/10)

“*Samim Hasibe’nin getirdiği kahve ile* ilk sigarasını yakarak canlandı.” (223/25)

“Bu “ne olabilir”in cevabını *soğuk zeka ile* düşünebilmek için odama çıktım.” (107/1)

“Romler kızını *basma entari ile* dolaştırıyor.” (77/28)

“*Hizmetçi elinde tepsi ile* içeriye giriyordu.” (170/35)

“Samim nefes halinde *kısıp bir kahkaha ile* gülererek cevap verdi.” (61/28)

“Bütün hayatında Necile’den başka *hiç kimse ile* konuşmadığı bu bahiste ilk defa söz söyleyecekti.” (238/30)

5.5.1.1.7. “evvel” Edatı ile Kurulan Edat Grubu

“Bu evde Ferhad’a karşı ilk muhalefet, *Selmin’in annesinden evvel* benden doğdu.” (122/27)

“Ölümün, sana hele benim karşımda, bu gençliği vereceğini bilseydin, *Meral’den evvel* intihar ederdin.” (257/19)

“*Yirmi sekiz sene evvel*, mütarekede Faik Bey’lerin evinde tanıdım.” (359/25)

“Ben Galatasaray’da *kafa patlatmadan evvel* ağabeyim orasını keşfetmiş olsaydı, tahsil belâsından kurtulurdum.” (37/27)

“Sen geçen sene, hiç aklından geçirmediğin halde Şinasi’den telgraf alacağını *bir gece evvel* rüyanda görmedin mi?” (340/20)

“Basamağa adımını *atmadan evvel* durdu.” (71/6)

“O zaman Feriha’nın daha *iki sene evvel*, mektepte iken, bütün ailesini ve cemiyetini teperek meçhule atılışındaki cüret, mahpus ikincisinin isyanı olduğu için hayranlık değil nefret uyandırır.” (147/26)

“*Bir hafta evvel* dudaklarını verirken başını hafifçe geri çekişinin uyandırdığı his şüphesi anacak şimdi doğuruyordu.” (99/6)

“Besleme küçük hanımın *yarım saat kadar evvel*, sokağa çıktığını söyleyince, ağabeyim kaşlarını çatı.” (97/24)

“Ölüyü kucaklayıp iki üç adım kadar taşımak hayalinde, *çeyrek asır evvel* yine bu divanda onu kollarının arasına aldığı ilk temas anının hatırasına çarparak iki zaman arasındaki sayısız jestlerinin her biri içinde Necile’yi mezar heykelleri gibi donduran soğuk, vahşi ve tüyler ürpertici, bir sertlik vardı.” (361/24)

“*Kocası ölmeden evvel, on gün evvel*, Azize nasıl gördü rüyasında?” (339/25)

“*Bir gece evvel* sana telgraf çekmeyi o da hatırandan geçirmiyormuş.” (340/23)

“Ağabeyim hakkındaki mütalâam şudur: Yaşlanıp da hatıralarınızı yazmaya *karar vermeden evvel* onu düşünmenizi doğru bulmuyorum.” (241/22)

“Portmantoda ağabeysinin şapkasını ve pardösüsünü görünce, *biraz evvel* gelenin o olduğunu ve odasına gittiğini anladı.” (297/33)

5.5.1.1.8. “e doğru” Edatıyla Kurulan Edat Grubu

“Fakat üçü birden başlarını Aydın’ın yattığı odanın penceresine *doğru* kaldırdılar.” (64/35)

“Selmin bahçeye *doğru* baktı.” (17/12)

“Samim kardeşine *doğru* döndü ve gülümsedi.” (34/23)

“Yastık öne *doğru* kaymış.” (354/10)

“Tuvalet masasına *doğru* gitti, gözünde Sedital tüpünü aradı.” (78/8)

“Pencereye *doğru* gitti.” (86/22)

“Mefharet aralığa *doğru* yürüdü, eşikte durdu.” (72/22)

“Samim Necile’nin yatak odasına *doğru* ağır ağır yürüdü.” (354/4)

“Ve vücudunu öne *doğru* aldı, ellerini birbirine kenetleyerek başını öne sarkıttı, sonra ağır ağır arkasına yaslandı.” (349/29)

“Selmin annesinin yüzünden uzaklara *doğru* kaçan bulanık bakışlarla cevap verdi.” (85/23)

“Kapıya *doğru* gevşek bir iki adım attı.” (355/18)

“Mefharet kızının üstüne yürüdü ve iki elini de onun yüzüne *doğru* sallayarak bağırdı.” (131/9)

“Su damlayışlarının sesi istikametine *doğru* yürüyerek ince uzun bir koridoru geçti, sola döndü bir kapıdan içeriye girdi.” (364/27)

“Cevap alamayınca, kız kardeşinin odasına *doğru* birkaç adım daha attı ve bağırdı.” (286/19)

“Bakış evvelâ *sağa ve sola doğru* kayıyor.” (107/27)

“Sağ tarafındaki *rafa doğru* yürüdü, titreyen elleriyle oradan büyük bir tepsi çekti.” (309/34)

“Ablası da bir koltuğa uzanarak başını arkaya *doğru* salıvermişti.” (58/4)

“Annesi kızının bileğini daha sıkı tutarak kendine *doğru* çekti.” (84/32)

“Besim sandalyesini ona *doğru* çevirerek oturdu.” (238/2)

5.5.1.1.9 “e göre” Edatı ile Kurulan Edat Grubu

Yalnızız romanında bu edatla kurulmuş edat grubuna da rastlamaktayız.

“Hâlâ ruj sürmediğine göre, Ferhad’ın kurduğu kıskançlık disiplini berdevam.” (108/24)

“İlk izahım bu eski hükme *göre* oldu.” (272/18)

“Arkadaşlarımı kendime *göre* bir takım mizah, huy, karakter zümrelerine ayırmıştım.” (120/24)

“Elektrikleri ve kapıları açık bıraktıklarına *göre* kısa bir zamanda dönecekler.” (353/34)

5.6. İSİM - FİİL GRUBU

Yalnızız’da fiilimsi kullanımına çok sık rastlanmaktadır. Örnekler incelendiğinde fiilimsilerin kullanım oranlarının birbirine yakın oldukları

görülmektedir. Romanda kullanılan isim-fiil gruplarında “-mek” ekinin daha çok tercih edildiği görülmektedir.

“-mek / -mak” Ekiyle Oluşturulan İsim-Fiil Grubu

Örnekler incelendiğinde genellikle nesne göreviyle kullanıldığı görülmektedir.

“Ferhad’ın kız kardeşi ve *Selmin’in* *mektep arkadaşı* olmak, küçük dostluk mücadeleleri için yeter sayılabilecek yakınlıklardır.” (109/3)

“Otelde dudaklarını boyayan Feriha’nın rujunu çok beğenmişti, fakat hediyeye ima olmasın diye onu *yakından görmek* istememiştir.” (194/13)

“Bu sefer de Samim, Meral’in farkında olmayarak yaptığı hatayı anlayıp yeni bir yalanla düzeltmesine imkân vermemek için onu *başka mevzularda oyalamak* istedi.”

“Sizleri o kadar *yalnız bırakmak* istemem.” (283/14)

“İnsan sevince *kavga etmek* istiyor.” (101/23)

“Onu parça parça ilhamlar ve düşünceler halinden kurtarıp *bir plana göre yeniden yazmak* daha iyi olacak.” (110/1)

“Her zaman, her zaman, beni utandıran farkın mevcut değilmiş kadar *ehemmiyetsiz olduğunu söylemek* nezaketini gösterdi.” (46/6)

“Necile hemen, yukarıya *odasına çıkmak* istiyordu.” (309/34)

“Âşıklara *haber vermek* isterim.” (49/16)

“Seninle *ciddi konuşmak* istiyorum.” (13/20)

“Çünkü ben *Ferhad’ı görmek* istemiyorum.” (243/6)

“Meral gittikçe yorulan bir isyanla *kapıyı yumruklamak* istiyor.” (321/23)

“Şimdi kapıyı açıp onu serbest bıraksalar *yerinden kıınıldamak* istemezdi.” (322/32)

“Bilhassa *bunu konuşmak* istiyorum sizinle.” (243/5)

“*Annesine böyle bir vesile ile gitmek*, heyecanı son haddine çıkarıyordu.” (270/36)

“Bütün imkanlara müsavi mesafelerin bulunduğu nokta *üzerinde durmak* istiyorum.” (257/11)

“Böyle bir bahiste *klasik insan bilgilerinin donmuş alçısını kırmak* zordu.” (339/2)

“Namık Meral’i evine yalnız *kendisi götürmek* istedi, kız kabul etmedi.” (237/14)

“*Bu evden kopmak* bana kendimden ayrılmak gibi geliyor.” (295/97)

“-ma / -me” Eki İle Oluşturulan İsim Fiil Grubu

Yalnızız’da “-mek” ekine yakın bir kullanımı görülmektedir. Genellikle nesne ve tümleç göreviyle kullanılmıştır.

“Selmin her meselede olduğu gibi, şahsiyetinin son haddine veren *bağımsızlık inadı içinde kestirme* cevap verdi.” (69/29)

“Bir hatırlatma gayreti içinde hafızasını kurcaladıktan sonra, *ilk gençliğimizde beraber ezberlediğimiz parçayı okumaya* davet etti.” (24/8)

“Sonra iki kardeşine bakarak, *gittikçe artan bir hayret içinde söylenmeye* başladı.” (130/4)

“Hemen *odadan çıkmaya* cesaret edemedim.” (88/18)

“Her gelir *istihsalde sermaye hizmetini görmeye* davet edilir.” (75/4)

“*Yukarıdakilere danışmayı* düşündü.” (71/12)

“Bir gece evvel *sana telgraf çekmeyi* o da hatırlıdan geçirmiyormuş.” (340/23)

“*Önsüzü bir iki güne kadar yazmaya* başlayacağım.” (349/22)

“*Tabî o zaman buluşmayı* tercih ederler.” (50/8)

“*Şöföre de onu eve bıraktıktan sonra Nail Bey’in apartmanına dönmesini* emretti.” (359/3)

“Hemen *uyku ilacı almayı* düşündü.” (312/32)

“*Camın üstünde büyümeye* başlar.” (46/7)

“Dünden beri bu notları toplayıp “*Simeranya*” adında bir kitap çıkarmayı düşünüyorum.” (109/36)

“Çaresizlik ve tehlike anları vardır ki; *o zaman çırpınmaya ve hıçkırmaya* gelmez.” (89/20)

“Kardeşinden bu defa milimetrelilik hakikat çizgilerine bile dikkat edecek kadar *ciddi konuşmasını* isteyecekti.” (222/21)

“*Kocamın erken ölmesini* ima ediyor.” (28/28)

“Mesele dün, *o masadaki yerlerimizi değiştirmemizi* istedi.” (45/2)

“*Yorgandan başını bile çıkarmaya* cesaret edemiyordu.” (314/31)

“Eli o kadar titriyordu ki, kadrını görebilmek için öteki eliyle bileğini *tutmaya* mecbur oldu.” (308/13)

“-ı / -i” Ekiyle Oluşturulan İsim-Fiil Grubu:

Yalnızız’da örneğine çok az rastlanmaktadır. Özne, nesne ve tümleç görevleriyle kullanılmıştır.

“Kızı bu saate onun *buraya gelişinin sebebini anlamak isteyen küçük düşürücü bakışlar* yağdırıyordu.” (81/35)

“Bir yanda onun ağır bir hastalık tehlikesi içinde oluşu, öte yanda aralık şefkatinin isyanı kutuplaşıyor.” (62/5)

“Nefesini her bırakışında göz kapakları düşüyor.” (362/20)

“Bunlardan başka üçüncü bir hal daha vardır ki, orada ne diyalektik harekete ne de zıtların aynı zamanda mevcut oluşuna rastlanır.” (152/25)

“Elâ gözlerinin devamlı bir şüphe ve dikkate karşılık cesur ve gururlu bakışı, ince dudaklarının etrafındaki tatlı gülüşün verdiği tevazu intibaında yumuşuyordu.” (34/25)

“Samim bir küçük sıçrayışla başını arkaya eğdi ve kardeşinin yüzüne baktı.” (61/13)

“Selmin burnundan sesli bir soluma halinde çıkan gizli bir gülüşle cevap verdi.” (101/4)

“Yukarıdan bir haykırış geliyordu.” (55/2)

“Eğer bu hissin, akşamdan beri içinde yaşadığı büyük sıkıntı ve dehşet anlarını artık öğütemeyecek hale gelen ruhunun onlardan kaçmak için yarattığı bir aldaniş olduğunu bilmeseydi, kendinden iğrenecekti.” (337/35)

“Hiç bir haykırış Selmin’in talihini değiştiremez.” (89/35)

“Sualinin son hecesi tamamlanmadan Selmin başının cüretli bir silkinişiyle cevap verdi.” (99/32)

“Rousseau’dan Kerchensteiner’e ve John Dewey’e kadar, iki asra yakın zamandan beri bütün pedagogların çırpınışları nafile olmuştur.” (37/11)

5.7. SIFAT - FİİL GRUBU

Yalnızız’da sıfat-fiil gruplarına sıkça rastlanmaktadır. Romandaki kullanımı incelendiğinde genellikle sıfat tamlamaları içerisinde sıfat görevinde oldukları görülmektedir. Söz konusu eserde örnekler incelendiğinde “-an, -en” başta olmak

üzere “-dik, -dik”, “-acak, -ecek” eklerinin diğer sıfat-fiil eklerine oranla daha çok tercih edildiği görülmektedir.

“-an / -en” Ekiyle Oluşturulan Sıfat-Fiil Grubu:

“Elimden tuttu ve beni *galeyan halinde bir arzu ile visale doğru koşturan* sabırsız bir sevgili gibi çekti.” (272/6)

“Bütün varlığını görünüşüne doldurup *kendisi kayboluyormuş hissini veren* bir hareketsizlik içinde kalıplanıyordu.” (313/6)

“Bir kere ne pahasına olursa olsun *beni kazanmaya çalışan* bir bakış.” (235/18)

“Samim bu nazik hücum karşısında, şüphenin psikolojisini açmaya *mecbur etmeyen* sade bir izah aradı.” (195/37)

“Hürriyeti, *bütün orta çağ boyunca üstün planlardan gelen* sert baskılarla ve tatlı telkinlere dört beş yüz seneden beri boş kaldırmasıdır.” (25/7)

“Yine *onların arasında sağa sola kayan* donuk parıltılar.” (137/2)

“Al sana *sekiz saatlik uykunun kanına giren* bir meslek.” (29/31)

“Seninde *hiç görünmeyen* bir istihzan vardır, bilirim.” (234/10)

“Şinasi geçen gün öz kızıyla altı sene münasebette bulunup *iki de çocuk yapan* esrarkeş bir babanın davasını aldığı söylüyordu.” (29/6)

“Onun kendi kendisiyle münasebetinde *benim bu iki çatışık duygumu da besleyen* bir garip ikilik vardı.” (271/23)

“Bütün aşk, önünde *beni aptallaştıran* bir seraba dönüyor.” (24/31)

“Samim *kardeşinin bu üstünlük tavrını hükümsüz bırakan* bir kayıtsızlıkla cevap verdi.” (239/17)

“Şimdi ikincim, *kalbimin kenarında büyüyen* bir kanser uru gibi ağrıyor.” (323/27)

“Mefharet *arabanın köşesine büzülen* Samim’e bakarak Alaaddin’e yalvardı.” (345/21)

“Sonra *yüzleri görünmeyen* insanların kalabalığı ortasında Meral subay üniformalı bir adama doğru sığınarak üstüne yürüyen Ferhad’a bağırıyor.” (293/10)

“Başını pencere tarafına doğru çevirerek yavaş yavaş *içeriye giren* sabaha dalgın gözlerle baktı.” (83/14)

“Samim akşamdan beri *içini dolduran* facia hissini düşündü.” (344/2)

“İkisi de *Mefharet*’i gözlerinin ucuyla süzen ve düşünen Samim’e bakıyorlardı.” (132/10)

“*Mefharet yarı açık duran kapıdan baktı.*” (70/10)

“Birde bire vücudunda bir kesiklik duydu ve *bütün vücudunu kaplayan* rehavete hemen teslim oldu.” (315/8)

“*Büyük bir hava kütlesi yutan göğsü şişti.*” (83/20)

“-dık / -dik” Ekiyle Oluşturulan Sıfat- Fiil Grubu:

“*Animik merkezin Renginaz’da olduğunu* anladı. (327/26)

“Samim’in elini sıktı ve *bir kurtuluş ferahlığının verdiği* süratle uzaklaştı.” (264/48)

“Besim alay edecek *paketin içinde bomba olduğunu* söyleyecek.” (71/13)

“*Onun tesis ettiği “aura” içinde* olur bunlar.” (318/4)

“Bu tesirlere *onun lüks ve macera temayüllerini de okşayan* aşifte Feriha’nın *Paris’ten yolladığı* mektuplar da biliniyor.” (113/13)

“Bana tanıdıkların ve tanıyabileceklerinin arasında *en likayetlisinin Meral olduğunu* söyleyebilir misin?” (205/18)

“Gitgide *hayranlığın zaafa uğradığı* anlarda bu kin ortaya çıkar.” (245/7)

“Eski krizlerini bildiğim için *bir yenisine girmek üzere olduğunu* anladım.” (282/15)

“Bu kitap benim, *içinde yaşadığım* obsesyonun mevzuunu da değiştirebilir.” (110/29)

“Ben bu eve ve hepimizin başına bir felaketin, babamın ölümünden daha *büyük bir felaketin, yaklaştığını* seziyorum.” (253/13)

“Eğer herhangi bir mana arıyorsan bu sana karşı *dikkatimin normal ölçüleri aşan bir sevgi ve alaka işareti olduğunu* gösterir.” (196/4)

“*Her şeyin evvelden hazırlandığını* anlıyordum.” (360/11)

“Gidip koltuğa oturması *bu fırsatı sezmediğini* gösteriyordu.” (68/26)

“Harpte bir Fransız subayının karısı, evde *kocasının cephede nasıl vurulduğunu* sahnenin birçok teferruatıyla birlikte görmüş.” (341/16)

“Aşk münasebetlerinde randevuya geç gelmenin ve erken ayrılmanın çok defa *tehlikeli safhaların başlangıcı olduğunu* bilirdi.” (197/1)

“Meral’in budalalığı bu komploda *adi bir vasıta olduğunu* sezmektir.” (10/33)

“-acak / -ecek Ekiyle Oluşturulan Sıfat-Fiil Grubu:

“Zeki kız hemen aşağı inip kulağına çalınan dört beş kelimedен *Mefharet*’i *çileden çıkaracak* bir hikâye uydurmalıydı.” (68/24)

“*Meral*’in *bütün bunları kavrayabilecek* bir sezgi dehasına sahip olduğunu umdum.” (112/14)

“Zihni o kadar karışık ki *yanına neler alabileceğini* akledemedi.” (294/36)

“Bir aile kızının bara düşmesi için, kimsesizliğin ve *para ihtiyacının yeter mazeretler olamayacağını* söylüyordum.” (54/2)

“Besim’e o hedonist kardeşine değil *hiç kimseye, hiçbir ifade vasıtasıyla sezdirmeyeceği* bir his anının mutlak yalnızlığı içindeydi.” (98/12)

“Pazartesi de biraz daha ısrar *ederse benim bütün şüphelerimi kudurabileceğini* anladı ve razı oldu.” (269/10)

“Necile’nin heyecan arayan ruhunda *böyle bir itirafın koparabileceği* fırtınaları tasavvur ettim.” (279/1)

“Annenin öfkesine *yolunu şaşırtacak* bir fırsat çıktı.” (69/25)

“Kapıya ve pencereye baktıktan sonra *onu hürriyetine kavuşturacak* bir tek şansın hâlâ mevcut olduğunu düşündü.” (321/2)

“Şimdi karyolanın altına koyalım da ben sabahleyin *onu saklayacak* bir yer bulurum.” (70/22)

“Ne var ki, onların bu korkusu, *Ferhad*’la *Selmin*’in evlenecekleri güne kadar sürer.” (113/37)

“İşte o zaman, hastayı kaderinin aksiliklerine *intibak ettirecek* bir ruh tedavisi başlar ve mucizesini verir.” (63/32)

“Uyku, derin bir uyku, ah, *onu bir anda kapıp sabaha ulaştıracak, sabaha, ışığa, insan seslerine, hayatın gürültüsüne ve herkesle beraber olmanın emniyetine kavuşturacak* bir uyku uyuyabilse...” (312/29)

“-mış / -miş “Ekiyle Oluşturulan Sıfat-Fiil Grubu:

“Bütün dünya tarihinde *orijinal bir fikir söylemiş* tek kadın tanıyor musun?” (236/9)

“Hayır. *Besim*’e *hak vermiş* olmayayım.” (109/34)

“Yerde *cildinden fırlamış*, sayfeleri açık bir telefon rehberi vardı.” (356/9)

“Kız kardeşimi böyle düşünmeye mahkum edip Ferhad’a kollarını ve *evin kapılarını açtırmak için kurulmuş* bir tuzak.” (113/3)

“-maz / -mez” Ekiyle Oluşturulan Sıfat-Fiil Grubu:

“Samim hep sorardı ve *birbirine benzemeyen bu kokudan daha anlaşılma*z cevaplar alırdı.” (354/32)

“Bu sefer *o anlaşılma*z şeyi ben de anlamıyorum, dedi.” (276/34)

“Selmin’in gebe olmadığını ve Ferhad’la evlenmekte inat etmediğini anladıktan sonra, Mefharet’in ruhunu birden bire dolduran boşluk onu kendi içindeki yaklaşma hamlesiyle ansızın temasa getirdiği için, *tahammül edilmez* bir sıkıntı içinde hüngür hüngür ağlatmıştır.” (153/25)

“Fakat *aralarındaki yakalanma*z inceliklerin sezilmesi için hareket üsleri hazırlıyor.” (109/20)

5.8. ZARF FİİL GRUBU

Yalnızız’da durum ve zaman bildiren belirteç tümleçlerinin kullanımı yaygındır. Bu cümlelerde zarf-fiil grubuna sıkça rastlanmaktadır. Bütün zarf-fiil ekleri çokça kullanılmış olmasına rağmen, en çok kullanılan zarf-fiil eklerinin “-kan, -ken” ve “-arak, -erek” olduğu tespit edilmiştir.

“-kan / -ken” Ekiyle Oluşturulan Zarf-Fiil Grubu:

“O daha *yaylı kapıdan içeriye girerken* Samim büyük bir ruh yükü taşıdığını fark etmişti.” (191/20)

“Kardeşi küçük ve yuvarlak bir francala diliminin üstünde saat camı takar gibi dikkatle yerleştirdiği, *jambona tereyağını sürerken* hiçbir meseleyi ciddi konuşmazdı.” (13/1)

“İğne yapıldıktan sonra, *tesiri beklenirken*, odanın havasını dolduran ümit, hastanın da iniltilerini azaltmıştı.” (57/6)

“Ayaklarını karyoladan indirip, terliklerinin içine sokan Renginaz, *yatağın kenarında otururken*, en akıllı zamanlarının şimdiki delice sözlerine hiç uymayan sakin sesiyle cevap verdi.” (306/8)

“Anahtar deliğinden bakmayı düşünürken sıçradı.” (79/21)

“Bahçeye giderken Selmin’le karşılaştı.” (265/9)

“Mutfak kapısının önünde bahçede, *mangal yakarken* etekleri tutuşmuş, bağırmaya başlamış.” (344/23)

“*Avuçlarımız birbirini emerken* ben senin durgun ruhuna daldım ve onu karıştı.” (bu senin tabirindir.) (359/37)

“*Besim ona dikkatle bakmaya devam ederken* bu evde kendisinden başka herkesin bire problem haline geldiğini düşünüyordu.” (59/20)

“Necile *beni dinlerken* sigaranın birini söndürüp ötekini yakıyor, hiçbir şey sormuyordu.” (281/26)

“*Kibriti çakarken* elleri titriyordu.” (84/13)

“Orada *bir evliya türbesi olmadığını söylemeye üşenirken*, balkonun geniş parmaklıkları arsından geçirdiği dikkatini ablasının söylediği yere dikti.” (67/11)

“Bu sabah da *kahvaltı sofrasını kurarken* söyleniyordu kendi kendine.” (304/14)

“Çocuk *soldan sağa doğru vücudunu çevirirken*, pencereden gelen aydınlık istikametinde gözlerini sımsıkı yumdu.” (57/18)

“*Mışıl mışıl uyurken*, bir sıçrayış sırçasında aklı başına gelsin.” (78/5)

“*Ağabeyim ağır ağır arkamdan gelirken* ben merdivenleri hızla iniyordum.” (90/33)

“Sekiz ay evvel derinleşmemizin ilk anlarında, *tercih edilen renkleri konuşurken*, ben yeşili de söylemişim.” (24/21)

“*Elini saçlarına götürürken*, şapkasının başında olduğunu ilk defa hatırladı.” (360/21)

“Selmin balkondaki *alçak ve yayvan tahta koltuğa doğru giderken* cevap verdi.” (68/12)

“*Yarın Ferhat’la müdüriyete giderken* sokakta birdenbire ondan ayrılıp kaçabilirsin.” (322/3)

“*Ben galiba sabahleyin bu robumu ütülerken* onu şuralarda bir yere çıkarıp koymuştum.” (72/32)

“*Apartmanın merdivenlerini çıkarken* kalbi o kadar çarpıyordu ki, durdu ve arkasını duvara dayadı.” (247/9)

“*Lambanın kenarındaki düğmeyi ararken* bir çığlık kopardı ve elini çekerek bağırdı.” (314/17)

“Resmi memura iade ederken sordum.” (94/26)

“Hasibe titreyen elleriyle ablamın ayaklarını kurularken, ağabeyim, bize arkasını dönmüş pencereden bahçeyi seyrediyordu.” (87/9)

“Ve bu esprisinin himayesinde odadan çıkarken içeriye Hasibe girdi ve telaşlı bir sesle Samim’e haber verdi.”(342/25)

“-madan / -meden” Ekiyle Oluşturulan Zarf-Fiil Grubu:

“Saniye kaybetmeden yatak odasına kaçması lazımdı.” (303/3)

“Selmin çayını bitirdikten sonra bize hiçbir şey söylemeden dışarı çıktı.” (95/27)

“Kurnaz ikinci masum birinciye *durup dinlenmeden* bu kusurları sayar döker.” (160/32)

“Meral, ağabeyisini kazanmaya başladığını hissetmenin verdiği nefse itimadın ölçüsünü *tayin etmeğe lüzum görmeden* ayak ayak üstüne attı.” (257/32)

“Şişenin ağzı dar olduğu için birçok defalar yaptığı gibi, *benzini taşırmadan* damlatabilirdi.” (330/17)

“Odanın ortasında, *sebebini bilmeden* ve *hiç bir şey görmeden* etrafına bakıyordu.” (298/1)

“Yelkenlimizin hiçbir rüzgar ve hava cereyanı olmadan yürümesine şaşıyordum.” (26/14)

“Ferhat kollarına girilmesine meydan bırakmadan kalktı, sallanarak yürüdü ve doktorla beraber yedi numaraya çıktı.” (333/26)

“Hiçbir şey düşünmeden karar verebilirim, tatbik edebilirim.” (329/13)

“O, benim yüzüme değil, hiçbir şey görmeden sağ veya sol tarafa bakmaktadır.” (47/14)

“İnsanı intihara veya haberi olmadan birçok hastalıklara hazırlayan günah kompleksi böyle bir iç mücadelenin düğümüdür.”(349/5)

“-ıp / -ip” Ekleriyle Oluşturulan Zarf-Fiil Grubu:

“Kendi kendine konuşuyormuş gibi *kaşlarını yukarı kaldırıp* indiriyor, dudaklarını büküyordu.” (95/31)

“Mefharet yumruklarını sıkmış, meçhulü odanın içinde arıyormuş gibi *etrafına bakıp* soruyordu.” (20/11)

“Annesi kızgın yüzünü ona biraz daha yaklaştırıp zor duyulacak kadar boğuk bir sesle sordu.” (41/14)

“İki sene sonra ayrılıp geleceğim.”(83/37)

“Gözleri ağır ağır kırılıp açılıyordu.” (39/22)

“Sonra ayakta, başını eğip düşmeye başladı.” (82/31)

“Ve odasına koşup kemeri getirdi.” (72/37)

“Mefharet omuzlarını kaldırmış teslim olmak için son mukavemet ânını yaşayan bir esir gibi ağabeylerinden beklediği imdadın yetişmediğini de görünce *derin bir nefes alıp* bıraktıktan sonra omuzlarını indirdi.” (129/34)

“Hemen zile bastı ve biraz sonra gelen beslemeye *telefonu getirip* prize takmasını emretti.” (199/25)

“Necile kendisini ümitsizce *bir uçuruma fırlatıp* atar gibi kapının kanadına doğru savurdu.” (311/21)

“Hemen onu ve pardösüsünü çıkarıp bir sandalyenin üstüne attı.” (360/22)

“Yüzüğü parmağından çıkarıp suratına attım.” (102/16)

“Biraz sonra, *uyku sersemliğinden kurtulup*, sabaha fırcalanmış bir enerji ile kavuşabilmek için ceketini, yeleğini ve gömleğini çıkardı.” (364/29)

“Sonra göz bebeği *yukarı doğru bir kavis çizip* aksi istikamete iner.” (107/28)

“Parmaklarını alnına götürüp çekti.”(31/1)

“Mefharet ağzını açtı ve *derin bir nefes alıp* kaldı.” (83/20)

“Kız çevik bir hareketle fırladı ve ayağa kalktı, *bir müdahale gerginliği içinde yumruklarını sıkıp* ileri uzatarak bağırdı.” (41/34)

“Arkasından koşan annesi, onu omuzlarından tutup, sarstı ve tekrarladı.” (86/7)

“-r / -mez” Ekiyle Oluşturulan Zarf Fiil Grubu:

Yapılan incelemede örneğine çok az rastlanmıştır.

“Selmin onunla bozuşsaydı, *eve gelir gelmez*, ilk işi aynanın önüne geçip hünerli bir makyaj yapmak olurdu.” (108/25)

“Altı buçukta *sinemadan çıkar çıkmaz* eve dönmeliydim.” (246/10)

“*Bileği kurtulur kurtulmaz* arkaya doğru sendeleyemeyen kız yatağın kenarına oturdu ve kıpkırmızı kesilen tenini ovalamaya başladı.” (85/15)

“Yürüdü, kapının topuzunu çevirdi kanadı araladı, *içerinin aydınlık olduğunu görür görmez* girdi ve şaşırdı.” (355/35)

“Doktor *Necile*’yi *görür görmez*, muayene etmeden, ellerini yanaklarına kapayarak “Pa, pa, pa....!’ dedi, Samim’in yüzüne ümitsiz gözlerle baktıktan sonra yaklaştı, Necile’nin sarkan elini havaya *kaldırıp* bıraktı ve çantasından çıkardığı aletle kalbini dinledi.” (358/7)

“-inca / -ince” Ekiyle Oluşturulan Zarf Fiil Grubu:

“Fakat *babası onun tarafına dönünce*, koştu.” (248/16)

“İşte böyle, *kendi kendini aldattığını anlayınca da* utanır ve ona daha çok bağlanır.” (49/13)

“*Ablam da seni görünce* heyecanlanır.” (62/23)

“Meral bu hediyeye olduğu kadar fena havanın sona ermesine de sevinerek paketi çabucak açtı ve *altın kaplama ince ve uzun bir kalem şeklindeki ruju görünce* bağırdı.” (194/7)

“*Mavi parıltı yaklaşıncı* Samim kendinden dışarı çıktı ve gördü.” (99/16)

“*İçeride bir hareket olmayınca* kapıyı tekrar vurdu.” (80/5)

“*Evin önüne gelince* başını kaldırdı.” (352/17)

“*Hizmetçi onun önünde sarı benekli bir beyazlıktan başka bir şey kalmadığını görünce* kayık tabağını sol omzunun hizasından uzattı.” (32/5)

“Bu baraj, sıkıntı veya zihin yorgunluğun yüzünden yıkılınca mikroplar beyin zarına girerlermiş.” (64/21)

“*Sofaya çıkınca* donakaldı.” (365/3)

“*Bu seriye dahil aldanişlardan örülmüş bir sevilme ümidinin boşluğunu ve tehlikelerini düşünmeye başlayınca* derinleşen bir kederle koltuğuna uzandım.” (51/13)

“*Portmantoda ağabeysinin şapkasını ve pardösüsünü görünce* biraz evvel gelenin o olduğunu ve odasına gittiğini anladı.” (297/33)

“Besleme *küçük hanımın yarım saat kadar evvel sokağa çıktığını söyleyince*, ağabeyim kaşlarını çattı.” (97/24)

“Ferahladım biraz *senin sesini duyunca*.” (361/16)

“Ağabeyim, *İstanbul’dan dönünce* köyden Doktor Sabri’yi alıp gelecek.” (43/23)

“*Yalancılıktan mazeret aramağa gelince* bunamanın hafızadan başladığını herkes unuttur!” (263/19)

“*Hiçbir hareket göremeyince* koştı.” (356/5)

“Besim de *ablasının canavarlaştığını* görünce onları takip etmek cesaretini kendinde bulamamıştı.” (40/10)

“Necile kolunu bir kere daha çekti, *kurtarmaya muvaffak olamayınca* bir eliyle onun omzunu tuttu ve sarstı.” (307/19)

“-arak / –erek” Ekiyle Oluşturulan Zarf Fiil Grubu:

Yalnızız’da en çok kullanılan zarf fiil ekidir.

“Samim nefes halinde *kısıp bir kahkaha ile gülerek* cevap verdi.” (61/28)

“Sesin bir perde alçalmasından, heyecanının zirveden aşağı düşmeye başladığını sezen Besim, *telkin dozunu bu inişin derecelerine göre ayarlayarak* ablasına yaklaştı.” (19/16)

“Sağ tarafımızda, koyu kurşuniden laciverde doğru kirli nüanslarla çırpınan denizin rengi, *yaklaşan geceyi emerek* çürüyordu.” (156/28)

“Renginaz yürümek istemedi, kolunu çekti, *dalgın gözlerini önüne eğerek* sordu.” (308/8)

“Ferhat yüzünü ekşitiyor, *dudağının sağ tarafını bükerek* başını sallıyordu.” (253/9)

“Bunu hatırlayınca mesele *iki kat vahimleşerek* beni sardı.” (49/32)

“Samim evi *dolaşmaya karar vererek* sofaya çıktı.” (355/23)

“Fakat Besim çok heyecanlıydı, ağabeysinin önünde, ayakta, *ellerini sallayarak* bir şeyler anlatıyordu.” (73/6)

“O da böyle, *eteğine bir kibrit çakarak* intihar ettiydi.” (245/1)

“Kimonoyu üstünden attı ve *bir avucunu karnının üstünden geçirerek* aynada çırılçıplak vücuduna baktı.” (81/14)

“Besim *ellerini pantolonun cebine sokarak* yan tarafa doğru ayırık bacaklarla iki adım attı.” (19/8)

“Besim ağabeyesine ait zaafların peşinde olmaktan gelen bir gururla *ellerini pantolonunun cebine koyarak* sordu.” (239/13)

“*Sonra birdenbire nefesini boşaltarak* sordu.” (83/21)

“Kardeşi de *hayretle kaşlarını yukarı kaldırarak*, yan gözlerle Selmin’i süzdükten sonra ağabeysinin cevabını bekliyordu.” (39/29)

“Ağabeyim *dalgın gözlerini ağır ağır kırparak* mırıldandı.” (92/10)

“Renginaz kolunu kurtardı ve *mutfak tarafına doğru yürüyerek* tekrarladı.” (309/10)

“Mefharet gerdanını şişirten bir gerginlikle *başını arkaya doğru çekerek* sordu.” (19/33)

“Emine’nin üstüne yürüdü ve *bir elini onun omzuna koyarak* vücudunu sarstı.” (285/1)

“İkide bir duruyor, *belki beni bugün karşılayışındaki gayri tabiiliğin utandırıcı anlarını hatırlayarak* susuyor ve kızarıyordu.” (275/22)

“Sonra, *bir adım geri çekilerek* Meral’e yatak odasının kapısını gösterdi.” (303/11)

“Hastanın üstüne eğildi ve *bir kolunu tutarak* onun yastığa gömülü yüzünü görmek istedi.” (56/24)

“Birdenbire canlanan babası *gazeteyi elinde buruşturarak* bağırdı.” (228/32)

“-dikça / –dikçe” Ekiyle Oluşturulan Zarf Fiil Grubu:

“Ağabeysinin oda kapısına *yaklaştıkça* kalbi zaptedilmez bir hale geliyordu.” (76/16)

“İçine girdim yeni aleme intibak şartının, *büyük zaruretler olmadıkça* sessizlik ve hareketsizlik olduğunu hissettiğim için, kendimi yanımdaki kılavuzdan, hatta aklımdan evvel içime doğacak ilhamların yol göstericiliğine bırakıyordum.” (26/18)

“*Bütün bir sosyal bünye değişmedikçe* yeni pedagoji fikirlerine tatbik sahası bulamaz.” (37/10)

“Gözleri *ölüden kaçtıkça* ona takılıyordu.” (360/26)

“Bulgaristan’daki Türkler için çıkıyor amma, *fırsat buldukça* bizim huduttan da içeriye sokuyorlar.” (93/36)

“Ey! Orşelim kızları, size ceylanlar ve sahra geyikleriyle yemin veririm ki, *sevgili istemedikçe* anı uyandırıp kaldırmayasınız.” (24/3)

“*İcap etmedikçe* ben seni uyandırmam.” (361/22)

5.9. ÜNVAN GRUBU

Yalnızız romanı incelendiğinde ünvan grubuna çok az örnek bulunduğu görülmektedir. Çünkü roman kahramanları genellikle isimleriyle yer alırlar.

“*Nail Bey* girmek zorunda kalacağı münakaşanın isteksizliği, içinde kestirme bir cevap aradı.” (226/25)

“*Hanife Hanım* görmüş pencereden.” (244/25)

“*Şakir Bey* ona da razı.” (185/25)

“Yatırmak lazım *Necile Hanım*’ı.” (358/33)

“Şoför Sağ kalıyor, *Hamdi Bey* ölüyor.” (339/28)

“*Nail Bey* sözünün manasızlığına dikkat etmedi ve yine sordu.” (248/32)

“*Şahin Bey*’e kadar gitti”. (248/26)

“*Samim Bey* orada mı?” (241/20)

“Çok fena *Necile Hanım* (357/10)

“Direksiyonda şoför yanında da *Alaaddin Bey* vardı.” (345/14)

“Bütün bunları görürmüş pencereden *Hanife Hanım*.” (344/30)

“Yaptıklarımızı çekeceğiz *Meral Hanım* (253/18)

“*Nail Bey* ağır aile ve ahlak münakaşalarına hiç tahammül edemeyeceği bir an içinde olduğunu gösteren bir gevşeklikle başını sallayarak yorgun bir nefes bıraktı.” (226/5)

“*Feriha Hanım* isminde bir müşteri var mı?” (200/9)

“*Şakir Bey* sana Paris’te yepyeni bir Gareau alır.” (185/35)

“Oğlum, dedi, ona *Kavalalı Mehmet Ali Paşa* derler.” (103/27)

5.10. TEKRAR GRUBU

Yalnızız’da tekrar gruplarına çok sık rastlanmamaktadır. Kullanılan örnekler incelendiğinde bu cümlelerin genellikle tek tip oldukları, çeşitlilik olmadığı görülmektedir. Romanda çoğu zaman belirteç tümleci olarak karşımıza çıkan tekrar grubuna sıfat görevinde de rastlanmaktadır. Tekrar grubu yapılarına göre incelendiğinde tamamına yakınının aynı kelimenin tekrar edilmesiyle oluşturulduğu görülmektedir.

“*Renginaz*’ın bütün vücudu sallandı ve *zangır zangır* titremeye başladı.” (308/22)

“*Kanadı ağır ağır* gıcırdatmadan açtı.” (300/9)

“*Kolay kolay* uyumaz”. (282/24)

- “Sen bu akşam *az buz* değil, çok içtin galiba.” (254/34)
- “*Sürü sürü* aşifteler arasında bir Matmazel Meral...” (290/31)
- “Ferhat kolunu uzattı, elini *dik dik* tuttu, beş parmağını açarak avucunu Meral’in istikametinde yürüttü ve bağırdı.” (254/1)
- “*Üre müre* hepsi bahane.” (252/20)
- “Fakat Samim başını *hafif hafif* sallıyor ve bir şey söyleniyordu.” (243/17)
- “*Yavaş yavaş* kalktı ve Besim’in masasının üstünde duran tabakasından bir sigara alarak yaktı”. (133/27)
- “Müziği *şöyle böyle* sever o da çoğu caz havaları. (185/29)
- “*Ufak tefek* hırsızlıklarını, itiraflarını, homoseksüel temayüllerini birkaç kişi arasında açıkça söylerdi.” (112/20)
- “Selmin *sık sık* büyük dayısına bakıyordu.” (60/4)
- “Koşarak gelen Ayşe *nefes nefese* anlattı.” (92/16)
- “Fakat *pek içli dışlı* konuştular.” (71/6)
- “*Kolay kolay* uyumaz.” (292/24)
- “Ağabeyim merdivenleri *ağır ağır* inmişti.” (91/19)
- “Eskiden *ufak tefek* şüphelerim vardı.” (223/13)
- “Gözleri bir tuhaf *çakmak çakmak*.” (304/11)
- “Her şey *pırıl pırıl*.” (354/26)
- “*Haykıra haykıra* havuza koşmuş.” (344/28)
- “Eteğini tutuşturmuş ve *cayır cayır* yanmış.” (343/21)
- “Ağzının içi *yapış yapış*.” (326/16)
- “Meral pencereye doğru *ağır ağır* yürüdü.” (321/11)
- “Kız şimdi yüzükoyun kapanmış *sarsıla sarsıla* ağlıyor, anlaşılmayan bir kelimeyi tekrarlıyordu.” (315/27)
- “*Ağır ağır* orta kata indi.” (317/5)

SONUÇ

Cümlelerin oluşumunu ve cümleyi oluşturan birimlerin arasındaki ilişkiyi inceleyen söz diziminin basit bir dizim işlemi olmadığı görülmektedir. İnceleme konumuz olan “Yalnızız” romanın dil yapısının tespit edilebilmesi için romanı oluşturan cümlelerin yapısı, anlamları, öğelerinin dizilişleri, cümledeki yüklemelerin türleri, cümle öğeleri ve kelime grupları incelenmiştir.

Üç bölümden oluşan “Yalnızız” romanının bütünü esas alınarak, romanda kullanılan dil örgüsünü temsil edebilecek örnek cümleler seçilmiştir. Bu incelemeler sonucunda romanda yer alan cümle türleri, cümle öğeleri ve kelime grupları hakkında şu sonuçlara varılmıştır:

Yalnızız’daki cümleler öğelerinin dizilişlerine göre incelendiğinde romanda daha çok kurallı yani yüklemi sonda bulunan cümlelerin tercih edildiği görülmektedir. Bunda yazarın Türkçe söz dizimindeki özne-tümleç-yüklem modeline bağlı kalma çabası göz ardı edilemez. Devrik cümleler daha çok diyaloglarda ve iç monolog bölümlerinde karşımıza çıkmakta ve romana doğallık katmaktadır.

Romanda sözü ve yargıyı bir cümle ile sınırlama gayretinin sonucu olarak ortaya çıkan kesik cümleler de bulunmaktadır. Bu cümleler karşılıklı konuşmalarda geçer ve cümlenin öğelerini tekrarlamamak veya amacı kısa yoldan ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu kullanımının yanı sıra iç monologlarda da kesik cümleye rastlanmıştır.

Romanda bazen de söylenmek istenileni belirginleştirip, zenginleştirmek için ara söz veya ara cümlelere ihtiyaç duyulduğu ve ayraç cümlesi olarak tanımlanan cümlelerin kullanıldığı görülmektedir. Cümleler incelendiğinde Safa’nın ifadeye ayrıntı katmak için hem ara cümleye hem de ara sözlere baş vurulduğu görülmektedir.

Yalnızız’daki cümleler yapılarına göre incelendiğinde bazı cümlelerin içinde tek bazılarında ise birden fazla yargı bulunduğu görülmektedir. Romanda çokça rastladığımız tek yargılı cümleler metne ritim ve hareketlilik kazandırmıştır. Diyaloglarda ve hareket bildiren cümlelerde tek yargılı cümleler kullanılmıştır.

Romanda içinde birden fazla yargı bulunduran cümleler “sıralı, birleşik, girişik ve bağlı olmak üzere dört başlık altında incelenmiştir. Sıralı cümleler anlatıma akıcılık ve süreklilik kazandırmıştır. Zihindeki düşünce akışını bölmek, düşünceleri ve durumları tek bir cümlede toplamak, anlatıma güzellik katmak amacıyla kullanılmıştır. Örnekler incelendiğinde sıralı cümlelerde yargının üçü geçmediği görülmektedir.

Örneğine çok rastladığımız bir başka birleşik cümle yapısı bağlı cümlelerdir. Safa, art arda gerçekleşen hareket ve durumları sıralı cümlelerden çok bağlı cümlelerle anlatmayı tercih etmiştir. Bu cümlelerin genellikle özneleri ortaktır.

Romanda girişik cümle örnekleri de bulunmaktadır. Bu yapıdaki örneklerin sayısı çok fazla değildir. Girişik cümleleri oluşturan eylemliler ve ortaçlar, ulaçlara göre daha az kullanılmıştır. Eylemliler, cümlede özne nesne tümleç ve yüklem göreviyle kullanılırken, ortaçların nesne görevinde kullanıldıkları görülmektedir. Örneğine çokça rastlanılan ulaçlar ise, belirteç tümleci göreviyle kullanılmaktadır.

Ki’li birleşik, şart ve kaynaşık cümle başlıklarıyla ele alınan birleşik cümlelere de romanda sıkça rastlamaktayız. Kaynaşık cümleler daha çok diyaloglarda kullanılmaktadır. Örneğine çok rastlayamadığımız şart cümleleri, dilek ve istek bildirmektedir. Birleşik cümle yapısında en çok karşımıza çıkan cümle türü ki’li birleşik cümleleridir. Temel cümlelerin açıklayıcısı durumunda bulunan ki’li birleşik cümlelerinin isim ve fiil cümleleri ile kurulduğu görülmektedir.

Yalnızız romanı, cümlelerin anlamları dikkate alınarak incelendiğinde de ağırlıklı olarak olumlu ve olumsuz cümlelerin kullanıldığı görülmektedir. Soru cümlelerine diyalog bölümlerinde ve şahısların iç monologlarında rastlanmaktadır. Duygu iniş çıkışları çok olan karakterlerin ruh halleri ünlem, emir, istek ve şart cümleleriyle ifade edilmektedir. Emir cümleleri genellikle şekil olarak emir, anlam olarak istek bildiren cümle yapısındadır. Örneğine az rastladığımız şart cümlelerinin yapı olarak şart, anlam olarak istek cümleleri oldukları görülmektedir. Romandaki soru cümleleri de kimi zaman karşılıklı konuşmalar içerisinde, kimi zamanda iç monolog bölümlerinde karşımıza çıkmaktadır. Yalnız kaldığı zamanlarda olayları en küçük detayına kadar inceleyen ve sonuçlara varan Samim ile tereddütlü bir yapıya sahip olan Meral’in iç monolog bölümlerindeki soru cümleleri ile zihinlerdeki huzursuzluk vurgulanmak istenmiştir.

Cümleler yüklemlerine göre isim ve fiil cümleleri olmak üzere iki bölümde incelenmiştir. Yalnızız'da daha çok fiil cümleleri olmak üzere her iki cümle tipine rastlanmaktadır. Romanın fiil cümlelerini kiplerine göre incelediğimizde birleşik zamanlı fiillerde en çok hikaye birleşik zamanın kullanıldığı, basit zamanlı fiillerde ise en çok görülen geçmiş zamanın tercih edildiği görülmektedir.

Yalnızız romanı diyalogların bulunduğu bölümler hariç, III. Tekil şahısla anlatılmıştır. Diyalog bölümlerinde diğer şahıslara rastlamak mümkündür. İsim cümleleri daha çok özne ve yüklemden oluşmuştur. Yüklemelerin pek çoğu “var” ve “yok” kelimelerinden ibarettir ve gereklilik anlamı “lazım” kelimesi ile sağlanmıştır. İsim cümleleri genellikle III. tekil şahısla çekimlenmiştir.

Çalışmamızın “Cümlelerin Öğeleri” başlıklı bölümünde yüklem, özne, tümleç ve nesnenin cümlede yer alış şekilleri ile birlikte bu öğeler arasındaki ilişki incelenmiştir.

Yalnızız'da yüklemeler basit ve birleşik zamanlı olabildiği gibi tek kelime veya kelime grubundan da oluşabilmektedir. Tek kelimeden oluşan yüklemelerin ağırlıkta olduğu görülmektedir.

Cümlenin temel ögesi olan özne de romanda tek kelimeden ibaret olabileceği gibi kelime gruplarından da oluşabilmektedir. Ayrıca cümle içinde açıkça belirtildiği gibi yüklem aldıkları şahıs ekiyle de okuyucuya hissettirilebilmektedir.

Tümleçler “nesne (düz tümleç), dolaylı tümleç ve zarf tümleçleri” başlıklarıyla incelenmiştir.

Yüklemnin etkisini üzerine alıp öznenin yaptığı işten etkilenen öge olarak tanımlanan nesne, önce yapısı sonra da onu oluşturan kelime grupları bakımından incelenmiştir. Belirtili nesnenin daha sık kullanıldığı görülmektedir. Nesneler, cümle içinde kimi zaman tek kelime, kimi zaman da kelime grubu halinde karşımıza çıkmaktadır. Kelime grubu halindeki nesneler incelendiğinde sıfat-fiil ve isim-fiil gruplarından oluşan cümlelere daha sık rastlanmaktadır.

Dolaylı tümleçler yönelme, bulunma ve çıkma olarak her üç yapıda da karşımıza çıkmaktadır. Yönelme tümleçleri söz konusu eserde daha fazla kullanılmıştır. Kelime grubu olarak incelediğimiz dolaylı tümleçlerin ise yoğunlukla isim tamlaması ve sıfat tamlaması şeklinde kullanıldığı görülmektedir.

Yüklemi zaman, yer, yön, miktar, durum, nitelik kimi zaman da soru gibi özellikler yönünden tamamlayan belirteç tümleci, cümlelerin anlamını bütünleme konusunda üstlendiği farklı anlam ilişkileri nedeniyle sıkça kullanılan bir ögedir ve Yalnızız'da örneklerine fazlaca rastlamak mümkündür. Eylemin durumunu ve zamanını belirten tümleçler en çok kullanılanlardır.

Kelime gruplarının romandaki kullanımları incelendiğinde sıfat tamlamalarının ve isim tamlamalarının tek kelime olarak kullanımlarından ziyade kelime grubu olarak kullanımlarının daha yaygın olduğu görülmektedir.

Yalnızız'da bağlaç grubunun kullanımına da rastlamak mümkündür. Örnekler incelendiğinde “ve” bağlacının diğer bağlaçlara oranla daha çok tercih edildiği görülmektedir.

Söz konusu eserde edat grubu incelendiğinde “gibi” başta olmak üzere “için, ile, bile, evvel, kadar, -e doğru, -e göre” edatlarının da kullanıldığı görülmektedir.

Yalnızız'da fiilimsi kullanımı da yaygındır. İsim-fiil, sıfat fiil ve zarf fiil gruplarının kullanım oranları birbirine çok yakındır.

Yalnızız'da tekrar grubuna da rastlamak mümkündür. Ancak örnekler incelendiğinde genellikle tek tip kullanıldığı görülmektedir. Romanda çoğunlukla durum bildiren belirteç tümleci görevinde kullanılmış olan tekrar grubunun tamamına yakını aynı kelimenin tekrar edilmesiyle oluşmuştur.

Sonuç olarak tüm yönleriyle üzerinde durmaya değer bir şahsiyet olan Peyami Safa'nın en olgun eserlerinden olan “Yalnızız” üzerine yapılan çalışmayla yazarın kullandığı cümleler ve bu cümleleri meydana getiren unsurlar incelenerek romanın söz dizimi üzerine bir yorum getirilmeye çalışılmıştır.

KAYNAKLAR

- AYVAZOĞLU, Beşir, *Peyami Safa, Hayatı, Sanatı, Felsefe Dramı*, İstanbul, 1998.
- BANGUOĞLU, Tahsin: *Türkçe'nin Grameri*, Baha Matbaası, 6. Baskı, Ankara, 1986.
- DİZDAROĞLU, Hikmet, *Tümce Bilgisi*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1976.
- ERGİN, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım, İstanbul, 1997.
- GENCAN, Tahir Nejat, *Dilbilgisi*, Türk Dil Kurumu, 3. Baskı, İstanbul, 1975.
- HATİPOĞLU, Vecihe, *Türkçe'nin Sözdizimi*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1972.
- KARAHAN, Leyla, *Türkçede Söz dizimi-Cümle Tahlilleri*, Akçağ,, Ankara, 1991.
- KOÇ, Nurettin, *Yeni Dilbilgisi*, İnkılap, 3. Baskı, İstanbul, 1996.
- NOAM, Chomsky, "Sözdizimsel Yapılar", Mehmet Rifat: *20. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları (Temel Metinler 2)*, (Çev.: Mehmet Rifat), Om, 2. Baskı, İstanbul, 2000, 170-173.
- PASLI, Zeynep, "Peyami Safa'nın On Bir Romanında Kelime Hazinesi Dil ve Üslup Özellikleri", Hisar, S.121-122, Ocak-Şubat, 1978.
- UZUN, Nadir Engin, *Ana Çizgileri ile Evrensel Dil Bilgisi ve Türkçe*, 1. Baskı, Multilingual, İstanbul, 2000.

ÖZET

Bu çalışmada Peyami Safa'nın Ötüken yayınlarından çıkmış 365 sayfalık “Yalnızız” adlı romanı söz dizimi açısından incelenmiştir.

Giriş bölümünde araştırmanın amacı, önemi ve araştırmada uygulanan yöntem anlatılmaktadır.

Çalışmamız yazarın hayatı, edebi kişiliği ve “Yalnızız” romanının söz dizimi olmak üzere iki bölümden oluşmuştur.

Söz dizimi çalışmasını yaptığımız bölümde tümdengelim metodu kullanılarak, önce cümle yapısı ardından cümlenin öğeleri son olarak da kelime grupları ile bu grupların cümle içindeki görevleri örnek cümleler verilerek ele alınmıştır.

Çalışmanın sonunda bu örneklerden hareketle genel yargılara varılmıştır.

ABSTRACT

Syntax of *Yalnızız* which is a novel written by Peyami Safa, and published by Ötüken Publishing was examined in this study.

The aim and importance of the study, as well as method used were presented in the introduction section. The study consisted of two sections. One section is on way of life and literary personality of writer, the other section is on syntax of *Yalnızız*.

Structure and components of sentences, as well as word groups and function of these groups in sentences were examined by using deduction method in the section in which syntax studies were carried out.

At the end of the study, general conclusions were reached using samples of sentences.